

Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi ve Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılmasının Durumu

Furkan KOÇ*

¹ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye

Makale Bilgisi	ÖZET
Makale Geçmişi Geliş: 14.04.2025 Kabul: 27.05.2025 Yayın: 05.06.2025 Anahtar Kelimeleri: Ceza mahkemesi kararı, Kararların etkisi, Bağımsızlık prensibi, Kesin hükmün etkileri, HAGB kararı.	Kimi durumlarda bir fiilden kaynaklı olarak ceza yargılaması yürütülmesinin yanı sıra bu fiil hukuk yargısının da konusunu oluşturabilir. Aynı fiilden kaynaklı olarak iki farklı yargı kolunda yargılama yapılması durumunda bu yargılama süreçleri sonunda verilen kararların birbirlerini etkileyip etkilemediği sorusu akla gelebilir. Ceza yargılaması ve hukuk yargılamasının yöneldiği amaç, iki yargı kolunda cari yargılama usulleri birbirinden farklıdır. Bu nedenle farklı yargı kollarında verilen kararların birbirini etkilememesi düşünülebilir. Ancak farklı yargı kollarında yürütülen yargılamalar söz konusu olsa da bu yargılamaların konusunu aynı hayat olayı oluşturduğundan verilen kararların birbiriyle çelişkili olması hukukî güvenliği sarsar. Bu noktada ceza yargısı ile hukuk yargısı arasındaki ilişkinin ortaya konması gerekir. Çalışma kapsamında ise ceza yargılamasında verilen kararların hukuk yargılamasında nasıl etki gösterdiği, bu etkinin hangi hukukî nedene istinat ettiği, henüz kesinleşmemiş ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde etki gösterip göstermediği soruları cevaplanmıştır.

The Effect of Criminal Court Decisions on Civil Courts and the Status of the Deferred Adjudication Decision

Article Info	ABSTRACT
Article History Received: 14.04.2025 Accepted: 27.05.2025 Published: 05.06.2025 Keywords: Criminal court decisions on civil courts, the principle of independence, the effects of final judgments, deferred adjudication decision.	In some instances, a criminal prosecution arising from a specific act may also form the subject of civil litigation. In cases where two separate legal proceedings are initiated based on the same act, a question arises regarding whether the decisions rendered in these proceedings influence one another. The objectives of criminal and civil proceedings differ, and the procedural rules governing each are not identical. Therefore, it might be conceivable that decisions made in distinct legal proceedings do not affect each other. However, since the subject matter of these proceedings pertains to the same factual event, contradictory decisions could undermine legal certainty. In this regard, it becomes essential to examine the relationship between criminal and civil justice systems. The study explores how decisions made in criminal proceedings influence civil litigation, the legal grounds for such influence, and whether unfinalized criminal court decisions have any bearing on civil courts.

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

To cite this article:

Koç, F. (2025). “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi ve Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılmasının Durumu”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), s. 204-259. <https://doi.org/10.51120/NEUHFD.2025.152>.

***Sorumlu Yazar:** Furkan KOÇ, furkankoc@sakarya.edu.tr

GİRİŞ

Bir hayat olayı hem ceza hem hukuk mahkemesinde yargılama yapılmasını gerektirir biçimde olabilir. Örneğin bir kimsenin bir başkasını yaralaması durumunda bu fiilin “kasten yaralama” suçuna vücut vermesi mümkün olduğu gibi fiil sebebiyle maddi- manevi tazminat talebinde bulunulması da mümkündür. Giderek, bir fiilin ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesini ilgilendirmesi için bir haksız fiil sorumluluğundan bahsetmek şart değildir. Öldürmeye teşebbüs fiilinin fail ve mağduru şayet karı-koca ise ceza mahkemesi kararı, boşanma davasında da etki gösterebilir. Tüm bu ihtimallerde ceza mahkemesince verilen kararın hukuk mahkemesini nasıl etkilemesi gerektiği, etkinin sınırı ve hukukî sebebi üzerinde durulması gereken meselelerdendir. Ceza mahkemesince verilen kararların hukuk mahkemesinde etki göstermesi için bu kararların “kesin hüküm” vasfında olması gerekip gerekmediği üzerinde durulması gereken meselelerden biridir. Bu bağlamda “hükümün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB)” kararlarının hukuk mahkemesinde etki edip etmediği tartışılması gereken hususlardandır.

I. CEZA MAHKEMESİNDE HÜKÜM VE HÜKMÜN AÇIKLANMASININ GERİ BIRAKILMASI

A. Genel Olarak Ceza Mahkemesinde Hüküm

Hüküm kelimesi, Arapça “hükmetti”, “yargıladı” anlamına gelen *hakama* (حَكَمَ) fiilinin fu’l veznindendir¹ ve “yargılama”, “yargı” “buyruk”, “hâkimiyet”, “kuvvet”, “tesir”, “nüfuz”, “kudret” anlamlarına gelir². Teknik anlamıyla hüküm ise, mahkemeler nezdinde, hakkında muhakeme izleği yürütülen uyuşmazlığı doğrudan yahut dolaylı yoldan çözerek davayı ve muhakeme ilişkisini sonlandıran karardır³. Mahkemeler, kanunda belirlenen yöntemler çerçevesinde muhakeme yaparak vicdani kanaatleri doğrultusunda (CMK m. 217, AY m. 138) hüküm verir. Hüküm verme sürecinde mahkemeler, soyut normlara somut hayat olayını altlar. Kanunî iradenin somut olaya uygulanmasıyla hukuk bireyselleştirilmiş olur.

Yapılan muhakeme işlemlerinin sonuç doğurması, kişilerin kanun yoluna başvuru gibi

¹ <https://www.nisanyansozluk.com/> (E.T. 31/10/2024).

² <https://www.etimolojiturkce.com/>, <https://lugatim.com/> (E.T. 31/10/2024).

³ Yalçın, Can. *Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 24-25; Karlı, Abdurrahim, *Medeni Muhakeme Hukuku*. 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 567; Atalı, Murat. *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl hukuku*, 15. Baskı, C. III, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2017, s. 2055; Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C. V, 6. Baskı, Demir Demir Müşavirlik ve Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 4981.

haklarını kullanabilmeleri yahut bir yükümlülüğü yerine getirebilmeleri için bu işlemlerin usulünce bildirilmesi suretiyle yapılan işlemlerden kişilerin haberdar olması gerekir⁴. Nitekim CMK m. 223/T'e göre "(d)uruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra hüküm verilir". Hüküm de bir ceza muhakemesi işlemi olduğu için hükmün sonuç doğurması için ilgililere bildirilmesi gerekir⁵. Hükmün açıklanması, dosyanın müzakeresi bittikten sonra tensip tutanağına geçirilen hükmün huzurda olan ilgililere okunması yani tefhimidir⁶.

B. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Mahkeme, yapılan muhakeme sürecinin sonunda sanık hakkında bir kanaate vardıktan sonra bu kanaatini açıklar. Kurulacak hüküm mahkûmiyet yönünde olmakla birlikte bazı şartları taşıyorsa mahkeme, bu hükmün açıklanmasını geri bırakabilir⁷. Aşağıda HAGB kararının verilmesi için gerekli şartlar ile bu kurumun hukuki niteliği ele alınmıştır.

1. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılmasının Şartları

Yapılan muhakeme sonucunda sanığın suç işlediğinin sabit olduğu anlaşıp sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulması, HAGB kararının ilk koşutudur⁸. Zira CMK m. 231/V'e göre

⁴ Yalçın, s. 44.

⁵ Yalçın, s. 44. CMK m. 35: "(1) İlgili tarafın yüzüne karşı verilen karar kendisine açıklanır ve isterse kararın bir örneği de verilir. (2) Koruma tedbirlerine ilişkin olanlar hariç, aleyhine kanun yoluna başvurulabilecek hâkim veya mahkeme kararları, hazır bulunamayan ilgisine tebliğ olunur".

⁶ Yalçın, s. 44; Kurşun, Günel. *Ceza Muhakemesinde Hüküm*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 115-16; Epözdemir, Rezan. *Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. 3. baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 38. CMK m. 231: "(1) Duruşma sonunda, 232 nci maddede belirtilen esaslara göre duruşma tutanağına geçirilen hüküm fıkrası okunarak gerekçesi ana çizgileriyle anlatılır. (2) Hazır bulunan sanığa ayrıca başvurabileceği kanun yolları, mercii ve süresi bildirilir". Her ne kadar kanunun lafzından hükmün açıklanması için sanığın hazır bulunması gerektiği anlaşılsa da CMK m. 193/II vd. hükümlerine göre sanığın hazır olmadığı istisnai durumlarda da hüküm verilebilir. Bu nedenle hükmün verilmesi açısından CMK m. 35'in "... hâkim veya mahkeme kararları, hazır bulunamayan ilgisine tebliğ olunur" ifadesi daha isabetlidir. Bu yönde bkz. Yalçın, s. 45. Hüküm sakatlıklarından biri de "yok hüküm" durumudur. Yok hüküm pek çok şekilde ortaya çıkabilir. Bunlardan birisi de hükmün tefhim edilmemiş olmasıdır. Mahkemece deliller tartışılmış ve dahi taslak bir metin oluşturulmuş olsa da bu hüküm usulüne uygun tefhim edilmedikçe verilen karar yok hükmündedir. Hüküm zapta geçirilip tefhim edilerek varlık kazanır. Bu yönde bkz. Atalı, s. 2048; Özekes, Muhammet. "Medeni Usul Hukukunda Yok Hüküm ve Etkisiz Hüküm", *Yargıtay Dergisi*, C. 26, S. 4, 2000, s. 679. Bu durumu HAGB kararı bağlamında ele almakta fayda vardır. Tefhim, hükmün açıklanması anlamına geldiğinden HAGB kararı verildiğinde esasen hükmün tefhiminin geri bırakılmış olması söz konusudur. Acaba HAGB kararı verilmesi nedeniyle ceza muhakemesi kararının tefhim edilmesinin ertelenmesi ve bu nedenle bir yok hükmün oluşmasından bahsedilebilir mi? Kanımızca bu soruya olumsuz cevap vermek gerekir. "Yok hüküm" hâllerinde mahkemenin vermiş olduğu karar alenileştirilmez, dış aleme yansıtılmaz. Böyle durumlarda yalnızca mahkeme tarafından bilinen ancak yargılamanın diğer süjelerinin haberdar olmadığı bir karar bulunur ki bu karar yok hükmündedir. Ancak HAGB kararı verildiği durumlarda ceza bireyselleştirilir, hükmün gerekçesi yazılır ve mahkemenin kararı taraflara esasen tefhim edilir. Mahkemenin HAGB kararı vermesi durumunda karar alenileşmekte ancak sanki alenileşmemiş gibi sanık hakkında hüküm doğurmamaktadır. Bu nedenlerle HAGB kararı verildiği hâllerde bir mahkeme kararı vardır ancak bu kararın, bireyselleştirme saikleriyle sanık hakkında etki doğurmadığı farz edilir.

⁷ Kumbasar, Enver. *Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012, s. 189. "Hükümün açıklanmasının geri bırakılması sanığa yüklenen suça ilişkin yargılama sonunda cezaya hükmedilmesi hâlinde hükmün açıklanmasının belirli koşulların gerçekleşmesine bağlı olarak ertelenmesi anlamına gelmektedir." (Ufuk Bekdemir, B. No: 2016/14113, 31/3/2022, § 19)

⁸ Öztürk, Bahri vd., *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. ed. Bahri Öztürk, 18. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 651; Özbek, Veli Özer/ Doğan, Koray/ Bacaksız, Pınar. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 15. Baskı Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 727; Dülger, Murat Volkan/ Taşkın, Şaban Cankat. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 762; Şahin Cumhuriyet/ Göktürk, Neslihan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 557; Kumbasar, s. 113; Yıldırım, Akif. *Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Seçkin

“(s)anığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise” sanık hakkında HAGB kararı verilebilir. Şayet yapılan yargılama sonucunda sanığın suçu işlediği sübut bulmadıysa beraat kararı verilmelidir⁹. Yine bu hükme göre sanık aleyhine hükmedilen somut ceza iki yıl yahut daha az süreli olmalıdır¹⁰. Fiilin yaptırımı olarak yalnızca adli para cezası, yalnızca hapis cezası yahut adli para cezası ile hapis cezasının seçimlik olarak öngörüldüğü suçlar bakımından HAGB kararı verilmesi mümkündür¹¹.

Uzlaşma kapsamında olan bir suçtan kaynaklı olarak HAGB kararı verilmesi için öncelikle uzlaşma yolunun denenmiş olması gerekir. Zira CMK m. 231/V’te uzlaşmaya ilişkin hükümler saklı tutulmuştur. Bu nedenle öncelikle uzlaşma yolu denenmeli, şayet uzlaşma sağlanamazsa yapılan yargılama sonunda HAGB kararı verilmelidir¹².

Kişi hakkında HAGB kararı verilmesi için kararı verilebilmesi için, sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış olması gerekmektedir (CMK m. 236/VI-a). HAGB uygulanabilirliği açısından yalnızca hapis cezasına mahkûmiyet esas alındığından, daha önce yalnızca güvenlik tedbiri uygulanmış sanıklar hakkında da HAGB kararı verilebilir¹³. Ayrıca, daha önceki kasıtlı suçtan mahkûmiyet kararı adli sicilden silinmişse, bu durum HAGB’ye engel teşkil etmez¹⁴. Ancak mahkûmiyet silinmiş olsa dahi, bu husus sanığın "ertelemeye uygunluğu" çerçevesinde ayrıca

Yayınevi, Ankara, 2018, s. 211; Günay, Erhan. *Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 71; Yalçın, s.114; Epözdemir, s. 107.

⁹ Yalçın, s. 114. Kural olarak kanunda belirtilen sair şartlar sağlandığında tüm suçlar için HAGB kararı verilmesi mümkündür. Ancak CMK ve diğer kanunlarda ve içtihatlarla bazı suçlar hakkında HAGB kararı verilmesinin mümkün olmadığı belirlenmiştir. Yalçın, s. 121; Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi*, s. 651; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 729. CMK m. 231/XIV’e göre İnkılap Kanunlarındaki suçlar ile 5739 sayılı Kanun, 6728 sayılı Kanun ve 6259 sayılı Kanunlarda belirtilen kimi suçlar hakkında HAGB kararı verilemeyeceği yasal düzenleme altına alınmıştır. Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi*, s. 651; Özbek vd., *CMK*, s. 729; Şahin - Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2024, s. 557; Yıldırım, s. 245; Yalçın, s. 122 vd.; Şen, Ersan/ Maviş, Mert. *Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014, s. 22; Epözdemir, s.138. Bazı suçlar bakımından HAGB kararı verilmesinin mümkün olmadığı içtihatlarla ortaya konmuştur. Bu yönde; “müeyyidesi disiplin veya tazyik hapsi olan fiiller” için bkz. Yargıtay CGK., E. 2006/220 K. 2006/231 T. 14.11.2006; “müeyyidesi disiplin para cezası olan fiiller” için bkz. Yargıtay CGK., E. 2011/347 K. 2012/185 T. 8.5.2012; “İcra ve İflas Kanunu’nda yer alan suçlar” için bkz. Yargıtay 16. HD., E. 2008/3443 K. 2009/1148 T. 02.03.2009; “İmar Kirliliğine Neden Olma” Yargıtay 4. CD., E. 2022/15656 K. 2024/8945 T. 25.6.2024; “İşkence” Köse – Türkiye, AİHM, Başvuru No 15014/11, Karar Tarihi: 18/12/2018, §38; Böber – Türkiye, AİHM, Başvuru No: 62590/09, Karar Tarihi: 9/4/2013. (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 24.11.2024).

¹⁰ Sanık aynı anda birden fazla suçtan kaynaklı olarak yargılanıyorsa iki yıllık süre her bir suç için ayrı ayrı değerlendirilir. Ancak sanığın birden fazla suç işlemiş olması HAGB’nin subjektif koşulu bağlamında ele alınmalıdır Yalçın, s. 115; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 727; Şahin/ Göktürk, s. 557; Kumbasar, s.115; Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi*, s. 652; Epözdemir, s.127.

¹¹ Yalçın, s. 157; Epözdemir, s.159. Yaptırım olarak hapis cezasıyla birlikte adli para cezasının da öngörüldüğü suçlar bakımından HAGB kararı verilmesinin mümkün olup olmadığı tartışmalıdır. Ancak hâkim görüşü bu durumda da HAGB kararı verilmesinin mümkün olduğunu kabul etmektedir. Tartışma için bkz. Kumbasar, s.123; Yalçın, s. 157. Yargıtay bu tür suçlar bakımından HAGB kararı verilmesinin mümkün olduğu kanaatindedir. Nitekim Yargıtay, yaptırım olarak adli para cezası ile hapis cezasının birlikte öngörüldüğü “Suç Eşyasının Satın Alınması veya Kabul Edilmesi” suçundan mahkûm olan bir kişi hakkında HAGB kararı verilmesinde hukuka aykırılık görmemiştir. Bu yönde bkz. 11. CD., E. 2022/10754 K. 2024/5345 T. 24.4.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 26.11.2024)

¹² Yalçın, s. 116; Yıldırım, s. 221; Kumbasar, s.116; Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi*, s. 656; Epözdemir, s.112. Bu yönde bkz. (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 01.11.2024).

¹³ Yalçın, s. 163; Kumbasar, s.150; Epözdemir, s.165.

¹⁴ Bu yönde bkz. CGK., E. 2020/252 K. 2024/112 T. 6.3.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 28.11.2024) Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi*, s. 654; Yıldırım, s. 274; Günay, s. 95.

değerlendirilmelidir¹⁵.

Doktrinde “ertelemeye uygunluk”¹⁶ ya da HAGB’nin “manevi unsuru”¹⁷ yahut “liyakat şartı”¹⁸ olarak da adlandırılan bu şart CMK m. 231/VI-b’de yer almaktadır. Sübjektif şart, biri “sanığın kişilik özellikleri” diğeri ise “sanığın duruşmadaki tutum ve davranışları” olan iki unsurdan müteşekkildir. Bu unsurların varlığı kümülatif olarak aranır¹⁹. Değerlendirme yapılırken sanığın kişisel özellikleri dikkate alınır²⁰. Bir mahalde suç oranlarının fazla olması HAGB kararı verilmesi noktasında dikkate alınmaz zira HAGB genel önleme amacına hizmet etmez²¹.

Sanık hakkında HAGB kararı verilmesinin bir diğer şartı da sanık hakkında daha önceden verilmiş bir HAGB kararı bulunmamasıdır. Kanuna göre “denetim süresi içinde, kişi hakkında kasıtlı bir suç nedeniyle bir daha hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez”²² (CMK m. 231/VIII). Sanık, hakkında HAGB kararı verildikten sonra denetim süresini denetimli serbestlik hükümlerine riayet ederek geçirmişse açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılır ve davanın düşmesi kararı verilir (CMK m. 231/X). Bu düşme kararından sonra tekrar suç işleyen kişi hakkında yine HAGB kararı verilmesi olanaklıdır²³. Zira sanık denetim süresini iyi hâlli geçirdiğinden topluma kazanma yolunda bir adım atmıştır²⁴.

Sanık hakkında HAGB kararı verilmesi için sanığın bunu kabul etmesi gereği, CMK m.231/VI’da düzenlenmekteydi²⁵. İlgili hüküm “sanığın kabul etmemesi hâlinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez” olduğunu söylemekteydi²⁶. Sanık hakkında HAGB kararı verilmesinin sanığın kabulüne tâbi kılınmasının ardında adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi ve mahkemeye başvuru haklarının korunması düşüncesi yatmaktaydı²⁷. Nitekim

¹⁵ Bu yönde bkz. 8. CD., E. 2024/14291 K. 2024/5191 T. 24.6.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 13.03.2025)

¹⁶ Yalçın, s. 182.

¹⁷ Günay, s. 122.

¹⁸ Yıldırım, s. 328.

¹⁹ Yalçın, s. 182; Kumbasar, s.158; Yıldırım, s. 331.

²⁰ Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi*, s. 654; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 728; Yalçın, s. 182; Dülger/ Taşkın, s. 763; Şahin/ Göktürk, s. 559; Yıldırım, s. 328; Günay, s. 122; Epözdemir, s.188. Yargıtay 8. CD., E. 2021/9069 K. 2023/9529 T. 4.12.2023 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 27.11.2024).

²¹ Yalçın, s. 183.

²² Bir kişi hakkında yalnızca bir kereye mahsus olarak HAGB kararı verilmesinin masumiyet karinesini ihlâl ettiği yönündeki itiraz yoluna (somut norm denetimi) konu edilen başvuruyu değerlendiren AYM, ilgili düzenlemenin suç siyasetiyle bağlantılı olduğunu, bu düzenlemenin HAGB’nin niteliğine uygun düştüğünü belirterek başvuruyu reddetmiştir. AYM E. 2015/23, K. 2015/56, T. 17.06.2015, RG. 26.06.2015/29398. (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/> E.T. 27.11.2024)

²³ Bu yönde bkz. Yargıtay 1. CD., E. 2024/1114 K. 2024/1218 T. 26.2.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 27.11.2024).

²⁴ Yalçın, s. 192.

²⁵ Esasen HAGB’ye ilişkin ilk düzenlemede HAGB’nin uygulanması için sanığın kabulü aranmamaktaydı. Ancak 6008 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle HAGB kararı verilmesi sanığın kabulüne bağlı kılınmıştır.

²⁶ Doktrindeki bir görüşe göre burada asıl olan sanık hakkında HAGB kararı verilmesidir. Şayet sanık, hakkında HAGB kararı verilmesini istemiyorsa bunu belirtmelidir. Bu noktada sanığın iradesi olumsuz bir koşul ifade eder. Sanıkça aksi belirtilmediği müddetçe HAGB kararı uygulanmalıdır Kumbasar, s.166. Ancak sanık hakkında HAGB kararı verilmesi esasen sanığın fiili işlediği anlamı taşıdığından sanığın açık rızasının olmamasına rağmen HAGB kararının verilmesi masumiyet karinesini ve adil yargılanma hakkını zedeler Dülger/ Taşkın, s. 765. Yine gaî ve tarihsel yorum yöntemleri ile mesele ele alındığında hükmün uygulanmasının sanığın kabulüne bağlandığı sonucuna ulaşılması gerektiği yönünde bkz. Yıldırım, s. 229 dn. 58.

²⁷ Yıldırım, s. 230; Yalçın, s. 193; Kumbasar, s.165.

7499 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmadan önce HAGB kararları yalnızca itiraz kanun yoluna tâbi olduğundan HAGB kararlarının denetimi açısından istinaf ve temyiz kanun yollarına başvuru imkânı bulunmuyordu. Bu durum ise kişinin adil yargılanma hakkını zedelemekteydi. Zira AİHS m.6'da belirtilen “mahkemeye başvurma hakkı” kişinin kendine yöneltilen suç işlediğine dair isnadın, kanun yollarından da geçerek hâkim tarafından kesin biçimde çözülmesini talep etmeyi de kapsar²⁸. HAGB kararı açısından istinaf ve temyiz kanun yollarına başvuru imkânı bulunmaması, kişinin kanun yollarına başvurarak beraat etme imkânının elinden alınması anlamına geldiğinden 6008 sayılı Kanun’la HAGB kararı verilmesi sanığın ihtiyarına bırakılmıştı²⁹. Sanığın aklanma hakkının elinden alınmasına ek olarak HAGB kararları, tazminat davalarında olayın vukuu hususunda delil olarak kabul edilebildiğinden HAGB kararı verilmesinin hâkimin takdirinde olması sanığı zor durumda bırakmaktaydı³⁰.

Sanık hakkında HAGB kararı verilmesi için sanığın kabulünün aranması 7499 sayılı Kanun ile kaldırılmıştır³¹. Sanık hakkında HAGB kararı verilmesini sanığın kabulünü meşrut kılan 6008 sayılı Kanun’un gerekçesi incelendiğinde sanığın kabulünün aranmasının temelinde HAGB kararına karşı kanun yoluna başvuru imkânının bulunmamasının yattığı görülmektedir. Ancak 7499 sayılı Kanun’la yapılan değişiklik sonrasında HAGB kararına karşı kanun yoluna başvuru imkânının getirilmesi, kararın verilmesinde sanığın rızasının aranması gereğini ortadan kaldırmıştır. Zira sanık, hakkında verilen HAGB kararına karşı kanun yoluna başvurma imkânına sahip olduğundan sanığın adil yargılanma ve mahkemeye erişim hakları zedelenmemektedir.

Sanık hakkında HAGB kararı verilmesi için aranan şartlardan birisi de sanık tarafından işlenen

²⁸ Yalçın, s. 193.

²⁹ Sanık hakkında HAGB kararı verilmesini sanığın istemini meşrut hâle getiren 6008 sayılı Kanunun gerekçesinde bu durum şu şekilde dile getirilmiştir: “Uygulamada hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesiyle yargı yoluna müracaat halinde beraat edeceğini düşünen sanığın bu hakkı elinden alınmaktadır. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararları itiraza tabi olup; uygulamada itiraz mercii kararları şeklen incelemektedir. Her iki durumda da sanığın suçsuzluğunu ispat amacıyla kararı temyiz incelemesine götürmesi mümkün değildir. Bu sebeple sanığın, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı olduğunu beyan etme ve dolayısıyla temyiz mahkemesinde beraat etme hakkının elinden alınmaması düşüncesiyle anılan hükmü ihdas eden madde eklenmiştir”. (<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c076/tbmm23076137ss0526.pdf> E.T. 27.11.2024).

³⁰ Taner, Fahri Gökçen. “Hükümün Açıklanmasının Ertelenmesinin (Geri Bırakılmasının) Hukuki Niteliği ve Ertelemeyi Kabul Edip Etmediğinin Sanığa Duruşma Devresinin Sona Ermesinden Önce Sorulmasının Hukuka Aykırılığı Üzerine”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 4, 2011, s. 293. Bu dönemdeki uygulamanın eleştirisi için bkz. Taner, 293-94.; Yalçın, s. 198-99; Devrim Güngör ve Güneş Okuyucu Ergün, “Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4, 2016, s. 1958. Nitekim sanığın savunmasının alınması esnasında hakkında HAGB kararı verilmesini isteyip istemediğinin sorulabileceği yönünde bkz. Yargıtay CGK., E. 2020/252 K. 2024/112 T. 6.3.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 28.11.2024). Nitekim sanığın rızasının ne zaman sorulması gerektiğine dair kanunda bir açıklığın bulunmaması AYM tarafından iptal gerekçesi yapılmıştır. Bunun için bkz. (AYM, E.2022/120, K.2023/107, 01/06/2023, § 36, 38, 44).

³¹ Bu durum kanunun gerekçesinde şu şekilde ifade edilmiştir: “Maddenin altıncı fıkrasında yapılan düzenlemeyle, sanığın kabul etmemesi hâlinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemeyeceğine ilişkin hüküm yürürlükten kaldırılmaktadır. Maddenin onikinci fıkrasıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı istinaf yoluna başvurulabileceği kabul edilmektedir. Böylelikle, “lekelenme hakkı” başta olmak üzere sanığın lehine bir kurum olma özelliğine sahip bu kurumun uygulanabilirliğinin takdiri tamamen mahkemeye bırakılmaktadır. Buna göre mahkeme, koşulların varlığı halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verebilecek; ilgili taraflar bu karara karşı 223 üncü maddede yer alan hükümlerde olduğu gibi istinaf kanun yoluna başvurabilecek; istinaf mercii tarafından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı da bu kararlar gibi incelenecektir”. (<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T2/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/cfb35b8a-65cc-44e7-b1bc-4764e98175b9.pdf> E.T. 28.11.2024) Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 729; Dülger/ Taşkın, s. 765.

suçtan kaynaklı olarak meydana gelen zararın tazmin edilmesidir. Zararın giderilmesi şartı onarıcı adalet³² anlayışının bir sonucudur. Nitekim onarıcı adalet programlarının amacı, suçun meydana getirdiği zararın izale edilmesi ve suçlunun topluma kazandırılması yoluyla gelecekte yeni zararlara neden olma ihtimalinin azaltılmasıdır. Onarıcı adalet anlayışının bu yönü suçluları, neden oldukları zararların sorumluluğunu üstlenmeye teşvik etmektedir. Zararın tazmini ile hem suçlu hem de mağdurun topluma kazandırılması olanaklı hâle gelir³³.

Mahkeme, zararın tespiti noktasında kanaat verici basit bir araştırma yapmalıdır. Bu araştırma, dosyanın münderecatına göre tahmini ve götürü olarak yapılmalıdır. Zararının daha fazla olduğunu ileri süren taraf, hukuk mahkemesinde dava açabilir³⁴. Burada tazmini aranan zarar türü ise niteliği itibariyle maddi zarardır³⁵.

Meydana gelen zararın tazminine ilişkin hukuk mahkemesinde dava açılmasının HAGB kararına etkisi olup olmadığı da tartışılması gereken meselelerden biridir. Bir görüşe göre hukuk mahkemesinde açılan davalar ceza mahkemesinde görülmekte olan davaya etki etmelidir. Ceza mahkemesi hâkimi, hukuk mahkemesinde görülmekte olan dosyayı getirip incelemelidir. Şayet hukuk mahkemesinde dava açılmışsa suç nedeniyle bir zararın oluşup oluşmadığının, oluştuysa miktarının tespiti ve zararın giderilmesi hukuk mahkemesince görülmelidir. Böyle bir durumda hukuk mahkemesi kararı bekletici mesele yapılmadan zararın giderimi koşulunun tamamlandığı farz

³² Onarıcı adalet kavramının ne anlama geldiğini tespit etmek güçtür. Onarıcı adalet, daima terakki gösteren ve gösterdiği terakki ile anlamı da değişen bir kavramdır. Batuhan Baytaz, “Onarıcı Adalet’e Genel Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXXI, S. 1, 2013, s. 118. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi 18 Nisan 2000 tarihli E/CN.15/2000/L.2 künyeli kararında onarıcı adaletle yönelik tanımlamalar yapmıştır. Buna göre: “‘Onarıcı adalet programı’, onarıcı süreç kullanan ya da onarıcı bir sonuca varmayı amaçlayan her türlü program anlamına gelmektedir. ‘Onarıcı sonuç’, onarıcı süreç sonunda ulaşılan bir anlaşmadır. Onarıcı sonucun örnekleri tazmin, kamu hizmeti ve mağdurun ve kamunun tazmini ile mağdur ve suçlunun topluma kazandırılmasını sağlayacak şekilde tasarlanmış herhangi diğer program ya da cevaptır. ‘Onarıcı süreç’, mağdurun, suçlunun ve/veya bir suçtan etkilenen diğer bireylerin veya topluluk üyelerinin, genellikle adil ve tarafsız bir üçüncü kişinin yardımıyla, suçtan kaynaklanan meselelerin çözümüne birlikte aktif olarak katıldıkları herhangi bir süreç anlamına gelir”. (https://digitallibrary.un.org/record/423370/files/E_CN-15_2000_L-2_Rev-1-EN.pdf E.T. 03.12.2024)

³³ Yalçın, s. 203.

³⁴ Güngör/ Okuyucu Ergün, s. 1956; Yalçın, s. 212; Öztürk vd., Ceza Muhakemesi, s. 655; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 729; Kumbasar, s.177; Yıldırım, s. 299. Bu yönde bkz. Yargıtay CGK., E. 2008/250 K. 2009/13 T. 3.2.2009 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 05.12.2024).

³⁵ Giderilmesi gereken zararın niteliği tartışmalıdır. Doktrinde bir görüşe göre HAGB kararı verilmesi için mağdurun hem maddi hem de manevi zararlarının giderilmesi gerekmektedir. Nitekim etkin pişmanlığa ilişkin olarak TCK m. 168’de “mağdurun uğradığı zararı aynen geri verme veya tazmin suretiyle tamamen gidermesi halinde” ifadelerine yer verilmesine karşın HAGB kararının verilmesi CMK m.231/VI-c hükmünde “mağdurun veya kamunun uğradığı zararın; aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi” şartına bağlanmıştır. Etkin pişmanlığa ilişkin düzenlemede aynen iade ya da tazmin yeterli görülürken HAGB düzenlemesinde “suçtan önceki hâle getirme” şartı aranmış olması, HAGB için manevi zararın da giderilmesi gerektiği anlamına gelir. Veli Kafes, “Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 60, S. 1 (2011): 139-41. Tazmin edilmesi gereken zararın yalnızca maddi zarar olduğunu savunan diğer görüşe göre³⁵ CMK m.231/VI-c hükmünde belirtilen “aynen iade”, “suçtan önceki hâle getirme” ve “tazmin” ibareleri giderilmesi gereken zararın maddi zarar olduğuna işaret etmektedir. Manevi tazminat hesabının yapılması ayrıntılı bir araştırmayı içeren hukuk muhakemesini gerektirir. Ceza mahkemesinden manevi tazminata ilişkin hesap yapılmasını istemek, yargı kolları arasındaki iş bölümünü göz ardı etmek anlamına gelir. Bu nedenle mahkeme yalnızca maddi zararın giderilip giderilmediği hususunu inceleyebilir. Bu görüş için bkz. Yalçın, s. 210; Güngör/ Okuyucu Ergün, s. 1956; Öztürk vd., Ceza Muhakemesi, s. 655; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 729; Dülger/ Taşkın, s. 764; Yıldırım, s. 229; Epözdemir, s.212. Bu yönde bkz. Yargıtay 12. CD., E. 2017/3150 K. 2017/4594 T. 1.6.2017 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 05.12.2024); Yargıtay CGK., E. 2008/250 K. 2009/13 T. 3.2.2009 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 05.12.2024).

edilerek ceza mahkemesince HAGB kararı verilmelidir³⁶. Ancak Yargıtay'ın da katıldığı aksi yönde görüşe göre salt hukuk mahkemesinde dava açılmış olması HAGB kararı verilmesi için yeterli değildir. Meğerki ceza mahkemesinde görülmekte olan dosyaya zararın giderilmiş olduğuna dair bir bilgi yahut belge girmiş olsun³⁷. Nitekim hukuk mahkemesine başvuru yapılmış olması HAGB kararı verilmesi için yeterli sayılırsa sanık, hukuk mahkemesince tespit edilmiş olan tazminatı ödemekten kaçınabilir. Hukuk mahkemesi kararlarının icra kabiliyetlerinin kısıtlı olması göz önünde bulundurulduğunda salt hukuk mahkemesinde dava açılmış olmasını HAGB kararı verilmesi için yeterli bulmak mağdurun zararının karşılanmaması yahut geç karşılanması ile intaç edebilir³⁸.

2. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararının Hukuki Niteliği³⁹

Muhakemeye konu uyuşmazlığı doğrudan veya dolaylı olarak çözüme kavuşturan, ceza davası ve ceza muhakemesi ilişkini sonlandıran karara hüküm denir⁴⁰. Başka bir anlatımla hüküm, ceza mahkemesinde görülmekte olan uyuşmazlığı esas veya usulden halline ve yargılama sürecinin sonlanmasına neden olan karardır⁴¹. Mahkemece HAGB kararı verilmesi durumunda ortada bir ceza mahkemesi hükmü olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Ancak bu soruya olumsuz cevap vermek gerekir. Zira HAGB kararı, CMK m. 223'te tatad edilen hüküm çeşitlerinden biri olmadığı ve muhakeme sürecini sona erdirmedüğinden hüküm niteliği taşımaz⁴². Nitekim sanık hakkında HAGB kararı verilmekle, mahkûmiyet hükmünün şekli ve bunun sonucu olarak da maddi anlamda kesinleşmesi önlenmiş olur. Uyuşmazlık, hükmün açıklandıktan sonra hükmün kesinleşmesine ya da denetimli serbestlik tedbirlerine riayet edilmesi sonucunda düşme kararı verilmesine kadar derdest kalır⁴³. Gerçekten de HAGB kararı, biri mahkûmiyet diğeri kurulan mahkûmiyet hükmünün sonuç doğurmayacağı anlamına gelen hükmün açıklanmasını geriye bırakma kararı olmak üzere iki farklı karardan müteşekkildir⁴⁴. Ancak verilen mahkûmiyet hükmü açıklanmadığı için

³⁶ Kumbasar, s.184.

³⁷ Yargıtay 9. CD., E. 2009/18331 K. 2010/4285 T. 14.4.2010 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 05.12.2024).

³⁸ Yalçın, s. 214.

³⁹ Bu başlık altında yapılması muhtemel tartışmalardan biri de HAGB kararının maddi ceza hukuku normu mu yoksa şekli ceza hukuku normu mu olduğudur. Bu tartışmaya ilişkin olarak bkz. Uğur Güner, "Türk Ceza Hukukunda Mahkûmiyet Hükümünün Açıklanmasının Ertelenmesi", *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 9, S. 25, 2014, s. 183; Yalçın, s. 107 vd.; Taner, s. 290.

⁴⁰ Yalçın, s. 102.

⁴¹ Bekar, Elif. "Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri (CMK m. 223)", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXXV, S. 1, 2017, s. 18.

⁴² Yalçın, s. 102; Ali İhsan İpek, "Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarının Hukuk Muhakemesine Etkisi", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 7, S. 67, 2012, s. 85. HAGB kararlarının CMK m. 231'e göre hüküm oldukları yönünde bkz. Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*. 16. Baskı Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019. s. 564; Erdener Yurtcan, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*. 9. Baskı Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019. s. 868. Doktrinde de dile getirildiği üzere (bkz. dn. 44) HAGB kararı biri mahkûmiyet diğeri de mahkûmiyet kararının sanık hakkında sonuç doğurmaması olmak üzere iki farklı karardan müteşekkildir. Aras kurulan mahkûmiyet hükmünün sanık hakkında sonuç doğurmayacağı anlamına gelen HAGB bakımından da hüküm kurulduğunu ifade etmektedir. Bahattin Aras, "Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kurumu ve Uygulamadaki Sorunlar", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 3, S. 22, 2008, s. 73. Doktrindeki başka bir görüşe göre HAGB kararı bir hüküm niteliğindedir. Bu hükme kesinleşme şerhi vurulmasıyla da verilen hüküm kesinleşir. Sanığa bazı yükümlülüklerin yüklenmesi ve bu yükümlülüklerle uyulup uyulmadığının denetlenmesi, yargılama giderleri ve vekalet ücretinin tahsili kesinleşmeye bağlı olgulardır. Verilen kararın hüküm doğurmaması mahkûmiyet kararının infaz edilmemesi anlamına gelir yoksa bu karar kesinleşmektedir Dülger/ Taşkın, s. 763.

⁴³ Yalçın, s. 102; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 734; Şahin/ Göktürk, s. 556.

⁴⁴ Yalçın, s. 103; Güner, s. 184; Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi*, s. 648; Şahin/ Göktürk, s. 556; Epözdemir, s.69.

kesinleşmemektedir⁴⁵. Hüküm henüz kesinleşmediği için de dava derdest olmaya devam etmektedir⁴⁶.

Bilindiği üzere 7499 sayılı Kanun ile HAGB kararlarına karşı istinaf ve temyiz kanun yollarına başvuru imkânı getirilmiştir. Bu durumunun HAGB kararlarını “hüküm” vasfına getirip getirmeyeceği hususu akla gelebilir. Zira kural olarak nihai nitelikteki kararlara, başka bir anlatımla hükümlere karşı istinaf kanun yoluna başvurulur⁴⁷. Nitekim CMK m. 272/I hükmüne göre “*ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulabilir*”. Ayrıca aynı maddenin ikinci fıkrasına göre “*hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden veya başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan mahkeme kararlarına karşı da hükümle birlikte istinaf yoluna başvurulabilir*”. Maddede belirtilen “*başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan mahkeme kararları*” ifadesi, mahkemelere verilen ancak hüküm vasfı taşımayan sair kararlardır. Bu fıkraya göre hükme esas teşkil eden ara kararlar ya da başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan hüküm haricindeki mahkeme kararları ancak hükümle birlikte istinaf kanun yolu denetimine tabi tutulabilir. Kanunda düzenlenen bazı istisnai durumlarda ara kararlara karşı istinaf ve temyiz değil itiraz kanun yoluna başvuru yapılması mümkün kılınmıştır. Örneğin koruma tedbirlerine karşı verilen kararlar için itiraz kanun yolu öngörülmüştür⁴⁸. 7499 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmazdan evvel HAGB kararları için itiraz

⁴⁵ Yalçın, s. 103.

⁴⁶ Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 20. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 815. Görüldüğü üzere mahkemenin sanığı bir cezaya mahkûm etmesi ancak bu cezayı açıklamaktan vazgeçmesi durumunda ortada bir hüküm vardır. Ancak bu hüküm kanun gereğince belirli şartlar çerçevesinde hüküm doğurmamaktadır. Bu nedenle HAGB kararı verildiği hâllerde yok hükümden bahsetmek doğru değildir. HAGB kararlarının durma kararı mı yoksa düşme kararı mı olduğu hususu tartışmalıdır. Bir görüşe göre durma kararını düzenleyen CMK m. 223/VIII hükmü ile HAGB kararını düzenleyen CMK 231’ in lafzı birbirine uygundur. Mahkeme, HAGB kararı vermekle adete yargılamayı durdurmakta ve yargılamaya devam edilmesi şarta bağlanarak ertelenmektedir. Bu görüş için bkz. Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 734; Akyürek, Güçlü. *Yargılamanın Yenilenmesi*. 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 54. Doktrinde başka bir görüşe göre ise HAGB bir *koşullu düşme* kararıdır. Zira denetim koşullarına uyulması durumunda CMK m.231/X hükmü gereğince davanın düşmesine karar verilir. Başka bir anlatımla davanın düşmesi, HAGB tedbirlerine uyulması koşuluna bağlanmıştır. Bu yönde bkz. Yenisey, Feridun/ Nuhoğlu, Ayşe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 11. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 848; Yabanoğlu, Mustafa. *Ceza Muhakemesinde Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 26; Kumbasar, s.49; Günay, s. 26; Epözdemir, s.70. Yargıtay’ın da görüşü bu yöndedir Yargıtay CGK., E. 2009/6-163 K. 2009/202 T. 14/07/2009 (<https://muhassebevefinanslraporlama.legalbank.net/> E.T. 12/12/2024). Doktrindeki başka bir görüşe göre her ne kadar HAGB kararı ile muhakeme süreci durmaktaysa da durma kararı yargılamanın her aşamasında verilebilirken HAGB kararı yalnızca tüm delillerin toplanması, incelenmesi ve hâkimde bir kanaat oluşmasından sonra verilebilir. Bu nedenle HAGB kararı sui generis yapıdadır Kumbasar, s.50. Kanımızca her ne kadar HAGB kararı ile sanık hakkında kurulan hüküm, sanığın denetim süresini denetim koşullarına uygun geçirmesi durumunda düşürülecek olsa da bu durum HAGB kararını koşullu düşme kararı olarak nitelendirmeye neden olmaz. Gerçekten de kovuşturma esnasında bir muhakeme şartının oluşmasını beklemek için durma kararı verilir. İlgili şart gerçekleşmezse davanın düşmesine hükmedilir. Şayet HAGB kararı bir koşullu düşme kararı olarak nitelendirilirse esasen bütün durma kararlarının da koşullu düşme kararı olarak nitelendirilmesi gerekir. Bu nedenle HAGB kararlarını durma kararı niteliğinde olduğu kabul edilmelidir. Bu yönde Bkz. Yalçın, s. 113.

⁴⁷ Ünsal, Cengiz. *Ceza Muhakemesinde İstinaf*. 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 42.

⁴⁸ Özdemir, Emrah ve Sarsıkoğlu, Şenel. “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanun Yolu Kavramı ve Türleri”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sempozyum Dergisi*, C. 1, S. 2, 2019, s. 10. Medenî usûl hukuku bağlamında da kural olarak yalnızca mahkemenin verdiği nihai kararlara karşı kanun yoluna başvurulabilir. Bununla birlikte HMK m.341/II’ye göre “*İhtiyati tedbir ve ihtiyati haciz taleplerinin reddi kararları, karşı tarafın yüzüne karşı verilen ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararları, karşı tarafın yokluğunda verilen ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarına karşı yapılan itiraz üzerine verilen kararlar*” hakkında da istinafa başvurmak mümkündür. Nihai kararlar, mahkemenin dosyadan el çekmesi sonucunu doğuran ve mahkemenin re’sen yahut tarafların istemi üzerine dosyayı tekrardan inceleme imkânını ortadan kaldıran kararlardır. Katayıfçı, Derya Ece. *Yargı Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda İstinaf*, Medeni Usul Hukuku Monografileri 1, 2020, s. 71.

kanun yolu öngörülmüştü. Bu durum, CMK m.272/II’de “*başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan mahkeme kararları*” ifadesiyle birlikte değerlendirildiğinde HAGB kararlarının hüküm olmayan mahkeme kararı niteliğinde olduğunu göstermekteydi. Zira HAGB kararları için istinaf kanun yoluna gidilememekte ve bu kararlar için başka bir kanun yolu olan itiraz kanun yoluna başvurulabilmekteydi. Bilindiği üzere 7499 sayılı Kanun ile değişiklik sonrasında HAGB kararlarına karşı istinaf ve temyiz kanun yollarına başvuru olanaklı hâle gelmiştir (CMK m.231/XII). Ancak hemen belirtmek gerekir ki bu durum HAGB kararlarını hüküm niteliğine getirmez. Kanun yollarının amacı, bir yargı makamı tarafından verilen kararın denetlenerek yargı makamlarının hukuka yahut somut olaya uymayan kararları nedeniyle kişilerin zarar görmesini engellemektir⁴⁹. Kanun yolları, adil yargılanma hakkının tesisinde rol oynar. Mahkemece verilen kararların kanun yollarından geçmiş olması, kararın daha az hatalı verilmesine hizmet eder⁵⁰. Bir kararın istinaf ya da temyiz kanun yoluna tâbi olması, o kararın hukuki niteliğini değiştirerek hüküm hâline gelmesine neden olmaz. Mahkemece verilmiş bir kararın hüküm olarak nitelendirilmesi için ilgili kararın uyuşmazlığı doğrudan yahut dolaylı olarak sona erdirmesi gerekir. Uyuşmazlığın sona ermesi için de iki şartın varlığı aranır. Bunlardan ilki, kovuşturma evresine geçilmesidir. İkinci şart ise mahkemenin bir karar vererek işten elini çekmesidir. Mahkeme işten elini çekmediği sürece verilen karar hüküm niteliği taşımaz⁵¹. Bu noktada değerlendirilmesi gereken mesele 7499 sayılı Kanun’la yapılan değişiklik sonrasında mahkemenin HAGB kararı vermekle dosyadan elini çekip çekmediğinin tespit edilmesidir. Mahkemece HAGB kararı verildikten sonra bu karar, istinaf ve temyiz kanun yollarına taşınabildiğinden kanun yoluna taşınan bu dosyadan mahkemenin elini çektiği kanısı oluşabilir. Ancak 7499 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikten sonra dahi CMK m.231/XI’de “*denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemesi veya denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle aykırı davranması hâlinde, mahkeme hükmü açıklar*” ifadesine yer verilmesi, mahkemenin dosyadan elini çekmediğinin göstergesidir. Gerçekten de nihai kararla birlikte mahkeme ne re’sen ne de tarafların talebi üzerine dosyayı tekrardan ele alma yetkisini haizdir⁵². Bu yüzden, şayet HAGB kararlarının istinaf ve temyize tâbi olması mahkemenin dosyadan elini çekmesi sonucunu doğurmuş olsaydı mahkemenin denetim tedbirlerine uyulmaması ya da yeni bir suç işlenmesi durumunda hükmü açıklama yetkisinin de bulunmaması gerekirdi. Ayrıca yapılan son değişiklikle birlikte “*mahkeme, kendisine yüklenen yükümlülükleri yerine getiremeyen sanığın durumunu değerlendirerek; cezanın yarısına kadar belirleyeceği bir kısmının infaz edilmemesine ya da koşullarının varlığı hâlinde hükümdeki hapis cezasının ertelenmesine veya seçenek yaptırımlara çevrilmesine karar vererek yeni bir mahkûmiyet hükmü kurabilir*” (CMK m. 231/XI). İlgili hükme göre denetim koşuluna uymayan sanık hakkında hükmün açıklanması kararı verilmeden önce mahkeme, açıklanması ertelenen hükmü tekrar bireyselleştirebilir. Şayet mahkemenin yeniden bireyselleştirme yapması mümkünse dosyadan elini çekmediğini söylemek gerekir⁵³.

⁴⁹ Ünsal, s. 35.

⁵⁰ Özekes, Muhammet. *Sorularla Medeni Usûl Hukukunda Yeni Kanun Yolu Sistemi (İstinaf ve Temyiz)*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2008, s. 23; Katayıfçı, s. 45.

⁵¹ Karkurt, Ahu. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Muhakemenin Yenilenmesi*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 36.

⁵² Katayıfçı, s. 71.

⁵³ Yapılan değişiklikle hüküm niteliği taşımayan kararlar için kanun yoluna başvuru yolunun açıldığı hususunda bkz. Bildir, Murat. “Hukuk Mahkemesinin Bekletici Sorun Kararı Üzerine Ceza Mahkemesinde Verilen Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararının Etkisi”, *TBB Dergisi*, S. 177, 2025, s. 107.

Mahkeme HAGB kararı verdiğinde uygulamada her ne kadar hüküm tefhim edilmiş olsa da kanunî düzenleme gereği istisnaen açıklanmamış sayılan ve bu nedenle kesinleşemeyen bir mahkûmiyet kararı meydana gelir. Bu kararlar mahkeme sanki durma kararı vermişçesine yargılama askıya alınır⁵⁴. Her ne kadar HAGB kararları 7499 sayılı Kanun’la istinaf ve temyiz kanun yoluna tâbi tutulmuş olsa da bu kararlar hâlâ uyuşmazlığı esastan çözer nitelikte değildir. Yapılan değişiklikle yalnızca hak arama hürriyetinin etkin bir şekilde kullanılması amaçlanmıştır⁵⁵. Bir mahkeme kararının tâbi olduğu kanun yolu ile o mahkeme kararının hukuki niteliği birbirinden bağımsız değerlendirilmelidir. Kaldı ki 7499 sayılı Kanun’la nelerin hüküm olduğuna ilişkin CMK m.223’te herhangi bir değişiklik de yapılmamıştır. Bu nedenle salt HAGB kararlarına karşı istinaf ve temyiz kanun yoluna başvuru imkânının açılmış olması, HAGB kararlarını hüküm hâline getirmez.

Ceza mahkemesi kararları bağlamında HAGB kararının genel yapısı, şartları ve hukukî niteliği ele alındıktan sonra ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde etkisi incelenmelidir. Aşağıda ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde nasıl bir etki doğurduğu ele alınmıştır.

II. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİNE ETKİSİ

A. Genel Olarak

Ceza mahkemesinde verilen kararların hukuk mahkemesinde nasıl bir etki gösterdiği TBK mm. 74’te düzenlenmiştir. İlgili hükme göre “*Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz.*” Maddenin lafzından anlaşılabileceği üzere hukuk mahkemesi, ceza hukuku kurallarına bağlı olmadığı gibi kural olarak ceza hâkiminin kararıyla da bağlı değildir. Bu duruma “Bağımsızlık Prensibi” denir⁵⁶. Ancak bu prensip mutlak bir niteliği haiz değildir⁵⁷. Gerek bağımsızlık prensibinin istisnalarının olması gerek TBK m. 74 hükmünün haksız fiilin her unsuru açısından bir düzenleme getirmemiş olması ayrıntılı bir incelemeyi gerektirmektedir. Ayrıca

⁵⁴ Akyürek, s. 54.

⁵⁵ Değişikliğin gerekçesi de bu görüşe uygundur. “*Maddenin altıncı fıkrasında yapılan düzenlemeyle, sanığın kabul etmemesi hâlinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemeyeceğine ilişkin hüküm yürürlükten kaldırılmaktadır. Maddenin onikinci fıkrasıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı istinaf yoluna başvurulabileceği kabul edilmektedir. Böylelikle, “lekelenmeme hakkı” başta olmak üzere sanığın lehine bir kurum olma özelliğine sahip bu kurumun uygulanabilirliğinin takdiri tamamen mahkemeye bırakılmaktadır. Buna göre mahkeme, koşulların varlığı halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verebilecek; ilgili taraflar bu karara karşı 223 üncü maddede yer alan hükümlerde olduğu gibi istinaf kanun yoluna başvurabilecek; istinaf mercii tarafından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı da bu kararlar gibi incelenecektir.*” (<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T2/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/cfb35b8a-65cc-44e7-b1bc-4764e98175b9.pdf> E.T. 28.11.2024)”

⁵⁶ Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24. Baskı. Yetkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 933; Kapancı, Kadir Berk. “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi (TBK m. 74)”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, 2016, s. 515; Fischer Willi, Böhme Anna, ve Gähwiler Fabian, “OFK Art. 53”, içinde *OR Kommentar Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht* (Orell Füssli Verlag, 2023), par. 1. Hukuk mahkemesinin, ceza mahkemesi karşısında bağımsız olduğuna ilişkin TBK m. 74 kuralının, kesin hüküm itirazının bir istisnası olduğu yönünde bkz. Kapancı, s. 516; Ahmet Kılıçoğlu, “Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medenî Hukuk İlişkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 29, S. 3, 1973, s. 196.

⁵⁷ Kılıçoğlu, “İlişki”, s. 193.

maddede yalnızca haksız fiilin unsurlarına değinilmiş olması ceza mahkemesi kararlarının sadece haksız fiile ilişkin davalarda etki doğurduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Yine bu maddede ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde etki doğurmasının temel sebebine ilişkin bir bilgiye de yer verilmemiştir. Aşağıda öncelikle bu etkinin niçin doğduğuna ilişkin tartışmaya yer verilmiş sonrasında ise ceza mahkemesince verilen karar türleri bağlamında bağımsızlık prensibi ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.

B. Etkinin Hukuki Sebebi

Ceza mahkemesinde verilen kararların hukuk mahkemesinde etki doğurmasının hangi hukukî sebebe istinat ettiği meselesi tartışmalıdır. Doktrinde, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde etki etmesinin temelinde yatan nedene ilişkin üç farklı görüş ileri sürülmüştür. Birinci görüşe göre, ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesinde *kesin hüküm etkisi* nedeniyle sonuç doğurur. İkinci görüşe göre ise, bu etki *kanunî düzenleme* nedeniyle doğmaktadır. Nihayet son görüşe göre etkinin temelinde *kamu düzeninin sağlanması* amacı yatmaktadır.

1. Kesin Hükümün Olumlu Etkisi Sebebine Dayalı Etki

Doktrindeki bir görüş ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde etki doğurmasının temelinde kesin hüküm olumlu etkisinin yattığını ileri sürmektedir⁵⁸. Bu görüş çerçevesinde öncelikle kesin hüküm etkisinin doğum şartlarının incelenmesi gerekir. Hukuk mahkemesinde verilen bir kararın başka bir davada kesin hüküm etkisi doğurmasının şartları HMK’de sayılmıştır. Gerçekten de HMK m. 303/I’e göre, “*bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir*”. Ceza mahkemesinde ise verilen kararların kesin hüküm teşkil etmesinin şartları kanunda düzenlenmemiş olsa da⁵⁹ sanık hakkında aynı fiil nedeniyle önceden açılmış bir davanın ya da kesinleşmiş hükmün bulunması, davanın reddi nedeni olarak düzenlenmiştir (CMK m.223/VII).

Hukuk mahkemesi sonunda elde edilen hükmün, maddi anlamda kesin hüküm niteliği teşkil etmesi için öncelikle açılan ve karara bağlanan dava ile ikinci davanın taraflarının aynı olması gerekir. Başka bir deyişle kesin hükmün bağlayıcı etkisi yalnızca aynı taraflar için doğar, *res judicata*, *inter partes* bir etkiye sahiptir⁶⁰. Kesin hükmün yalnızca hükmün tarafları açısından sonuç doğurmasına “kesin hükmün nisbi etkisi” adı verilir⁶¹. Kesin hükmün yalnızca taraflar arasında sonuç doğurmasının temelinde, yargılama ile yalnızca yargılamanın tarafları arasındaki uyuşmazlığın giderilmek istenmesi yatar. Keza, medeni yargılamada taraflarca getirilme ilkesi cari olduğundan davaya yön vermek ve dava malzemesin dosyaya dâhil etmek yalnızca tarafların ihtiyarındadır⁶².

⁵⁸ Her biri farklı gerekçelere dayanan ve aşağıda ayrıntılı biçimde ele alınan bu yöndeki görüşler için bkz. Uygur, Turgut. *Açıklamalı- İçtihatlı Borçlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku*. 3. Baskı, c. III, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 2675; Kuru, C. V, s. 5103; Belgin Güneş, Derya. *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 123-124.

⁵⁹ Özen, Mustafa. “Non Bis In Idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 1, 2010, s. 390-91.

⁶⁰ Özkaya Ferendeci, Hamide Özden. *Kesin Hükümün Objektif Sınırları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 40.

⁶¹ Özkaya Ferendeci, s. 40.

⁶² Özkaya Ferendeci, s. 41.

Verilen hükmün yargılamaya taraf olmamış kişiler hakkında da sonuç doğurması, yapılan yargılamada kendini savunma imkânı olmayan kişilere yükümlülük getirilmesinin hukukî dinlenilme hakkıyla bağdaşmadığı düşüncesine dayanır⁶³.

Hukuk muhakemesinde kesin hükmün doğması için aranan diğer bir şart ise dava konusunun ayniyetidir. Dava konusu, dava dilekçesinde belirtilen netice-i taleptir. İlk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davada ileri sürülen netice-i talep aynı olursa dava konusunun ayniyetinden bahsedilir. Bunun temelinde, aynı hususun defaatle mahkemenin önüne getirilmesinin bir anlamının olmaması yatar⁶⁴.

Kesin hükmün etkilerinin doğması için aranan son şart ise dava sebebinin aynı olmasıdır. Dava sebebinin aynı olmasının ne anlama geldiği hususu tartışmalıdır⁶⁵. Ancak davanın dayandırıldığı maddi vakıaların dava sebebini oluşturduğu ve maddi vakıalar aynı ise dava sebebinin de aynı olduğu ifade edilmektedir⁶⁶. Maddi vakıalar davanın temelini oluşturur, davanın sınırını çizer. Hâkim ancak davaya getirilen maddi vakıalar çerçevesinde inceleme yapabilir. Tüm bunlardan, dava sebebini davanın dayandığı maddi vakıaların oluşturduğu söylenmelidir⁶⁷.

Ceza mahkemesinde verilen kararların hukuk mahkemesinde etki doğurmasını kesin hüküm sebebine bağlayan görüşü kendi içinde ikiye ayırmak gerekir. Bu görüşlerden ilkinde göre ceza mahkemesi tarafından yürütülmüş bir yargılama sonucunda kesinleşen karar, kesin hüküm etkisi doğurmalı ve bu etkiye dayanarak hukuk mahkemesini de bağlamalıdır. Özellikle ceza mahkemesi hâkiminin hukuk mahkemesi hâkimine göre ispat araçları noktasında daha elverişli bir noktada olması ve ceza mahkemesinde maddi gerçekliğin aranması, hukuk mahkemesinde kesin hüküm nedeniyle etkiyi doğurmaktadır⁶⁸. Ancak bu görüş, kesin hüküm etkisini maddi vakıalarla sınırlı tutmaktadır⁶⁹.

İkinci görüşe göre hukuk ve ceza muhakemesinin konuları, davanın tarafları ve bu muhakemelerde güdülen amaç birbirinden farklı olduğundan ceza mahkemesi kararları *kural olarak* hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmez. Ancak istisnaen, aslında hukuk yargılamasına tâbi olmasına rağmen özel düzenlemeler nedeniyle ceza yargılamasında kovuşturulabileceği kabul edilen

⁶³ Selen Evirgen, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Kesin Hüküm*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2024, s.162.

⁶⁴ Özkaya Ferendeci, s.43.

⁶⁵ Bu husustaki tartışmaların ayrıntıları için bkz. Özkaya Ferendeci, s. 131-78; Tanrıver, Süha. *Medenî Usûl Hukuku*. 2. Baskı, c. I, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 482-92.

⁶⁶ Yukarıda da belirtildiği gibi dava konusunun ne olduğu hususunda tartışmalar mevcuttur. Bir görüşe göre davanın konusu, dava dilekçesinde kendini netice-i talep olarak gösteren husustur. Bu bağlamda dava konusu maddi vakılardan tamamen bağımsız bir usûlî himaye talebidir Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku*, C. I, s. 491. Ancak diğer bir görüş ise dava konusunun belirlenmesinde davaya sebebiyet veren hayat olayı (dava temeli) ile netice-i talebin birlikte değerlendirilmelidir. Bu yönde bkz. Yavuz Alangoya, “Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradî Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler”, *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 5, s. 1969, s.149 dn. 68; Özkaya Ferendeci, s.177.

⁶⁷ Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 6. Baskı, c. II, Demir Demir Müşavirlik ve Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 1590.

⁶⁸ Nitekim bu yönde bkz. 6. HD., E. 2021/3973 K. 2022/4702 T. 12.10.2022 (<https://www.lexpera.com.tr/>) E.T. 23.12.2024).

⁶⁹ Uygur, s. 2675. Aynı yerde bkz. “Gerçekten Borçlar Kanununun 53. maddesi, hukuk hâkiminin kusurun takdiri ve zarar tutarının tayini konularında ceza mahkemesi kararı ile bağlı bulunmadığı hakkında bir kural koymuştur. Ancak maddî olayların olumlu olarak tespitine ilişkin kararlar bu kuralın dışındadır ve hukuk hâkimini bağlar. Ceza Mahkemesinin kesinleşen ilâmında, davacıya ait köpeğin davalıya saldırdığı ve davalının da bu köpeği tüfekle öldürdüğü saptanmıştır. Böylece ceza mahkemesinin anılan olayı ve bunun ne yolda meydana geldiğini, diğer bir deyimle maddî olayı kesinlikle saptayan ilâmı taraflar yönünden kesin bir hüküm niteliğini taşıyacağından, artık hukuk mahkemesinde bu maddî olayın aksi iddia ve ispat edilemez”. Y. 4. HD., E. 14888, K. 4936 T. 14.4.1975

davalar bakımından ceza mahkemesi kararları, hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil eder⁷⁰. Bu istisnai durumlar; ceza mahkemesinde şahsî hak talebi, sahtecilik davası ve yaş düzeltme davaları olmak üzere üç tanedir⁷¹. Ceza davasında ileri sürülen şahsî hak talepleri, suçtan zarar görenin görülmekte olan ceza davasına müdahale ederek ceza davasında tazminat istemesidir. Şahsi dava da denen bu talep CMUK m.344 vd. hükümlerinde düzenlenmişti. Bu düzenlemelere göre ceza mahkemesi görülen şahsi davada sanığı bir tazminata çaptırır ya da tazminat talebinin reddine hükmederse bu karar, taraflar arasında sonradan açılan hukuk davası açısından kesin hüküm teşkil eder⁷². Ceza mahkemesi şayet hukuk mahkemesine başvurulması yönünde karar verir, tazminat talebi hakkında bir karar vermez ya da ceza davasında şahsi hak ileri sürülmezse hukuk mahkemesine tazminat davasının açılması mümkündür⁷³. Sahtecilik iddiası yönünden ise senedin sahteliğine hükmedilmesi hukuk mahkemesi açısından kesin hüküm niteliği taşıırken sanığın beraati hukuk mahkemesinde kesin hüküm niteliği taşımaz ve hukuk mahkemesinde ayrı bir sahtelik davası açılabilir⁷⁴. Nihayet, ceza mahkemesinde verilen yaş düzeltmeye ilişkin kararlar hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil eder (CMK m.218/II)⁷⁵.

⁷⁰ Kuru, C. V, s. 5103-4.

⁷¹ Kuru, C. V, s. 5104-9.

⁷² Kuru, C. V, s. 5104-6; Eren, Fikret/ Dönmez, Ünsal, *Eren Borçlar Hukuku Şerhi*, 2. Baskı, C. II, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, s. 1748.

⁷³ Kuru, C. V, s. 5107-8.

⁷⁴ Kuru, C. V, s. 5108-9. Hukuk mahkemesince verilen kararın ceza mahkemesinde kesin hüküm etkisine ilişkin olarak HMK m. 214 hükmü gösterilebilir. HMK m. 214/I “*Belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesince verilen karar kesinleştikten sonra, söz konusu belge hakkında ceza mahkemesinde de sahtelik iddiası dinlenmez*”.

⁷⁵ Kuru, C. V, s. 5109. Yazar burada ceza mahkemesinde verilen kararın hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmesini yaş düzeltme davasının yalnızca bir defaya mahsus açılabilmesine bağlamıştır. Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 36/I-b hükmüne göre “*Aynı konuya ilişkin olarak nüfus kaydının düzeltilmesi davası ancak bir kere*” açılabilirdi. İlgili hüküm AYM’nin 2011/34 E., 2012/48 K., 30/03/2012 T., RG. 28433, 06/10/2010 künyeli kararıyla iptal edilmiştir. İptal kararından sonra yaş düzeltmeye ilişkin olarak birden fazla dava açılması, maddeye eklenen “*haklı sebeplerin bulunması hâlinde aynı konuya ilişkin düzeltme yapılması hâkimden istenebilir*” hükmüyle mümkün hâle gelmiştir. Bu yeni durumun, ceza mahkemesinde verilen yaş düzeltme kararının hukuk mahkemesindeki kesin hüküm etkisini ortadan kaldırıp kaldırmayacağı sorusu akla gelebilir. Doktrinde genel olarak kabul edildiği şekliyle nüfus sicilinin düzeltilmesi, bir çekişmesiz yargı işidir. Bkz. Çevik, Seda Öktem. “Çocuğun Anne ve /veya Babası Haricindeki Kişilerin Nüfus Siciline Kaydedilmesinden Doğan Sorunların Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 22, S. 3, 2016, s. 2110; Aras, Aslı. “Çekişmesiz Yargı İşlerinde Görev ve Yetki”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, 2016, s. 71; Aras, Bahattin. “Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 5, 2015, s. 95. Her ne kadar sicilin düzeltilmesi davası çekişmesiz yargı işi olarak kabul edilse de Aras, sicilin düzeltilmesi davasında mahkemece verilen kararın kesin hüküm niteliğinde olduğunu, bu nedenle ceza mahkemesinde verilen kararla hukuk mahkemesinin de bağlı olduğunu dile getirmektedir Aras, “Tespit”, s. 99-100. AYM tarafından verilen iptal kararı öncesinde yaş tespiti dair mahkemeye başvuru yalnızca bir defaya mahsus mümkün olduğundan değişiklik öncesi durum HMK m. 388’de belirtilen *aksine hüküm bulunan hâllerin* örneğini oluşturmaktaydı. Ancak iptal kararından sonra yapılan değişiklikte haklı gerekçelerin varlığı durumunda aynı konuda düzeltme yapılması mümkün hâle geldiği de dikkate alındığında, nüfus sicilinin düzeltilmesi taleplerinin çekişmesiz yargı işi olduğu varsayımında talep sonucunda verilen kararın *artık* kesin hüküm teşkil etmediği söylenmelidir. Nitekim bu yönde bkz. Belgin Güneş, s.135-37; Kapancı, s. 517 dn. 28. Ne var ki nüfus sicilini düzeltme taleplerinin mutlak surette çekişmesiz yargı işi olduğunu söylemek her durum için doğru değildir. İki taraf arasında gerçek anlamda bir uyuşmazlık bulunuyor ve bunun hâlli için yaş tespiti gerekiyorsa, mahkemece verilen karar kesin hüküm niteliği taşımaktadır. Örneğin nüfus siciline göre on iki yaşından küçük görünmesine rağmen gerçekte on sekiz yaşının üzerindeki bir kimsenin işlediği kasten yaralama fiili nedeniyle görülmekte olan ceza yargılamasında alınan yaş tespiti ilişkin karar, hukuk mahkemesinde tazminat istemiyle açılan davada kesin hüküm teşkil etmelidir. Ancak yaş düzeltme talebi gerçek anlamda bir çekişmeden doğmamış olabilir. Kayıt düzeltme davalarının geçerli sebeplerin bulunması durumunda tekrar açılabilirdiği de dikkate alındığında bu durumda verilen karar kesin hüküm niteliği taşımaz ve ceza mahkemesi kararı, hukuk mahkemesinde kesin hüküm etkisi doğurmaz. Ortada kesin hüküm bulunmadığı için de yeniden kayıt düzeltme talebinde bulunmak olanaklıdır. Ancak yapılan ikinci talepte, ilk talebin karara bağlanmasında resmî

Ceza mahkemesinde verilen kararın hukuk mahkemesinde kesin hüküm etkisi gösterebilir olup olmadığı hakkında varit görüşlerden bir diğerine göre ise kesin hükmün olumlu ve olumsuz etkisi birbirinden ayrı olarak değerlendirilmelidir. Öncelikle kesin hükmün olumsuz etkisinin doğması için aranan taraflar-dava sebebi ve konusunun ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesinde aynılığının bulunup bulunmadığına bakılmalıdır. Ceza mahkemesinde davacı taraf daima devlettir ve devleti savcı temsil eder⁷⁶. Bununla birlikte ceza yargılamasında, hukuk mahkemesinde görüldüğü şekliyle bir taraf teşkili söz konusu değildir. Ceza yargısının amacı konusu suç teşkil eden bir fiilin işlenip işlenmediğinin tespitidir. Hukuk davasında ise dava konusunu netice-i talep oluşturur ve bu talebe de özel hukuk ilişkisi kaynaklık eder. Her iki yargı kolunda görülen davaların tarafları ve konusu farklıdır. Söylenen nedenlerle ceza mahkemesi ile hukuk mahkemesi kararları arasında kesin hükmün olumsuz etkisinin doğması mümkün değildir⁷⁷. Kesin hükmün olumlu etkisi ise bağlayıcılıktır⁷⁸.

Kesin hükmün olumlu etkisinin doğduğu durumlarda hâkimin takdir yetkisi ortadan kalkar. Hâkim artık kesin hükmün dâhilindeki bir meselede hükmün aksi yönünde karar veremez. Olumlu etkinin doğması için ise karar verilen davanın tarafları ve dava sebebinin aynı, davanın konusunun farklı olması gerekir. Aksi takdirde tarafı, dava sebebi ve konusu aynı olan iki davadan söz edilir ki

birlikte olan Adli Tıp Kurumu'ndan (ATK) rapor alınmış olması önem arz eder. Sicilin düzeltilmesine yönelik ilk talepte ATK'den yahut yaş tespitini yapmaya yetkili sağlık kurumlarından rapor alınması gerekmektedir. Bilindiği üzere ATK kurumu raporları hâkimi bağlayıcı nitelikte değilse de (Belgesay, Mustafa Reşit. "Ehli Vukuf Mütalaasının İlmi Değeri ve Kanuni İsbat Kuvveti", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 10, S. 3-4, 1945, s. 544-545; Meraklı, Deniz. "Özel Hukuka İlişkin Uyuşmazlıklarda Resmi Bir Birlikçi Kurumu Olarak Adli Tıp Kurumu", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11/Özel Sayı, 2010, s. 369.) açılan ikinci talepte, ilk davada alınmış ATK raporunun yanlış olduğunun ispat edilmesi gerekmektedir. Burada aynı konuda önceden verilmiş bir çekişmesiz yargı kararı bulunması, ikinci talepte hukuki yararın özel olarak ispat edilmesini de gerektirmektedir.

⁷⁶ Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmesi için tarafların aynı olması gerekir. Tarafların aynı olması tartışılırken değinilmesi gereken hususlardan birisi de ceza yargılamasında savcının taraf olup olmadığı meselesidir. Gerçekten de bir kesin hükümden bahsedilmesinin önkoşulu şayet tarafların ayniyeti ise savcının taraf olup olmadığının tespiti önem taşır. Savcı, kamu adına dava açan, yaptığı iş ve işlemlerde kamu adına iddia makamını işgal eden kişidir. Savcının, sanığın beraatını isteyebilmesi ya da sanık lehine kanun yollarına başvuru yapabilmesi, onun taraf olma sıfatına halel getirmez bkz. Karakehya, Hakan/ Arabacı, Murat, "Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4, 2016, s. 2075. Yine aynı gerekçelerle bkz. Kelep Pekmez, Tuba. "Ceza Muhakemesinde Objektif Bir Taraf Olarak Savcılık Makamı", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 2, 2021, s. 283-84; Şahin/ Göktürk, s. 114-15. Başka bir görüşe göre ise savcının görevi gereği sanığın hem lehine hem de aleyhine olan delilleri toplaması gerekir. Savcının sanık lehine deliller toplaması onu müdafî hâline getirmez. Savcıların yaptıkları görev nedeniyle kendilerini taraf gibi hissetmeleri olanaklıysa da savcılar tarafsız olmak durumundadır. Savcı, şüpheli ve sanığın haklarını korumalı, lehine olan delilleri toplamalı, dosyanın durumuna göre sanığın beraatını istemelidir. Bunlar, savcının tarafsız olduğunu ortaya koyar. Ancak bazı kararların ve belgelerin savcıya tebliğ edilmesi gerektiğine dair hükümler (CMK m.291, 297 vb.) savcının makam olarak taraf olduğunu gösterir. Bu nedenlerle savcı, yargılamada makam olarak taraftır bkz. Dülger/ Taşkın, s. 208. Bizce savcının, verilen hükümleri kanun yoluna taşıyabilmesi, birtakım belge ve kararların savcılığa da tebliğ edilmesi zorunluluğu savcının ceza muhakemesinde taraf olduğunu göstermektedir. Ancak savcı, aynı zamanda maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıyla da görevlidir. Bu nedenle sanığın lehine olan delilleri de toplama yükümlülüğü altındadır. Şu durumda "savcı taraftır ancak tarafsız değildir" demek yanlış olmaz.

⁷⁷ Belgin Güneş, s.123-24.

⁷⁸ Burada özellikle kesin hükmün *kesin delil etkisi* kavramının kullanımından kaçınılmıştır. Zira kesin hüküm şayet alelade bir kesin delil olarak kabul edilirse, başkaca kesin deliller (yemin ve senet) kullanılarak kesin hükmün aksinin ispatının mümkün olduğu anlamına ulaşılır. Bunun aksine kesin hükmün bağlayıcı etkisinden söz edilirse artık taraflar ve mahkeme kesin hükmün havi olduğu hususları aynen kabul etmek durumunda kalır. Kesin hükmün bağlayıcı etkisi ise yalnızca yargılamanın yenilenmesi yoluyla ortadan kaldırılabilir, yoksa sair kesin delillerle kesin hükmün bağlayıcı etkisi izale edilemez Akkan, Mine. "Medenî Usûl Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, Özel Sayı, 2010, s. 8; Belgin Güneş, s.152-53.

bu durum ikinci dava bakımından kesin hüküm varlığı nedeniyle reddini gerektirir (HMK m. 114/I-i)⁷⁹. Şu durumda kesin hüküm nedeniyle bağlayıcı etkinin doğması için dava tarafları ve sebebi aynı fakat konusu farklı iki davadan bahsedilmelidir. Ceza mahkemesinde verilen kararlar ise hukuk mahkemesinde bağlayıcı etki doğurur. Ceza muhakemesinin konusu sanığa ceza verilip verilmemesi yönünde bir tespitin yapılmasıyken hukuk mahkemesinin konusunu dava dilekçesinde netice-i talepte gösterilen hukuki himaye oluşturur. Bu yönüyle ceza davası ile hukuk davasının konusu farklıdır. Ceza ve hukuk davalarının açılmasına neden olan vakıaların aynı olması muhtemeldir. Bir fiil hem hukukî hem de cezaî sorumluluk doğuruyorsa ceza davası ile hukuk davasının dava sebebi ayniyet gösterir. Her iki yargılamanın tarafları *prima facie* farklı gibi görünmektedir. Gerçekten de ceza davasında davacı, devlettir ve iddia makamında devleti temsilen savcı bulunur. Suçtan zarar görenlerin ise talepleri üzerine davaya müdahil olmaları mümkünse de bunlar taraf değildir. Ancak burada tarafların tespitinde davanın taraflarına değil de maddi vakıanın taraflarına bakılmalıdır. Şayet ceza davasının sebebinin tarafları ile hukuk davasının sebebinin tarafları arasında örtüşme varsa, her iki dava açısından tarafların ayniyeti kabul edilmelidir⁸⁰.

2. Kanundan Doğan Etki

Doktrindeki başka bir görüşe göre ise ceza mahkemesinde verilen kararların hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmesi olanaksızdır. Gerçekten de hukuk yargılaması ile ceza yargılaması, muhakeme sürecinde geçerli usûl, yargılama ile koruma altına alınan hukuki değer, dava konusu ve davanın tarafları ile yargılama ile ulaşılmak istenen amaç gibi çokça noktada birbirinden farklılık arz eder. Her iki yargılamada görülen maddi olay ya da yargılamaya katılan kişiler arasında örtüşme olsa bile özellikle yargılamanın tarafları ve konusu bakımından ayniyetin sağlanması mümkün olmadığından burada maddi anlamda kesin hüküm doğması mümkün değildir⁸¹. Kesin hüküm etkisini reddeden bu görüş de kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bir görüşe göre⁸² kesin deliller kanunda “*ikrar, senet, yemin ve kesin hüküm*” şeklinde sınırlı bir biçimde sayıldığından burada HMK m. 192 anlamında “kanunda düzenlenmemiş delil” söz konusudur. İlgili hükme göre “*kanunun belirli bir delille ispat zorunluluğunu öngörmediği hâllerde, Kanunda düzenlenmemiş olan diğer delillere de başvurulabilir*”. Bu görüş çerçevesinde ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmediği de göz önünde tutulduğunda kesin hüküm kesin delil etkisi oluşmadığından burada bir takdiri delil söz konusudur. Ancak bir delilin takdiri delil olması, onun mahkemece dikkate alınmasında mahkemenin keyfî davranmasına olanak sağlamaz. Şayet ceza mahkemesince verilen kararda yapılan maddi vakıa tespiti tereddüde mahal vermeyecek kadar açıksa hukuk mahkemesi bu doğrultuda karar vermelidir. Burada ceza mahkemesince verilen karar her ne kadar kesin delil olmasa da ortada mahkemece verilmiş bir karar olduğundan yapılan vakıa tespiti “*güçlü delil*” olarak adlandırılmalıdır⁸³. Başka bir görüşe göre ise burada “*maddî fiilin gerçekleşmesine, fiili belli bir kişinin işlemiş olduğuna, fiilin suç tekil ettiğine, failin mahkumiyeti*” hususlarında ceza mahkemesi kararı, hukuk mahkemesinde kesin delil etkisi gösterir. Bu sonuca TBK m. 74’ün lafzının mefhum-u

⁷⁹ Belgin Güneş, s.154; Akkan, s. 14; Tanrıver, s. 882.

⁸⁰ Belgin Güneş, s.158.

⁸¹ Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. c. II, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017, s. 2133; Atalı, s. 2074.

⁸² Yılmaz, s. 2133.

⁸³ Yılmaz, s. 2134. Yargıtay da güçlü delil tabirini kullanmaktadır. HGK., E. 2020/109 K. 2022/1268 T. 11.10.2022 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 27.12.2024).

muhalfinden ulaşıldığından yazara göre bağlayıcı etkinin sebebi, kanuni düzenlemenin varlığıdır⁸⁴.

3. Kamu Düzeninin Sağlanması Amacıyla Doğan Etki

Doktrindeki başka bir görüşe göre ceza mahkemesinde verilen kararların hukuk mahkemesinde etki göstermesinin temelinde kamu düzeninin sağlanması amacı yatar. Kamu düzeni her devletten devlete ve dahi her mahkemede birbirinden farklı anlaşılmakta ve kavrama ilişkin tanımlar da değişmektedir⁸⁵. Türk Hukuk Lügatinde kamu düzeni, bir yerde kamu hizmetlerinin iyi yürütülmesi, güvenlik ve asayişin sağlanması, bireyler arasındaki ilişkilerde huzur ve ahlak kaidelerine uygunluk olarak tanımlanmıştır⁸⁶. Başka bir tanıma göre ise kamu düzeni, belirli bir yerde ve zamanda geçerli olup kamu yararı ve vicdanını yakından ilgilendiren hususlardır⁸⁷.

Kamu düzeni kavramı çeşitli yargı kararlarında ele alınmıştır. Anayasa Mahkemesi bir kararında⁸⁸ kamu düzenini toplumun huzur ve sükunu, devletin temel gayesi olarak tanımlamışken Yargıtay bir içtihadı birleştirme kararında bu kavramın değişken içerikte olduğuna işaret ederek, kamu düzeninin Anayasa’da yer alan temel hak ve özgürlükler ile milletlerarası alanda geçerli olan hukukun genel prensiplerine, toplumun siyasi ve ekonomik yapısına ilişkin olduğunu vurgulamıştır⁸⁹.

Bir devletin iktisadi, siyasi, toplumsal yahut dini sisteminden kaynaklı olarak kamu düzeninden addedilen hususların başka bir devlette kamu düzeni kavramı dâhilinde kabul edilmemesi muhtemeldir. Giderek, bir toplumun belli bir zaman diliminde kamu düzeninden addettiği hususlar zamanla bu çerçeveden çıkabilir yahut bazı durumlar kamu düzeni kavramı içinde kabul edilmezken zamanla kamu düzeninden sayılabilir⁹⁰.

Usûl hukuku alanında da kamu düzeni kavramı önem taşır. Örneğin dava şartları, mahkemelerin görevine ilişkin düzenlemeler ve kesin hüküm müesseseleri kamu düzeni kavramına dâhildir. Sayılan müesseselerin kamu düzeninden sayılmaları, kanuni bir düzenlemenin varlığından değil bilakis yargılama hukukunun yöneldiği amaçtan ve yapısından ileri gelmektedir⁹¹.

⁸⁴ Atalı, s. 2076. Aynı şekilde *Kuru* da ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil ettiği üç hâl haricinde ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde etki doğurmasını BK m. 53’e (TBK m.74) bağlamaktadır (Kuru, C. V, s. 5111). Her ne kadar yazar kesin hüküm etkisinin doğmasının üç durumda (senedin sahteliği, nüfus kaydının düzeltilmesi ve şahsi dava) mümkün olduğunu belirtmişse de haksız fiilin, başka bir deyişle yargılamaya konu olayın vukuuna dair ceza mahkemesince yapılan tespitin kesin hükmün kesin delil teşkil etmesiyle etki doğurması gerektiğini ifade etmektedir. Yazara göre ceza mahkemesi daha geniş bir araştırma yetkisini haiz olduğundan ceza mahkemesince yapılan tespitin hukuk mahkemesini bağlamaması kesin hükmün amacına ters düşmektedir (Kuru, C. V, s. 5112).

⁸⁵ Ekşi, Nuray “Yargıtay Kararları Işığında Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Kamu Düzeni”, *Public and Private International Law Bulletin* 40, S. 1, 2020, s. 152.

⁸⁶ Türk Hukuk Kurumu, “Âmme Nizamı”, içinde *Türk Hukuk Lügati*. Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991, s. 16.

⁸⁷ Atakan, Arda. “Kamu Düzeni Kavramı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 13, S. 1-2, 2007, s. 60.

⁸⁸ Anayasa Mahkemesi E. 63/128, K. 64/8, T. 28.01.1964 (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11685.pdf> E.T. 30/12/2024).

⁸⁹ Doktrindeki genel tanımların pek çoğunu içeren derleme mahiyetindeki bir karar da Yargıtay 15. HD tarafından verilmiştir. Bu karar için bkz. Yargıtay 15. HD, E. 2014/2183, K. 2014/ 3226. (<https://karararama.yargitay.gov.tr/> e.t 30/12/2024).

⁹⁰ Ekşi, s. 153.

⁹¹ Tok, Ozan “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 22, S. 2, 2016, 456-57.

Ceza mahkemesi, hukuk muhakemesinde cari taraflarca getirilme ilkesinin aksine re'sen araştırma ilkesi çerçevesinde delil toplamaktadır. Ceza mahkemesinin bir vakıanın varlığını tespit etmesi durumunda hukuk mahkemesine nazaran daha geniş soruşturma imkânına sahip olması nedeniyle yapılan tespitin hukuk mahkemesini bağlaması gerekir⁹². Ceza mahkemesince sübutu tespit edilen bir vakıa, hukuk yargılamasında cari taraflarca getirilme ilkesinden dolayı dosyaya dâhil edilmeyebilir. Böyle bir hâl, ceza mahkemesince varlığı kabul edilen bir vakıanın hukuk mahkemesince sanki hiç olmamış gibi karar vermesine neden olur. Bu durum ise tarafların hukuk sistemine olan güvenini zedeler. Hukuk sistemine olan güvenin sarsılmasının ise kamu düzenini ihlâl ettiğini söylemek zaittir⁹³.

4. Etkinin Hukuki Sebebine İlişkin Görüşümüz

Ceza mahkemesinde verilen kararın hukuk mahkemesinde etki göstermesinin ardında yatan hukuki neden çeşitli görüşlerle açıklanmıştır. Bu başlıkta yukarıda söylenen görüşlere dair incelemeler ve eleştiriler yapılmış, ardından kendi görüşümüz ortaya konmuştur.

Öncelikle belirtmemiz gerekir ki kanımızca ceza mahkemesinde verilen kararlar, hukuk mahkemesinde kesin hüküm etkisini haiz değildir. Gerçekten de ceza ve hukuk muhakemesinin konuları, yöneldikleri amaç ve muhakeme süreçlerinde izlenen yöntem birbirinden farklıdır. Ceza mahkemesinde yapılan yargılama ile hukuk mahkemesinde yapılan yargılama, aynı somut vakıayı incelemekte ise, sadece ve sadece korunan hukuki menfaatin ve tarafların aynı olduğu takdirde kesin hükmün bağlayıcı etkisi söz konusu olabilir. Bu da yukarıda belirtildiği gibi senedin sahteliği, şahsi dava ve yaş düzeltme davalarında mümkündür. Bir senedin sahte olduğuna dair tespit, hukukî bir nitelendirme değil bilakis maddi bir olgudur. Maddi gerçek ise yargılama türü, yargılamada izlenen yöntem ve yargılamanın amacından bağımsız bir varlık taşır. Ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde kesin hüküm etkisi doğurduğu hâllerden biri olan şahsi dava, ceza mahkemesinin görmekte olduğu ceza yargılamasında zarar görenin zararının da tespit ve tazminine olanak sağlayan bir yöntemdir. Ancak bu yöntem 5271 sayılı CMK'de yer verilmemiştir. Şu durumda, eski kanun döneminde açılmış ve görülmeye devam eden davalar haricinde, şahsi davanın artık hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmesinden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Yaş düzeltme kararları açısından ise kanımızca bir ayırım yapılması gereklidir. Şayet yaş düzeltme kararının alınması, çekişmeli bir vakıadan kaynaklanıyorsa verilen kararın kesin hüküm teşkil etmesi gerekir ve ancak yargılamanın yenilenmesi koşulları oluşursa yeni bir yaş tespiti davası açılabilir. Bununla birlikte yaş tespitine ilişkin hüküm gerçek anlamda bir çekişmeden kaynaklı değilse, başka bir anlatımla ortada bir çekişmesiz yargı işinden söz ediliyorsa artık verilen karar kesin hüküm teşkil etmez. Zira AYM'nin iptal kararından sonra 7039 sayılı Kanun'la yürürlüğe giren NHK m. 36/I-b maddesi, yaş tespit kararı alındıktan sonra dahi haklı sebebin varlığında yeniden yaş tespit davasının açılmasına olanak sağlamaktadır. Özetle, mevcut değişiklikler de göz önünde tutulduğunda kanımızca senedin sahteliğine dair ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil ederken yaş tespitine ilişkin kararlar yalnızca gerçek anlamda bir uyuşmazlığa istinaden verilmişse hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmelidir. Şahsi davada verilen kararlar, CMUK

⁹² Kuru, C. V, s. 5112.

⁹³ Tok, s. 458.

yürürlükte bulunduğu dönem için hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil eder. Ancak CMK’de şahsi davaya yer verilmediğinden artık bu etki, yalnızca CMUK döneminde açılmış ve hâlen görülmekte olan uyuşmazlıklar açısından söz konusu olabilir.

Ceza mahkemesinde verilen kararların hukuk mahkemesini bağlamasının temelinde kanun hükmünün uygulanması fikrinin yattığına dair görüş de kanımızca isabetli değildir. Öncelikle TBK m. 74 hükmü incelendiğinde bu hüküm, ceza mahkemesince verilen kararların hukuk mahkemesi bakımından yalnızca haksız fiil bağlamında sonuç doğurduğu yanılığını uyandırmaktadır. Ancak ceza mahkemesinde verilen bir karar, yalnızca haksız fiile ilişkin vakıalar bakımından değil bilakis hukuk mahkemesi ve ceza mahkemesinde görülen maddi vakıaların ortak olduğu her türlü uyuşmazlık bakımından sonuç doğurmaya elverişlidir⁹⁴. Ayrıca ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde etki doğurması şayet bir kanun hükmünün uygulanmasından ileri gelseydi, hukuk mahkemesinin olaya ilişkin olarak ceza mahkemesinde önceden verilmiş bir kararın varlığını re’sen araştırması gerekirdi. Zira *iura novit curia* ilkesinin Türk hukukundaki görünümü olan HMK m. 33’e göre “(h)âkim, Türk hukukunu resen uygular”. Şayet ceza mahkemesinde verilen karar hukuk mahkemesi hâkimini kanuni etki nedeniyle bağlıyor olsaydı, hukuk mahkemesi hâkimi HMK m.33 hükmü gereğince görmekte olduğu uyuşmazlığa ilişkin ceza mahkemesince bir karar verilmiş olup olmadığını re’sen araştırmak yükümü altında kalırdı. Hukuk mahkemesi hâkiminin böyle bir re’sen araştırma yetkisi olmadığı da göz önünde tutulduğunda etkinin kanun hükmünden doğduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

Etkinin temel nedeninin kamu düzeni olduğunu söyleyen görüş de kanımızca isabetli değildir. Belirtmek gerekir ki kamu düzenine ilişkin hususlar mahkemece re’sen dikkate alınır⁹⁵. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi hukuk mahkemesi hâkimi, önüne gelen uyuşmazlığa ilişkin olarak daha önceden ceza mahkemesince bir karar vermiş olup olmadığını araştıramaz⁹⁶.

Kanımızca ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde etki göstermesinin nedenini HMK m. 204/I hükmünde aramak gerekir. Söylenen madde doktrinde genellikle kesin hükmün

⁹⁴ Nitekim bir boşanma davasında ceza mahkemesince verilen kasten yaralama suçuna dair karar, boşanma davasında dikkate alınmıştır. Bu yönde bkz. Yargıtay 2. HD., E. 2023/2037 K. 2023/4831 T. 18.10.2023 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 08.01.2024).

⁹⁵ Erdönmez, Güray. *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl hukuku*. On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2017, I/ s. 805 vd.

⁹⁶ Bir görüşe göre TBK m. 74 hükmünde hukuk hâkiminin karar verirken kusur, ayırt etme gücü, zararın belirlenmesi gibi noktalarda ceza mahkemesi kararıyla bağlı olmadığı belirtilmiştir. Şayet bağlayıcı etki, kamu düzeninden kaynaklanıyor olsaydı bu hukuk mahkemesi hâkimi bu hususlarda ceza mahkemesi kararıyla bağlı olmalıydı. Zira kanun koyucunun kendisi, kamu düzenine aykırı bir düzenleme getirmiş olamaz (Belgin Güneş, s.56). Ancak hemen belirtmemiz gerekir ki bu varsayım bizce yerinde değildir. Zira kusur ve ayırt etme gücünün varlığı ile zararın belirlenmesi hususunda hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinden bağımsız olması, bahsedilen kavramların ceza hukuku ve medeni hukuk bağlamında birbirinden farklı olmasından kaynaklıdır. Başka bir deyişle ceza mahkemesinde sözü geçen kusur ya da ayırt etme gücü kavramı ile bu kavramların hukuk mahkemesindeki anlamları birbirinden farklıdır. Kavramların mahiyetleri birbirlerinden farklı olduğu için ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde etki etmemesi, kamu düzenine aykırılık teşkil etmez. Bu noktada önem taşıyan husus, zarar suçlarıdır. Zarar suçları, fiilin işlenmesiyle suçun konusunun zarar gördüğü suçlardır. İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 22. Kanımızca kişi, bir zarar suçunu işlediğinden bahisle mahkûm edilmişse hukuk mahkemesi artık zararın var olup olmadığını tartışamaz. Zira ceza mahkemesince zararın varlığı tespit edildikten sonra hukuk mahkemesinin zararın olmadığı yönünde hüküm kurması bir çelişkiye neden olur. Giderek, TBK m.74’ün lafzı da bu sonuca aykırı değildir. Hükme göre “ceza hâkiminin (...) zararın belirlenmesine ilişkin kararı (...) hukuk hâkimini bağlamaz”. Burada bağlayıcı olmayan zararın miktarıdır yoksa zararın varlığı ya da yokluğu değildir.

olumlu etkisi kavramı bağlamında anlaşılmaktadır⁹⁷. Ancak bu madde, kesin hükümün olumlu etkisi olarak adlandırılan bağlayıcı etki ile alakalı bir düzenleme değildir. Her şeyden önce HMK m.204/I hükmü, resmî ve adi senetlerin ispat kuvvetleri ile bunların sahteliklerinin ileri sürülmesi ve sahtelik iddiasının tâbi olduğu inceleme usulüne ilişkin kurallar arasında düzenlenmiştir. Düzenlemenin bulunduğu yer dikkate alındığında kanun koyucunun esasen ilamların “resmî makamlar tarafından verilen birer belge” olma yönünü dikkate alarak bunlara kesin delil niteliği tanıdığı anlaşılmaktadır⁹⁸. Keza düzenlemede “kesin hüküm” ifadesinden değil ilamdan bahsedilmektedir. Kesin hükümden farklı olarak ilam, kararın taraflara verilen imzalı birer örneğidir. Bir ilamdan bahsedilmesi için mahkemece verilen kararın kesinleşmesi gerekmediği gibi bu kararın mutlak surette hukuk mahkemelerince verilmiş olması da aranmaz⁹⁹. Bu bağlamda ceza yahut idare mahkemesince verilen kararlar da ilam niteliğini haizdir. Maddede, mahkemelerce verilen kararlara bir delil kuvveti yüklenmek istediğinden maddi anlamda kesin hükümün şartlarını taşıyın yahut taşımasını tüm mahkeme kararları kesin delil niteliği taşır¹⁰⁰. Yine HMK m. 204/III’te “mahkeme, yukarıdaki belgelerden biri hakkında şüphe uyandıran bir hâl görürse, ilgili daireden açıklama isteyebilir” ifadesine yer verilmiştir. Öncelikle bu cümlede geçen “yukarıdaki belgelerden biri” ifadesi, ilamların da belge niteliği dikkate alınarak bu maddede yer verildiğini gösterir¹⁰¹. İkinci olarak, HMK m. 204’te sayılan belgeler hakkında şüphe duyulması durumunda şüphenin giderilmesi için açıklama istenmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Şayet burada kesin hükümün olumlu etkisi düzenlenmiş olsaydı tereddüt oluşması durumunda ilgili daireye başvuru gibi bir usul öngörülmüş olmazdı. Zira

⁹⁷ Atalı, s. 2073; Kuru, C. V, s. 5053, 5067; Yılmaz, s. 2493; Özkaya Ferendeci, s.107 d. 409.

⁹⁸ Belgin Güneş, s.156; Sadıkhzade, Abulfaz. *Kesin Hükümün Olumlu Etkisi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2024, s. 40; Budak, Ali Cem/ Karaaslan, Varol. *Medeni Usul Hukuku*, 6. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2022, s. 341. Kanımızca bu durum maddenin gerekçesinden açıkça anlaşılmaktadır. HMK m. 204’ün gerekçesine göre: “Maddede resmî senetlerin ispat gücü, açık ve yalın şekilde düzenlenmiştir. Madde metninde 1086 sayılı Kanundaki hükme göre esaslı bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak konunun daha anlaşılır olması için, ilgililerin beyanına dayanılarak noter senetlerine geçirilen kayıtlarla, diğer yetkili memurların görevleri içinde usulüne uygun olarak düzenledikleri belgelerin, aksi sabit oluncaya kadar kesin delil sayılacağı hususu, ilâmlar ve düzenleme şeklindeki noter senetlerinden farklı olarak ayrı bir fıkra hâlinde düzenlenmiştir. Bu maddede resmî belgeler düzenlendiği için, maddede belirtilmemekle birlikte, ilâmlar ile veya noterde düzenleme şeklinde yapılan senet kuvvetinde sayılan belgelerin de, bu madde kapsamında kabul edilmesi gerekir. Örneğin: Mahkeme huzurunda yapılan sulhler, resmî vasiyetname düzenlenmesi ve tereke tespiti gibi resmî belgeler de resmî senet kuvvetine sahiptir”.

(<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c089/tbmm23089050ss0393.pdf> E.T. 08.01.2024). İsviçre Medeni Usul Kanunu’nun (ZPO) HMK m. 204’e karşılık gelen 179’uncu maddesinin uygulanmasında da aynı esas kabul edilmektedir. İlgili maddeye göre “kamu sicilleri ve resmî belgeler, içeriklerinin yanlış olduğu kanıtlanmadıkça, gösterdikleri olguları tam bir şekilde ispatlar”. Burada bahsedilen resmî belgeler ise kimlik kartları, pasaportlar, tapu sicili ve mahkeme kararları gibi yetkili mercilerce yasada öngörülen şekle uygun olarak düzenlenen belgelerdir. Mahkeme kararları da tıpkı diğer kamu otoritelerinin görevleri çerçevesinde verdiği belgeler gibi aksi ispat edilene kadar içerdikleri olguları tam bir şekilde ispatlar (Weibel, Thomas. *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO)* (Schulthess Juristische Medien AG, 2016), 1348 Art. 179, Nr. 5; Rüetschi, Sven. *ZPO, Band I: Art. 1-149 Schweizerische Zivilprozessordnung* (Stämpfli Verlag AG, 2012), 1872 Art. 179, Nr. 7; Thomas Sutter-Somm - Benedikt Seiler, *Handkommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung Art. 1-408 ZPO* (Schulthess Juristische Medien AG, 2021), 731 Art. 179, Nr. 1). Gerek HMK m. 204’ün gerekçesinde gerek İsviçre doktrininde kabul edildiği üzere, mahkeme kararları resmî belge niteliğindedir. Bu nedenle mahkeme kararları, kesinleşmiş olsun olmasın aksi ispatlanana kadar kesin delil sayılır.

⁹⁹ Akkan, s. 15-16; Belgin Güneş, s.156.

¹⁰⁰ Belgin Güneş, s.156; Akkan, s. 12. Nitekim aynı işçi ve işveren arasında, aynı çalışma ilişkisine dayalı olarak açılan işçilik alacağının tahsiline yönelik davada kabul edilen ücret miktarının, prime esas alacağın tespiti istemli davada delil etkisi göstermesi bunun bir örneğidir. Ancak Yargıtay, bu davalarda verilen kararların birbirleri açısından kesin delil değil, kuvvetli delil niteliğinde olduğu görüşündedir. Bu yönde bkz. Yargıtay HGK., E. 2022/650 K. 2023/483 T. 17.5.2023 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 09.01.2024).

¹⁰¹ Sadıkhzade, s. 40.

bir mahkemeye, vermiş olduğu kararın gerekçesi hakkında şüphe duyulması nedeniyle başvuru yapılması mümkün değildir. Böyle bir durumda mahkeme yalnızca davada delil olarak ileri sürülen ilamın, karar veren mahkemenin kararlar kartonunda bulunan örneği ile kendisine ibraz edilen örneğin aynı olup olmadığı konusunda karar veren mahkemeye başvurabilir¹⁰².

Bağlayıcı etkinin temelinde HMK m.204 hükmünün yattığı fikri, ceza mahkemesince verilen kararın hukuk mahkemesince re'sen araştırılamaması ile de muvafıktır. Daha açık bir anlatımla şayet bağlayıcı etkinin sebebi kamu düzeni, kanun hükmünün uygulanması ya da kesin hüküm etkisi olsaydı hukuk mahkemesinin görmekte olduğu uyuşmazlığa ilişkin daha önceden bir ceza mahkemesi kararının bulunup bulunmadığını araştırması gerekirdi. Zira bunların tamamı re'sen gözetilmesi gereken hususlardandır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi istisnai hâller dışında ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesinde kesin hükmün olumlu ya da olumsuz etkisini doğurmaz. Re'sen araştırma ilkesinin istisnasını teşkil eden bir durumun da açıkça kanunda düzenlenmiş olması gerekir. Hukuk mahkemesi hâkimi ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmesinin mümkün olduğu istisnai hâller haricinde önüne gelen uyuşmazlıkla ilgili olarak önceden bir ceza mahkemesi kararının verilmiş olup olmadığına bakamaz. Ceza mahkemesi kararının HMK m.204/I bağlamında resmî belge olarak kabul edilmesi durumunda hukuk mahkemesinin re'sen araştırma yapma yükümü de ortadan kalkmaktadır. Medenî yargılamada cari taraflarca getirilme ilkesi (HMK m. 25) fehvasınca kanunda istisna öngörülmediği müddetçe hâkim delil toplayamaz. Ceza mahkemesi kararının da bir *resmî belge* olduğu kabulünde hukuk mahkemesi re'sen ceza mahkemesi kararını dikkate alamaz. Bu nedenle taraflarca dosyaya dâhil edilmediği müddetçe ceza mahkemesi kararı, hukuk mahkemesini etkilemez. Ceza mahkemesi ile hukuk mahkemesi arasındaki bağlayıcı ilişkinin temelinde sair sebeplerin yattığının kabulü hâlinde hukuk mahkemesinin niçin re'sen araştırma ilkesine istinaden ceza mahkemesi kararına dayanarak karar vermediği sorusu teorik olarak cevapsız kalmaktadır. Ancak mesele HMK m. 204/I çerçevesinde ele alındığında ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde dikkate alınması için taraflarca dosyaya getirilmesi gereği açıklığa kavuşur.

III. CEZA MAHKEMESİ İLE HUKUK MAHKEMESİ KARARLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ceza mahkemesince verilen kararların hukuk mahkemesinde niçin etki doğurduğu tespit edildikten sonra bu etkinin hangi hâllerde doğduğunun belirlenmesi gerekir. Ceza mahkemesince verilen çeşitli kararlar bakımından hukuk mahkemesinin durumu aşağıda ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

A. Mahkûmiyet Kararı

Sanığın atılı suçu işlediğinin sabit olması durumunda sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir (CMK m. 223/V). Mahkûmiyet kararı verilebilmesi için duruşmada kabul edilen ve tartışılan delillerin, kişinin suç işlediğini kesin bir şekilde gösterdiğine mahkemenin tam anlamıyla kani olması gerekir¹⁰³. Aksi takdirde CMK m.223/ II- e hükmü iktizasınca sanık hakkında beraat kararı

¹⁰² Budak/ Karaaslan, s. 341.

¹⁰³ Yalçın, s. 34; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 720; Dülger/ Taşkın, s. 753; Şahin/ Göktürk, s. 545; Evirgen, s. 58.

verilmelidir. Mahkûmiyet kararının verilmesi durumunda gerekçede gösterilmesi gereken hususlar CMK m. 230/I’de belirtilmiştir. Sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi durumunda bu kararın hukuk mahkemesini hangi açılardan nasıl etkilediği ayrı ayrı incelenmelidir.

1. Fiil

Fiil, bir hareket yapmak yahut yapmamak şeklinde ortaya çıkan iradi davranıştır¹⁰⁴. Bir hareket yapmama şeklindeki davranışın hukuken fiil niteliğinde olması için, hareketsiz kalan kişiye hukuk düzeni tarafından belirli bir şekilde davranma yükü getirilmiş olmalıdır¹⁰⁵. Ancak bir görüşe göre olumsuz fiilin bu tanımı, haksız fiilin “hukuka aykırılık” ve “fiil” unsurlarını birbirine karıştırmaktadır. Bu görüşe göre şayet fail hareketsiz kaldığı yerde harekete geçmiş olsaydı “hukuken önemli bir netice” meydana gelmeyecek idiyse failin hareketsizliği hukuken fiil sayılır¹⁰⁶.

Ceza mahkemesince verilen kararın hukuk mahkemesinde görülmekte olan davanın fiilin unsuru bakımından bağlayıcı olduğunda tereddüt etmemek gerekir. Ceza mahkemesi hâkimi, hukuk mahkemesi hâkimine göre daha geniş araştırma yetkisini haizdir. Bir fiilin bir kimse tarafından işlendiği yahut işlenmediği yönündeki maddi vakıanın tespiti, hukuk mahkemesini kesin bir biçimde bağlar¹⁰⁷. Ancak bu bağlayıcı etkinin doğması için ceza mahkemesince yapılan tespitim hiçbir şüpheye yer vermez biçimde açık olması gerekir¹⁰⁸. Şayet ceza mahkemesince verilen kararda, bir fiilin bir kimseden sadır olduğu ya da olmadığı, bir maddi olgunun vuku bulduğu ya da bulmadığı gibi tespitlere yer verilmişse hukuk hâkimi bu tespitlere imtisal ile mükelleftir¹⁰⁹. Bir mahkûmiyet kararının verilmesi durumunda fiilin sanık tarafından işlendiği tespit edildiğinden, mahkûmiyet kararları fiilin tespiti yönünden hukuk mahkemesi hâkimini bağlar.

Kanımızca da ceza mahkemesince verilen kararda fiilin bir kimseden sadır olduğu yahut olmadığı yönünde tespit yapılmışsa artık bu tespit hukuk hâkimini bağlar. Giderek, bağlayıcı etki yalnızca fiiller açısından değil, tüm maddi olgular açısından söz konusu olmalıdır. Örneğin (A), sahte kâğıt paralar üretmiş ve bu kâğıt paralarla (B)’ye olan borcunu ödemiştir. Savcılığın durumdan haberdar olması üzerine (A), TCK m. 197 bağlamında “Parada Sahtecilik Suçu” işlediğinden bahisle cezaya mahkûm edilmiştir. Durumu öğrenen (B)’nin borcunun ödenmediğinden bahisle (A)’ya dava açması durumunda hukuk mahkemesi artık paraların sahte olup olmadığını inceleyemez. Zira paraların sahteliğine dair maddi olgu ceza mahkemesince açık bir biçimde tespit edilmiştir¹¹⁰. Ceza

¹⁰⁴ Oğuzman, Kemal/ Öz, M. Turgut. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 12. Baskı, c. II, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, s. 13; Eren, *Borçlar Genel*, 2019, s. 583; Dişel, Buse. “Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, Özel Sayı, 2009, s. 191; Kapancı, s. 520.

¹⁰⁵ Oğuzman/ Öz, s. 13.

¹⁰⁶ Eren, *Borçlar Genel*, 2019, 586.

¹⁰⁷ Yılmaz, s. 2134; Kuru, C. V, s. 5112; Tok, s. 443; Atalı, s. 2076; Yavuz, Özge Ceren. “Ceza Mahkemesi Kararlarında Meşru Savunma ve Zorunluluk Halinin Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. I, S. 2, 2018, s. 128; Kılıçoğlu, “İlişki”, 202; Belgin Güneş, s.161; Kapancı, s. 520.

¹⁰⁸ Yılmaz, s. 2141; Kuru, C. V, s. 5142.

¹⁰⁹ Atalı, s. 2076.

¹¹⁰ Bu verili olay, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde etki göstermesinin temelinde kesin hüküm etkisinin yatmadığının da güzel bir örneğini oluşturur. Zira parada sahtecilik suçuyla korunmak istenen değer, kamu yararıdır. Suçun koruduğu değer, sahte parayı kabul eden kişinin malvarlığı menfaati olmadığından suçun mağduru toplumdur. Bkz. Meraklı, Serkan. “Parada Sahtecilik Suçu (TCK m. 197)”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S. 2, 2020, s. 731-32, 736. Böylelikle sahte parayı kabul eden, ceza yargılamasında mağdur

mahkemesinin kararı, burada *adeta* bir tanıklık görevi ifa etmektedir. Mahkeme, verdiği kararla bir vakıanın oluşuna dair bilgiyi ortaya koymaktadır. İşte bu nedenle bir vakıanın ceza mahkemesince yaşandığı yahut yaşanmadığı tespit edildikten sonra bu tespitin hukuk mahkemesini bağlamaması mantıki çelişkiye neden olduğundan ceza mahkemesinin yaptığı maddi olguya dair tespit hukuk mahkemesini bağlar¹¹¹.

2. Hukuka Aykırılık

Başkalarının hukuk tarafından koruma altına alınmış varlıklarına müdahaleyi yasaklayan ya da zararı önlemek amacıyla belirli bir davranışta bulunmayı emreden kuralları ihlal eden davranışlar, olayda hukuka uygunluk nedenlerinden birinin bulunmaması durumunda hukuka aykırılık arz ederler¹¹². Bu noktada hukuka aykırılık bağının kurulması da önem taşır. Zira hukuka aykırı fiilden dolayı tazminat istenebilmesi için ihlal edilen kuralın hukuki koruma alanına mutazarrırın korunması da girmelidir¹¹³. Ayrıca hukuka aykırılıktan bahsetmek için, olayda hukuka aykırılığı izale eden sebeplerden birinin de bulunmaması gerekir¹¹⁴.

Ceza mahkemesince verilen kararın hukuk mahkemesi hâkimini hukuka aykırılık unsuru bakımından bağlayıcı olup olmadığı tartışmalıdır. Bir görüşe göre her ne kadar TBK m. 74 hükmünde kusurun tespiti açısından hukuk mahkemesi hâkiminin ceza mahkemesi kararıyla bağlı olmadığı belirtilmişse de haksız fiilin diğer unsurları açısından kanunî bir düzenlemenin olmaması maddede sayılmayan sair unsurlar bakımından bağlılığın bulunduğu yanılığını uyandırmamalıdır. Hukuk mahkemesi hâkimi, gerekçelendirmek şartıyla ceza mahkemesince verilen karardan ayrılabilir. Bu durum, hukuka aykırılık unsuru bakımından da geçerlidir¹¹⁵.

Hukuka aykırılık unsurunun bağlayıcı olduğunu savunan görüşe göre özel hukuktaki hukuka aykırılık unsuru ile ceza hukukundaki hukuka aykırılık unsuru birbirine paraleldir. Suçun kanunî unsura uyması (tipikliğin varlığı) ile hâlihazırda hukuka aykırı bir fiilden bahsedilir. Tipiklik, kanun tarafından yasaklanmış bir fiilin ika edilmesi demek olduğuna göre bir yasağın çiğnenmesi ile fiil de hukuka aykırı olur¹¹⁶. Ancak belirtmek gerekir ki bir ceza normunun ihlal edilmesi sonucunda hukuk mahkemesinde açılan davada tazminata hükmedilmesi için hukuka aykırılık bağının da kurulması gerekir. Şayet suçla korunan değer mağduru koruma amacı gütmüyorsa hukuka aykırılık bağının bulunmaması nedeniyle haksız fiile dayanarak tazminat talep edilmesi mümkün olmaz¹¹⁷. Yargıtay

konumunda da olmadığı için hukuk yargılaması ile ceza yargılaması açısından taraf ayniyeti hiçbir şekilde meydana gelmez. Taraf ayniyetinden de söz edilmesi mümkün olmadığından, iki yargılama açısından kesin hüküm etkisi doğmaz. Ancak ceza yargılamasında paranın sahte olduğunun kabul edilmesi durumunda aynı paranın sahte olduğunun hukuk mahkemesinde de kabul edilmesi gerekir. Kesin hüküm etkisinin doğmasının mümkün olmadığı bu hâlde paranın sahte olduğunun ceza mahkemesince tespit edilmiş olması bizim görüşümüz çerçevesinde HMK m. 204/I bağlamında hukuk hâkimini bağlar.

¹¹¹ Yargıtay'ın da görüşü bu yöndedir. Bkz. 11. HD., E. 2023/4793 K. 2024/6689 T. 23.9.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 12.01.2024). HGK., E. 2022/660 K. 2023/1066 T. 8.11.2023 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 05/03/2025).

¹¹² Kapancı, s. 524; Dişel, s. 194; Eren, *Borçlar Genel*, 2019, 660; Bahattin Aras, *Huku ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*. Yetkin Yayınevi, Ankara, 2014, s. 121.

¹¹³ Oğuzman/ Öz, s. 15.

¹¹⁴ Eren, *Borçlar Genel*, 2019, 676; Oğuzman/ Öz, s. 21; Kapancı, s. 524.

¹¹⁵ Eren, *Borçlar Genel*, 2019, 933; Willi/ Fabian, "OFK Art. 53", par. 7.

¹¹⁶ Dişel, s. 196; Kapancı, s. 525; Aras, *Kitap*, 121.

¹¹⁷ Aras, *Kitap*, 121-22; Kapancı, s. 525; Dişel, s. 196.

da hukuka aykırılığa dair ceza mahkemesince yapılan tespitin hukuk mahkemesini bağladığı kanaatindedir¹¹⁸.

Kanımızca sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi, bu nedenle de sanığın işlediği fiilin hukuka aykırı olduğunun tespiti hukuk mahkemesi hâkimini kural olarak bağlamaz. Bir fiil ceza hukuku hükümlerini ihlâl ettiği için suç oluşturabilir. Ancak bu suç oluşturan fiilin, her durumda borçlar hukuku anlamında *“başkalarının hukuk tarafından koruma altına alınmış varlıklarına müdahaleyi yasaklayan ya da zararı önlemek amacıyla belirli bir davranışta bulunmayı emreden kuralları”* ihlâl ettiği söylenemez. Nitekim bir ceza normunun kişilerin mutlak hakkını korumak amacıyla ihdas edilmiş olması mümkünken toplumsal düzen, kamu sağlığı ve sair gerekçelerle ihdas edilmiş olması da pekâlâ mümkündür. İşte toplumsal düzeni korumayı matuf ceza hukuku kuralları gibi normların ihlâl edilmesi durumunda fiilin ceza hukukuna aykırı olduğu ve suç oluşturduğu izahtan varestedir. Ancak bu fiil sebebiyle tazminata hükmedilmesi için hukuka aykırılık bağının özel olarak kurulması gerekir. Şayet hukuka aykırılık bağı özel olarak kurulmamışsa fiilin hukuka aykırı olmasından bahisle tazminat istenmesi mümkün değildir. Keza bir fiil borçlar hukuku bağlamında hukuka aykırı olması nedeniyle tazminatı gerektirebilir. Ancak bu fiilin mutlak surette maddi ceza hukuku normlarında suç olarak tanımlanması gerekmez. Görüldüğü üzere ceza hukuku ve borçlar hukuku birbirinden farklı disiplinler olduğu için bu disiplinlerden birinde hukuka aykırı olarak kabul edilen fiilin muhakkak surette diğer disiplin açısından da hukuka aykırı olduğu sonucuna varılması mümkün değildir. Bu nedenlerle fiilin hukuka aykırılığı yönündeki tespitin hukuk hâkimini bağlamaması gerektiği kanaatindeyiz¹¹⁹.

Hukuka aykırılık başlığı altında tartışılması gereken bir diğer mesele, zorunluluk hâlidir. Zorunluluk hâlinin hukukî mahiyeti tartışmalıdır. Doktrindeki bir görüşe göre zorunluluk hâli hem hukuka uygunluk nedeni hem de kusuru ortadan kaldıran hâlin örneğini oluşturabilir. Böylelikle CMK m.223/III-b’ye göre zorunluluk hâlinin söz konusu olduğu durumlarda *“kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı”* verilmesi gerektiğine dair hüküm TCK ile uyumlu hâle gelir. Gerçekten de TCK m. 25’te meşru müdafaa ve zorunluluk hâli birlikte düzenlenmiştir. Aynı maddede düzenlenen iki kurum açısından bu kurumlardan birinin hukuka uygunluk nedeni, diğerinin kusurluluğu etkileyen neden olarak değerlendirilmesi sistematik yorumla bağdaşmaz. Bu nedenle zorunluluk hâli, *“hukuka uygunluk nedeni olan zorunluluk hâli”* ve *“kusuru ortadan kaldıran zorunluluk hâli”* olarak ikiye ayrılır. *“Kusuru ortadan kaldıran zorunluluk hâli”* söz konusu olduğunda çaresizlik içinde ika edilen bir fiil vardır. Böyle durumlarda kişi, ağır bir ruhsal baskı altında olduğundan kendisinden makul ve orta düzeyde bir insanın sergilemesi gereken davranışı sergilemesi beklenemez. Kusuru ortadan kaldıran zorunluluk hâlinin söz konusu olduğu durumlarda bir mücbir sebep bulunur ve giderilmesi mümkün bir vicdan dilemması da yoktur. Bu noktada *“hukuka uygunluk nedeni olan zorunluluk hâli”* ile *“kusuru ortadan kaldıran zorunluluk hâli”* arasındaki fark ortaya çıkar. Olayda şayet failin menfaatleri tartıp bir menfaat yönünden karar

¹¹⁸ 3. HD., E. 2023/4089 K. 2024/2441 T. 23.9.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 09.01.2024).

¹¹⁹ Bu yönde bkz. Eren, *Borçlar Genel*, 2019, 933; Willi/ Fabian “OFK Art. 53”, par. 7. Ceza hukukunda yasaklı fiilin genellikle haksız fiil hukuku bağlamında da hukuka aykırılık unsurunu sağladığı ancak normun koruma amacı bağlamında hukuk hâkiminin bu hususta değerlendirme yapması gerektiği yönünde Antalya, Gökhan. *Marmara Hukuku Yorumu Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 2. Baskı, c. V/1, 2 Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019. s. 632.

vermesi mümkünse “*hukuka uygunluk nedeni olan zorunluluk hâli*” mevzubahistir¹²⁰. Doktrindeki bir başka görüş de yine zorunluluk hâlini “*hukuka uygunluk nedeni*” ve “*mazeret nedeni*” olarak ikiye ayırmaktadır. Ayrımın temelinde ise ihlâl edilen hukukî yarar ile korunmak istenen hukukî yarar arasında bir değerlendirme yapılması yatar. Zorunluluk durumu dâhilinde ihlâl edilen hukukî yarar eğer korunmak istenen hukukî yararlar eşit önemde yahut bundan daha önemli ise mazeret nedeni teşkil eden zorunluluk hâli söz konusudur. Ancak korunmak istenen hukukî yarar, ihlâl edilen hukukî yarardan önemli derecede üstün ise zorunluluk durumu bir hukuka uygunluk nedeni teşkil eder¹²¹. Bu görüş, hukuka uygun bir fiilin söz konusu olduğu durumlarda hukukî değer ihlâlinden bahsedilmesinin mümkün olmadığı, keza hukukî bir değer ihlâl edildiği durumlarda fiilin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir¹²².

Doktrindeki diğer bir görüşe göre¹²³ zorunluluk hâli bir mazeret sebebidir. Mazeret sebebinin bulunması durumunda işlenen fiil haksız olma niteliğini koruyorsa da fail kusurlu addedilmemektedir. İka edilen fiil nitelik olarak haksızlık teşkil etse de failin fiile yönelik irade kabiliyetinin bulunmaması yahut iradesinin etkilenmesi mazur sayılmasına neden olur¹²⁴. Kişi, davranış normlarına uygun hareket etme ihtiyarını haiz değilse kusurlu sayılmaz. Bundan dolayıdır ki mazeret nedenleri kusurluluğu etkileyen sebeplerin farklı bir görünüş biçimidir. Kusurluluğu etkileyen sebeplerle zorunluluk hâli arasındaki fark ise kusuru ortadan kaldıran durumlarda kişi hakkında tedbir uygulanması mümkünken zorunluluk hâlinin varlığında faile tedbir uygulanmasının söz konusu olmamasıdır. Zorunluluk hâlinin kusuru etkileyen neden olarak kabul edildiği TCK m.

¹²⁰ Zafer, Hamide. *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1- 75*, 8. Baskı, BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2021, s. 408-9; İçel, Kayhan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2023, s. 364; Dönmezer, Sulhi/ Erman, Sahir. *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 14. basıdan 15. tıpkı baskı, c. II, Der Yayınları, İstanbul, 2021, s. 362.

¹²¹ Kangal, Zeynel. *Ceza Hukukunda Zorunluluk Durumu*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 48, 55; Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 19. baskı Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 336. Örneğin bir dağcı aniden bastıran kar fırtınası nedeniyle yolunu kaybeder ve dağcının hayatı tehlikeye girer. Dağcı, yakınlarda bir kulübe olduğunu fark eder, kulübenin kapısını kırarak kulübeye sığınır. Bu durumda hukuka uygunluk nedeni olan zorunluluk hâli söz konusu olur zira burada korunmak istenen hukukî değer olan yaşam hakkı, ihlâl edilen mülkiyet ve konut dokunulmazlığı hakkından önemli derecede üstündür. Diğer bir olayda aynı ipe bağlı olarak kaya tırmanışı yapan iki kişiden yukarıda olanı ipin ağırlığı taşımadığını ve kopmak üzere olduğunu fark eder. Dağcı, ipin kopması önlemek için alttaki dağcı ile arasında kalan kısmı keser. Alttaki dağcı yere çakılarak hayatını kaybeder ancak üstteki dağcı kurtulur. Bu durumda feda edilen değer ile korunmak istenen değer aynı olduğundan olayda hukuka uygunluk nedeni değil kusurluluğu etkileyen zorunluluk hâli bulunur. Bu yönde ve yaşam hakkı söz konusu olduğunda niceliğin dikkate alınması gerekip gerekmediğine dair bkz. Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 418 dn. 624. Zorunluluk hâlini hukuka uygunluk nedeni ve mazeret nedeni olarak ikiye ayıran başka bir görüş ise failin başka türlü davranma seçeneği olmaması durumunda hukuka uygunluk nedeni olan zorunluluk hâlinin bulunduğunu ancak bunun için korunmak istenen değer ihlâl edilen değere nispeten mutlak surette ve önemli derecede üstün olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu nedenle mazeret nedeni olan zorunluluk hâli yalnızca kişinin kendi akrabası ya da yakını açısından gündeme gelirken hukuka uygunluk nedeni olan zorunluluk hâlinde tehlikenin failin kendisinin yanında herhangi bir üçüncü kişiye karşı da yönelmesi gereklidir. Hukuka uygunluk sebebinde korunmak istenen hukukî yarar, zarar gören hukukî yarara nispetle üstün olduğundan bu yararın kime ait olduğu önemli değildir. Ancak mazeret nedeni olan zorunluluk hâlinde zarar gören hukukî yarar ile korunmak istenen hukukî yarar birbirine eşit olduğundan korunmak istenen yararın faile yahut failin yakınına ait olmalıdır. Bu yönde bkz. Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 418-19.

¹²² Özgenç, s.499 dn. 812.

¹²³ Özgenç, 498 vd. Dülger, Murat Volkan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 647; Koca, Mahmut/ Üzülmöz, İlhan. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 349.

¹²⁴ Dülger, s. 649; Özgenç, s.499; Koca/ Üzülmöz, s. 351.

25'in gerekçesinde vurgulanmış¹²⁵, CMK m. 223/II-d'de hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması durumunda beraat kararı verilmesi gerektiği hüküm altına alındıktan sonra zorunluluk hâlinin bulunması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığına hükmedilmesi gerektiği ifade edilmiştir (CMK m. 223/III-b). Bu düzenlemeler birlikte ele alındığında zorunluluk hâlinin kusuru etkileyen bir neden olarak ittihaz edildiği açık biçimde görülmektedir¹²⁶. Yine zorunluluk hâli her ne kadar TBK m. 63'te hukuka uygunluk nedeni olarak sayılmış olsa da bu hâle ilişkin olarak bir tazmin yükümlülüğünün belirlenmiş olması, kendi içinde çelişiktir¹²⁷. “*Hukuk düzeninin bütünlüğü prensibi*” gereğince bir fiilin aynı anda hem hukuka uygun hem hukuka aykırı ya da bir hukuk dalı açısından hukuka uygun başka bir hukuk dalı açısından hukuka aykırı olması kabul edilemez.

Kanımızca doktrindeki fikir ayrılıkları, zorunluluk hâlinin borçlar hukuku ve ceza hukukundaki anlamları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Ceza hukuku anlamında zorunluluk hâli söz konusu olduğunda zarar verilen hukukî yararın konusunun ne olduğu önem taşımaz¹²⁸. Bu nedenle eşit ya da daha üstün bir hakkın korunması amacına matuf olmak şartıyla üçüncü kişinin vücut bütünlüğünün ihlâl edilmesi de zorunluluk hâli kapsamında değerlendirilir. Örneğin yangından kurtulmak amacıyla bir başkasını ezen kimse, ceza hukuku anlamında zorunluluk hâlinde yararlanabilir¹²⁹. Bununla birlikte borçlar hukuku anlamında zorunluluk hâlinde bahsetmek için zararın mutlaka kişinin malvarlığına yönelmiş olması gerekir. Şayet üçüncü kişinin şahsına zarar verilmişse borçlar hukuku anlamında bir zorunluluk hâlinde bahsedilmesi mümkün değildir¹³⁰. Bu durum TBK m. 64/II'de “*kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak için diğer bir kişinin mallarına zarar verenin, bu zararı giderim yükümlülüğünü hâkim hakkaniyete göre belirler*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu nedenle ceza hukukundaki zorunluluk hâli ile borçlar hukukundaki zorunluluk hâlinin kapsamının farklı olduğunu söylemek gerekir. Giderek, borçlar hukuku anlamında zorunluluk hâlinin bir hukuka uygunluk nedeni olduğu TBK m. 63/II'de “*(...) zorunluluk hâllerinde de fiil, hukuka aykırı sayılmaz*” cümlesiyle açıkça belirtilmiştir. Bu nedenle zorunluluk hâlinin borçlar hukuku yönünden bir hukuka uygunluk nedeni teşkil ettiği noktasında duraksanmamalıdır¹³¹. Öte yandan zorunluluk hâlinin ceza hukuku anlamında bir hukuka uygunluk

¹²⁵ “Maddenin ikinci fıkrasında, kusurluluğu ortadan kaldıran bir neden olarak zorunluluk (zaruret, ıztırar) hâli düzenlenmiştir: Zorunluluk hâlinde, kişinin, kendisinin veya başkasının sahip bulunduğu bir hakka yönelik bir tehlikeyi gidermek amacıyla gerçekleştirdiği davranış dolayısıyla, ceza sorumluluğu yoktur”. (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 25/02/2025)

¹²⁶ Özgenç, s.501.

¹²⁷ Koca/ Üzülmüş, s. 350.

¹²⁸ Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 419.

¹²⁹ Dönmezer/ Erman, s. 369.

¹³⁰ Eren/ Dönmez, s. 1458; Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 28. Baskı, Legem Yayınevi, Ankara, 2023, s. 696; Tekinay, Selahattin Sulhi vd., *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, 487; Günergök, Özcan/ Kayıhan, Şaban. *Borçlar Hukuku Dersleri Genel Hükümler*, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2024, s. 477.

¹³¹ Zorunluluk hâlinin borçlar hukuku anlamında hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edildiği yönünde bkz. Eren/ Dönmez, s. 1459; Eren, *Borçlar Genel*, 2023, 697; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 488; Günergök/ Kayıhan, s. 476. Ancak zorunluluk hâlinin hukuka aykırılığı gidermediği, başkasına verilen zararın hakkaniyetin gerektirdiği ölçüde giderilmesi gerektiği yönünde bkz. Antalya, s. 130. Doktrinde bazı yazarlar zorunluluk hâlinde kişinin tazminat ödeme yükü altında bulunmasını, işlenen fiilin hukuka aykırı olmasına istinat etmektedir. Bu yazarlara göre zorunluluk hâlinin hem hukuka uygun olduğunun kabul edilmesi (TBK m. 63) hem de kişinin tazminle yükümlü olması (TBK m.64) birbiriyle mütenakızdır. Tazmin yükümünün öngörülmesi ile fiil bir yaptırıma bağlanmış olduğundan zorunluluk hâlinde işlenen fiilin de hukuka aykırı kabul edilmesi gerekir Koca/ Üzülmüş, s. 349-50. Ancak hemen belirtmek gerekir ki zorunluluk hâlinde failin tazminat ödeme yükü altında bulunması fiilinin hukuka aykırı olmasından değil hakkaniyet gereği bir

nedeni değil de kusurluluğu etkileyen hâl olduğunun kabulü gerekir. Nitekim zorunluluk hâlinde işlenen fiil neticesinde hâkimin CMK m. 223/II-d'ye göre fiilin hukuka uygun olmasından bahisle beraat kararı vermesi değil aynı maddenin üçüncü fıkrasının b bendi gereğince ceza verilmesine yer olmadığı kararı vermesi gerekmektedir¹³². Zorunluluk hâline ilişkin TCK'de yer alan düzenlemenin gerekçesi de zorunluluk hâlinin bir hukuka uygunluk nedeni değil kusurluluğu ortadan kaldıran hâl olduğunu açıkça vurgulamaktadır. Tüm bu gerekçeler birlikte değerlendirildiğinde zorunluluk hâlinin ceza hukuku anlamında kusurluluğu etkileyen bir durum olduğu ve fakat hukuka uygunluk nedeni olmadığı sonucuna varılmalıdır. Sonuç olarak zorunluluk hâli, ceza hukuku ve borçlar hukuku alanlarında farklı bir mahiyet ittihaz etmektedir. Zorunluluk hâli ceza hukuku anlamında kusurluluğu etkileyen bir neden olarak kabul edilirken borçlar hukuku bağlamında hukuka uygunluk sebebi teşkil etmesi, *prima facie* “*hukuk düzeninin bütünlüğü prensibi*” ile uyumsuz görünmektedir. Ancak kanımızca bu durum ilgili prensip ile mütenakız değildir. Her şeyden önce bir hukuki kavramın içeriğinin, hukuk alanları arasında değişiklik göstermesi mümkündür. Örneğin ceza hukuku anlamında kusur kavramı ile borçlar hukuku anlamında kusur birbirinden farklı içeriktedir¹³³. Bu nedenle ceza yargılaması bağlamında bir kimse kusursuz kabul edilebilirken hukuk yargılaması açısından kişinin kusurlu kabul edilmesi mümkündür¹³⁴. Bu durumda aynı fiilden kaynaklı olarak aynı kişi bir yargılama kolunda kusurlu kabul edilirken başka bir yargılama kolunda kusursuz kabul edilmektedir. Ancak bu durum, kusur kavramına farklı yargılama kollarında farklı anlamlar hamledilmesinden ileri gelir. Ceza hukuku bağlamında kusurluluk değerlendirmesi yapılırken on iki yaşından küçüklerin mutlak anlamda cezaî ehliyetinin olmadığı ittihaz edilir. Bunun temelinde ceza siyaseti, küçüklerin rehabilitasyonu ve resosyalizasyonu gibi saikler yatmaktadır¹³⁵. Görüldüğü üzere kanun koyucu, çeşitli nedenlerle aynı faili, aynı fiili açısından ceza hukuku anlamında kusursuz kabul ederken borçlar hukuku anlamında kusurlu kabul etmektedir. Bu durumun “*hukuk düzeninin bütünlüğü prensibi*” ile çelişmediğini söylemek izahtan varestedir. Benzer bir durumun zorunluluk hâli için de söz konusu olmasının önünde hiçbir engel bulunmamaktadır. Zorunluluk durumunda kişi, zarar görenin neden olmadığı tehlikeli bir durum içerisinde. Bu durumdan kurtulmak için tehlikeye

denkleştirmenin sağlanmak istenmesinden kaynaklıdır. Gerçekten de hâkim zorunluluk durumunda tam bir tazminata değil, hakkaniyetin gerektirdiği uygun bir tazminata hükmeder (TBK m. 64/II). Tazminatın denkleştirme esasına dayanıyor olması da zorunluluk hâlinde ika edilen fiilin hukuka aykırı olmadığının bir göstergesidir. Bu yönde bkz. Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 488; Eren, *Borçlar Genel*, 2023, 697; Eren/ Dönmez, s. 1459; Günergök/ Kayıhan, s. 476; Kara Kılıçarslan, Seda. “Fedakârlığın Denkleştirilmesi İlkesine Dayanan Sorumluluğun Medeni Hukuk Çerçevesindeki Görünümü”, *Medeni Hukuk Dergisi* 1, S. 1, 2024, s. 109.

¹³² TCK'nin özel bölümünde de bazı suçlar açısından zorunluluk hâli düzenlenmiştir. Örneğin zorunluluk durumunda hırsızlık suçunun işlenmesi (TCK m. 147) yahut “*savaş zamanında düşman devlet toprağında bulunup da bu devlet ordusunda hizmete alınmak mecburiyetinde*” kalınması (TCK m. 303) durumlarında kişi hakkında cezaya hükmolunmaz ancak bu kişiler hakkında beraat kararı da verilmez. Buradan görüldüğü üzere zorunluluk hâli, TCK'de hukuka uygunluk nedeni olarak düzenlenmemiştir. Bu yönde bkz. Koca/ Üzülmüş, s. 351; Özgenç, s.501-2.

¹³³ Bkz. aş. III-A

¹³⁴ Örneğin henüz on iki yaşını doldurmamış çocukların mutlak bir biçimde cezaî sorumlulukları yoktur. Ancak bu, on iki yaşından küçük kimselerin işledikleri fiillerin mahiyetini algılayabilme yeteneğinden yoksun olduğu anlamına gelmez. Özgenç, s.473. Borçlar hukuku anlamında kusurluluğun tespiti ise herhangi bir yaş ile sınırlandırılmış değildir. Şayet fail, işlediği fiilin “sebeplilik ve sonuçlarını” takdir edebiliyor ve buna uygun davranabiliyorsa kusurlu sayılır. Bu nedenle ayırt etme gücü nisbî bir kavramdır ve her olay bakımından ayrıca değerlendirilir. Eren/ Dönmez, s. 1164. Ceza yargısında on iki yaşından küçüklerin mutlak anlamda cezaî ehliyetinin olmadığının ittihaz edilmesinin temelinde ceza siyaseti, küçüklerin rehabilitasyonu ve resosyalizasyonu gibi saikler yatmaktadır. Özgenç, s.473. Kanun koyucu, çeşitli nedenlerle aynı faili, aynı fiili açısından ceza hukuku anlamında kusursuz kabul ederken borçlar hukuku anlamında kusurlu kabul etmektedir. Bu durumun “*hukuk düzeninin bütünlüğü prensibi*” ile çelişmediğini söylemek izahtan varestedir.

¹³⁵ Özgenç, s.473.

neden olmayan başka bir kimsenin hukuki değerlerine zorunlu olarak müdahalede bulunmaktadır. Kanun koyucu, failin içinde bulunduğu durum nedeniyle ceza hukuku bağlamında kusur kabiliyetinin etkilendiğinden bahisle norma uygun davranma yeteneğini yitirdiğini kabul etmiş ancak zorunluluk hâli nedeniyle hukukî yararları zedelenen kişinin de bu duruma kendisi sebep olmadığından ortaya çıkan hukukî yarar zedelenmesine tek başına katlanmasını uygun bulmamıştır. Burada da kanun koyucunun ceza ve tazminat siyasetine ilişkin bir tercihi söz konusudur. Ayrıca zorunluluk hâli, ceza hukuku bağlamında kusuru etkileyen bir neden olarak kabul edildiğinden hâkim, zorunluluk hâlinin varlığını tespit ettiğinde esasen failin kusur yeteneğine ilişkin bir değerlendirmede bulunmaktadır. Ceza hukuku ve borçlar hukuku bağlamında kusurluluk birbirinden farklı içeriktedir. Ceza mahkemesince verilen kararın hukuk mahkemesi hâkimini *kusur yönünden* bağlamadığı kanunda açıkça düzenlenmiştir (TBK m. 74/II). Ceza mahkemesince kusurluluğa ilişkin olarak yapılan tespitler hukuk mahkemesi hâkimini bağlamadığından ve zorunluluk hâline ilişkin ceza mahkemesi kararı kusurluluğa ilişkin bir tespit olduğundan zorunluluk hâlinin ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesinde farklı nitelikte olması doğal bir sonuçtur. Zorunluluk hâlinin ceza hukuku ve borçlar hukuku alanlarında değişik sonuçlar doğurması bu kavramın sınırlarının ve kusur mefhumunun her iki hukuk dalında farklı içerikte olmasından kaynaklanmaktadır. Tüm bu sebeplerle kanımızca burada giderilmesi gereken bir çelişki de bulunmamaktadır¹³⁶.

3. Kusur

Ceza hukukunda bir fiilin haksızlık niteliği taşıyor olması ile o fiili işleyen kimsenin kusurlu olup olmadığı birbirinden net bir biçimde ayrılmıştır. Hukuk düzeninin davranış kurallarıyla yasakladığı fiil haksızlık teşkil eder. Hukuka aykırılık bağlamında yalnızca böyle bir fiilin işlenmiş olup olmadığı incelenir. Bir fiilin hukuka aykırı olup olmadığı, failinden mücerret bir biçimde nesnel olarak yapılır. Ancak işlenen fiilden failin sorumlu tutulabilir olup olmadığı, ika edilen haksız fiille ilgili olarak iradenin teşekkül koşullarını belirleyerek failin kınanmasının gerekip gerekmediği hususundaki yargı, kusuru ifade etmektedir¹³⁷. Kusurluluk, somut bir eylemle mürtebit fail hakkındaki yargı anlamına geldiğinden bir fiilden soyut olarak kişinin yaşam tarzı gereğince kusurlu olduğu söylenemez. Bununla birlikte kişinin hayat koşulları, gördüğü eğitim ve iktisadî konumu gibi hususlar kusurluluğun tespitinde önem taşır¹³⁸. Ceza hukuku bağlamında kast, kanunen suç olarak tanımlanmış eylemin haksız olduğu hususundaki unsurların bilinmesidir (TCK m. 21)¹³⁹. Kişinin ceza hukuku bağlamında kastının olduğundan söz edilmesi için suçun kanunî unsurlarını bilmesi gerekir. Kastta önem taşıyan şey, kişinin eylemlerinin bir gayeye matuf olarak yönlendirilmesidir. Ancak bu yönlendirmede kişinin hür iradesinin bulunması gerekmez. Giderek, “*yaş küçüğü, akıl hastası veya*

¹³⁶ Ceza hukuku ile borçlar hukuku arasında zorunluluk hâlinin niteliğinin farklı olduğu ve bu farkın uyumlaştırma yoluyla giderilmesi gerektiği yönündeki katılmadığımız görüş için bkz. Yavuz, s. 136.

¹³⁷ Özgenç, s.235, 459; Koca/ Üzülmüş, s. 312; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 366.

¹³⁸ Özgenç, s.235, 459.

¹³⁹ Kastın varlığından söz edilmesi için suçun unsurlarının somut vakıada sübut bulması yönündeki irade gereklidir. Ancak bu irade, kişinin eylemlerini hukukun gereklerine uygun yönlendirme yetisinin varlığı değil, fiilin mutlak kuvvet etkisinde ika edilmemiş olmasıdır. Her ne kadar kanunda “*kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir*” ifadesine yer verilmiş olsa da bir görüşe göre istemek kastın bir unsuru değildir. Kişi, bir fiilin vukuunu istemese de işlediği fiilin sonuçlarını öngörmüşse kasten hareket etmiş sayılmalıdır. Örneğin kişi, bir fiili ika etmeye mecbur bırakılmış olsa da fiilin muhtemel sonuçlarının bilincinde olması şartıyla kastla hareket etmiş sayılmalıdır. Özgenç, s. 245. Kastın varlığından bahsedilmek için isteme unsurunu da arayan görüş için bkz. Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 264, 269 vd.

sarhoş” olan bir kişi dahi kasten hareket edebilir¹⁴⁰. Ancak yaş küçüklüğü ceza hukukunda kusurluluğu etkileyen bir neden olarak öngörülmüştür. On iki yaşından küçüklerin ceza hukuku anlamında mutlak bir biçimde cezaî sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmiştir (TCK m. 31/I). Ne var ki bu durum on iki yaşından küçük çocukların işledikleri fiillerin sonuçlarını takdir edebilme yeteneğinden mahrum olduğu anlamına gelmez. Kanun koyucunun bu yaş grubunu cezalandırmadan muaf tutmasının altında küçüklerin topluma kazandırılması, rehabilitasyonu ve tekrar suç işlemelerini önlemek gibi birtakım ceza siyaseti düşünceleridir¹⁴¹.

Özel hukuk alanında ise kusur, hukuk düzeninin kınadığı davranıştır^{142/ 143} ve hukuka aykırı bir davranışı gerekli kılar¹⁴⁴. Bu nedenle bir davranışın kusurlu olarak kabul edilmesi, onun hukuka aykırı olduğu sonucunu doğurur¹⁴⁵. Gerçekten de hukuka uygun davranan bir kimse bu davranışından dolayı kınanamaz¹⁴⁶. Borçlar hukuku anlamında kusurun ilki objektif, ikincisi subjektif olmak üzere iki unsuru vardır. Faille aynı şartlar altında bulunan makul, dürüst ve orta zekâda bir insanın göstermesi beklenen davranış tipinden failin davranışının sapma gösterip göstermediğine ilişkin değerlendirme kusurun objektif yönünü oluşturur¹⁴⁷. Kusurun, failin sorumluluk ehliyetine ilişkin olan kısmı ise subjektif yönü oluşturur. Nitekim işlenen fiilin zararlı sonucunun faile yüklenmesi için meydana gelen netice ile fail arasında subjektif bir bağ kurulması gerekir. Bahsedilen bu subjektif bağ, failin ayırt etme gücüyle ilgilidir. Ayırt etme gücünü haiz olmayanların kusur ehliyetine de sahip olmadıkları TMK m. 15’te belirtilmiştir. Ayırt etme gücü, kanunda menfi bir şekilde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre *“yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu Kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir”*. Kanunda verilen bu tanımdan da anlaşıldığı üzere ayırt etme gücü, kişinin kendi fiillerinin nitelik ve neticelerini değerlendirme ve bu değerlendirmeye muvafık biçimde hareket edebilme yetisidir¹⁴⁸. Borçlar hukuku anlamında ayırt etme gücü nisbî bir kavramdır. Bir kimsenin ayırt etme gücünü haiz olup olmadığı tespit edilirken her olay açısından ayrı bir değerlendirme yapılması gerekir¹⁴⁹. Keza maddede *“yaşının küçüklüğü”* nedeniyle akla uygun davranma yetisi bulunmayan kişilerin kusur yeteneğinin olmadığı belirtilmiş,

¹⁴⁰ Özgenç, s.239.

¹⁴¹ Özgenç, s. 473.

¹⁴² Eren/ Dönmez, s. 1157; Antalya, s. 67. Ancak doktrinde subjektif teori dikkate alınarak kusur tanımı yapan yazarlara da rastlamak mümkündür. Buna göre “kusur, hukuka aykırı sonucu istemek (kast) veya bu sonucu istemiş olmamakla beraber hukuka aykırı davranıştan kaçınmak için iradesini yeterince kullanmamaktır (ihmal)”. Oğuzman/ Öz, s. 54.

¹⁴³ Kusura ilişkin olarak doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki subjektif teoridir. Subjektif teori fiili değil faili esas alır. Bir fiilin kusurlu olarak faile izafe edilmesi için onun psikik ve ahlakî durumu, eğitim seviyesi göz önünde bulundurulur. Kişi şayet sahip olduğu şahsi yetenek ve özellikleri, meslekî becerileri dikkate alındığında ika etmiş olduğu fiilin zarar verici niteliğini öngörebiliyor ve bundan kaçınabiliyorken kaçınmıyorsa subjektif teoriye göre kusurlu addedilir. Objektif teoriye göre ise önemli olan failin nitelikleri değil işlenen fiildir. Şayet fiil makul, dürüst ve orta düzey bir kimsenin sergilemesi gereken davranış biçiminden sapıyorsa kişi objektif teoriye göre kusurlu kabul edilir Eren/ Dönmez, s. 1158-59; Antalya, s. 72.

¹⁴⁴ Eren/ Dönmez, s. 1157; Antalya, s. 67.

¹⁴⁵ Bir davranışın kusurlu olarak kabul edilmesi, onun hukuka aykırı olması sonucunu doğuruyor ise davranış kusurlu olmadığı durumlarda hukuka aykırı da değildir. Bu durum zorunluluk hâli bağlamında değerlendirildiğinde, zorunluluk hâli nedeniyle tipe uygun davranma yeteneğini kaybeden kişinin kusurunun ortadan kalktığı ve bu nedenle davranışın hukuka uygun olduğu sonucuna varılmalıdır.

¹⁴⁶ Eren/ Dönmez, s. 1157.

¹⁴⁷ Eren, *Borçlar Genel*, 2023, s. 654.

¹⁴⁸ Eren, s. 656.

¹⁴⁹ Eren/ Dönmez, s. 1164.

kusurun tespit edilmesi noktasında ceza hukukunun aksine net bir yaş sınırı çizilmemiştir.

Ceza mahkemesince verilen mahkûmiyet kararının hukuk mahkemesi hâkimini kusur yönünden bağlayıp bağlamadığı noktasında görüş ayrılığı mevcuttur. Bu görüşlerden ilkinde göre ceza hukuku bağlamında kusurun tanımı ve kapsamı borçlar hukukuna göre farklılık arz eder. Ceza hukukunda sorumluluğun doğması için kural olarak kişinin kasten hareket etmesi gerekir. Ancak borçlar hukuku bağlamında sorumluluğun doğması için kişinin kasten yahut ihmalle hareket etmiş olması önem taşımaz. Giderek, borçlar hukuku anlamında kusursuz sorumluluk hâlleri dahi öngörülmüştür. Ayrıca ceza hukukunda ayırt etme gücünün tespit edilmesi noktasına belirli yaş grupları öngörülmüş olmasına rağmen borçlar hukuku anlamında ayırt etme gücü nispi nitelik taşır ve TCK’de belirlenen yaş grupları ayırt etme gücünün tespitinde önem taşımaz. Tüm bu sayılan nedenlerle ceza mahkemesinin kusura ilişkin tespiti hukuk mahkemesini bağlamamalıdır¹⁵⁰. Bununla birlikte hâkim, ceza mahkemesi kararından ayrılacaksa bunu iyi bir biçimde gerekçelendirmelidir¹⁵¹.

Doktrindeki başka bir görüşe göre¹⁵² ise ceza mahkemesinin kusurun varlığına dair tespitleri hukuk hâkimini bağlarken kusurun derecesini tespit noktasında hukuk mahkemesi hâkimi ceza mahkemesi kararıyla bağlı değildir. Bunun temelinde ceza hukuku anlamında kusurun sınırlarının borçlar hukukuna göre dar olması yatar. Şayet bir kimse ceza hukuku bağlamında kusurlu ise borçlar hukuku anlamında da evleviyetle kusurlu ittihaz edilir¹⁵³.

Kanımızca da ceza mahkemesinde görülmüş bir yargılamada kişinin kusurlu bulunması için aranan şartlar, hukuk mahkemesi bakımından kusurun oluşması için gerekli şartlardan daha sıkıdır. Şayet bir kimse ceza hukuku anlamında kusurlu kabul edilerek mahkûmiyetine hükmedilmişse borçlar hukuku anlamında evleviyetle kusurludur. Ancak ceza mahkemesinde yapılan yargılamada kişinin kusursuz olduğu kanısına varılmışsa bu karar hukuk mahkemesi hâkimini bağlamamalıdır. Bu durum, borçlar hukuku anlamında kusurluluğun ceza hukuku bağlamında kusurdan daha geniş olmasından kaynaklanmaktadır.

4. Zarar

Haksız bir eylem neticesinde kişinin malvarlığında bir eksilme meydana gelmiş ise maddi zarardan bahsedilir¹⁵⁴. Maddi zarar, “malvarlığı”, “malvarlığında eksilme” ve “eksilmenin irade dışı

¹⁵⁰ Kapancı, s. 526-29; Eren, *Borçlar Genel*, 2023, s. 944; Aras, *Kitap*, 245; Kuru, C. V, s. 5129; Yılmaz, s. 2152; Atalı, s. 2075; Kılıçoğlu, “İlişki”, s. 193-95; Willi/ Fabian “OFK Art. 53”, par. 2, 5; Müller, Christoph. “CHK Art. 53”, içinde *CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht* (Schulthess Juristische Medien AG, 2023), par. 4, 9. Bu yönde bkz. HGK., E. 2021/370 K. 2022/1622 T. 29.11.2022; Yargıtay 3. HD., E. 2023/4112 K. 2024/2589 T. 26.9.2024; 10. HD., E. 2024/3036 K. 2024/4195 T. 22.4.2024; (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 02/03/2025).

¹⁵¹ Aras, *Kitap*, 245; Kapancı, s. 530.

¹⁵² Kılıçoğlu, Ahmet. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 27. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2024, s. 608; Belgin Güneş, s.168; Kılıçoğlu, “İlişki”, 202; Tok, s. 442; Antalya, s. 628. Bu yönde bkz. “6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 74. maddesi (818 sayılı BK’nın 53.m) gereğince hukuk hakimisi kusurun mevcudiyetine ilişkin Ceza Mahkemesi kararı ile bağlı değil ise de Ceza Mahkemesinde kusurlu olduğu kabul edilerek hakkında mahkûmiyet kararı verilen kimse Hukuk Mahkemesinde tamamen kusursuz kabul edilemez” İstanbul BAM, 9. HD., E. 2022/570 K. 2024/1444 T. 18.9.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 02/03/2025) Ceza mahkemesindeki kusura ilişkin şartların hukuk mahkemesindeki şartlara göre daha yüksek olduğu bu nedenle hukuk mahkemesi hâkimin ceza mahkemesince kusurlu bulunan bir kimseyi nadiren kusursuz kabul edebileceği yönünde Müller, “CHK Art. 53”, par. 9.

¹⁵³ Kılıçoğlu, “İlişki”, s. 202.

¹⁵⁴ Kılıçoğlu, *Borçlar Genel*, s. s. 397; Kapancı, s. 531.

olması” şeklinde üç unsurdan müteşekkildir¹⁵⁵. Manevi zarar ise kişinin maruz kaldığı haksız eylem neticesinde manevi cephesinde bir eksilmenin meydana gelmesi olarak tanımlanabilir¹⁵⁶.

Ceza mahkemesince verilen mahkûmiyet kararının “zarar” yönünden hukuk mahkemesi hâkimini bağlamadığı doktrinde genel olarak kabul edilmektedir¹⁵⁷. Bu görüşün temelinde TBK m. 74/II’de geçen “ceza hâkiminin (...) zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz” ifadesi yatmaktadır. Ancak kanımızca burada bir ayrıma gidilmesi gerekmektedir. şayet zarar, suçun unsuru olarak görülmüş ve kişinin mahkûmiyetine hükmedilmişse artık hukuk mahkemesi bir zararın var olup olmadığını tartışamaz. Örneğin TCK m. 151’de öngörülen “mala zarar verme” suçunun oluşması için aranan şartlardan biri de bir malın “kısmen veya tamamen yıkılması, tahrip edilmesi, yok edilmesi, bozulması, kullanılmaz hâle getirmesi veya kirletilmesi” suretiyle mala zarar verilmesidir. Yine kasten yaralama suçundan mahkûmiyet kararı verilmesi için de da bedensel bir zararın meydana gelmesi gereklidir. Bunlar gibi zararın suçun bir unsuru olarak görüldüğü durumlarda şayet mahkeme mahkûmiyet kararı vermişse hukuk mahkemesi zararın oluşmadığına hükmedemez¹⁵⁸.

Her ne kadar CMK’nin kabulü ile şahsî dava (*adhäsionsklage*) açma hakkı kaldırılmışsa da kimi hukukî yollarla mağdurun zararını soruşturma yahut kovuşturma evresinde giderebilmesi mümkün kılınmıştır. Bu yolların uygulanması suretiyle zararın giderilmesi durumunda tekrar tazminat davasının açılmasının olanaklı olup olmadığı üzerinde durulması gereken ayrı bir meseledir.

Mağdur ya da suçtan zarar görenin soruşturma evresinde zararının giderilmesine olanak sağlayan ilk kurum uzlaştırmadır. Uzlaştırma, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği¹⁵⁹ m. 4/I-k’de “uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırmacı tarafından anlaştırmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi” şeklinde tanımlanmıştır. Taraflar, dosya soruşturma aşamasındayken uzlaşabilirse sanık hakkında “kovuşturmaya yer olmadığı kararı” verilir (CMK m. 253/XIX). Kovuşturma aşamasına geçildikten sonra suçun uzlaştırma kapsamında olduğu fark edilirse dosya uzlaşma bürosuna gönderilir (CMK m. 254/I). Şayet uzlaşma kapsamında kararlaştırılan edim sanık tarafından tek seferde ifa edilirse düşme kararı verilirken edimin ifası “ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arzemesi halinde durma kararı verilir” (CMK m. 254/II).

Uzlaşma kapsamında bir zarar belirlendikten sonra mağdur ya da suçtan zarar görenin gerçek

¹⁵⁵ Eren, *Borçlar Genel*, 2023, 598.

¹⁵⁶ Kılıçoğlu, *Borçlar Genel*, s. s. 398; Eren, *Borçlar Genel*, 2023, 609. Manevi zararın tazminine ilişkin olarak iki teori ortaya atılmıştır. Bunlardan ilkinde göre kişilik hakkının bir saldırıya uğraması ve bu şekilde kişinin manevi değerlerinde bir eksilmenin meydana gelmesi yeterlidir. Ancak diğer bir teoriye göre ise manevi zararın tazmini açısından kişilik değerlerine vaki saldırının yanında bu saldırı sonucunda zarar gören yaşam sevincinde bir eksilme hissetmeli, mutluluk ve huzurunda bir azalma meydana gelmelidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Eren, 610.

¹⁵⁷ Kılıçoğlu, *Borçlar Genel*, s. 606, 608; Belgin Güneş, s.164; Eren, *Borçlar Genel*, 2023, 943; Yavuz, s. 135; Kuru, C. V, s. 5129; Atalı, s. 2075; Müller, “CHK Art. 53”, par. 10. *Antalya* zararın varlığı ve miktarı arasında açık bir ayrıma gitmemiş olmakla birlikte hukuk mahkemesi hâkimin zararın *belirlenmesi* açısından ceza mahkemesi kararıyla bağlı olmadığını, tazminatın belirlenmesi noktasında TBK m. 51- 52’ye göre hareket etmesi gerektiğini belirtmiştir Antalya, s. 630.

¹⁵⁸ Aras, *Kitap*, 246.

¹⁵⁹ RG: 30145, 05/12/2017

zararının daha fazla olduğu iddiasıyla tazminat davası açmasının mümkün olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Bu noktada CMK m. 253/XIX hükmü uygulama alanı bulur. İlgili hükme göre “*uzlaşmanın sağlanması halinde, uzlaşma anında tespit edilemeyen veya uzlaşmadan sonra ortaya çıkan zararlar hariç, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır*”.

Tarafların uzlaşma faaliyeti neticesinde yaptıkları anlaşmanın hukuki niteliği tartışmalıdır. Bir görüşe göre tarafların yaptığı uzlaşma, tutanakta saptananlarla sınırlı olmak üzere kesin hüküm teşkil eder. Uzlaşma sağlandıktan sonra hukuk mahkemesinde dava açılırsa uzlaşma, kesin hüküm etkisi doğurur¹⁶⁰. Diğer bir görüşe göre ise burada bir mahkeme hükmü bulunmadığından kesin hükmün olumlu etkisinden bahsedilemez. Suçtan zarar görenin yahut mağdurun zararı giderildikten sonra onun yeniden tazminat davası açmasının yolu kanunla kapatılmıştır. Uzlaştırmaya rağmen tazminat davası açılırsa ortada kesin hüküm bulunmadığı için davanın esastan reddi gerekir. Şayet devam eden bir tazminat yargılaması esnasında uzlaşmaya varılırsa tazminat davası da esastan reddedilmelidir^{161/162}.

Bu noktada değinilmesi gereken kurumlardan biri de önödemedir. Önödeme, kanunca tür veya miktar cihetiyle belirlenmiş sınırlar dâhilinde kalan cezayı gerektirir suçlarda kamu davasının açılması önleyen yahut açılmış olan davayı düşüren bir kurumdur¹⁶³. Bir fiilin gerçekten ika edilip edilmediği şayet fiil ika edilmişse failinin kim olduğu, fiili işleyenlerin kusur durumları gibi hususlarda yürütülmesi gereken muhakeme faaliyetlerinden elde mevcut delillerden hareketle vazgeçilmesine karşılık olarak şüphelinin bir miktar parasal yaptırım ödenmesine önödeme denir¹⁶⁴. Şayet soruşturma aşamasına önödeme yapılmışsa kovuşturmayla yer olmadığına dair karar verilmesi gerekirken soruşturma aşamasına ödemenin sağlanması durumunda düşme kararı verilir¹⁶⁵. Önödeme çerçevesinde maddi gerçeğe ulaşma gayesi güdülmendiğinden mahkûmiyet sonucu doğmaz. Gerçekten de önödeme durumunda fail hakkında bir ceza yargılaması yürütülmediğinden fiilin fail

¹⁶⁰ Aras, *Kitap*, 291-92. Esasen yazar CMK m. 253/XIX’da uzlaşma tutanağının İcra İflas Kanunu bağlamında “*ilam mahiyetini haiz belge*” olarak düzenlendiğini belirtmiş ve uzlaşmanın gereğinin yerine getirilmemesi durumunda doğrudan ilamlı icraya başvurulmasının mümkün olduğunu söylemiştir Aras, 292. Bir belgenin kanunca “*ilam niteliğini haiz*” olarak düzenlenmesi onun ilam olmadığı ve fakat ilamlar gibi icra edilebildiği anlamına gelir. Bu durumda uzlaşma tutanağı ilam olmadığından kesin hükmün olumsuz etkisini de doğuramaz.

¹⁶¹ Belgin Güneş, s.142-43.

¹⁶² Uzlaşmaya ilişkin olarak değinilmesi gereken son husus, uzlaşma görüşmelerinde yapılan açıklamaların “*herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil*” olarak kullanılamaz olduğudur (CMK m. 253/XX). Her ne kadar maddede açıklamaların delil olarak kullanılmasının mümkün olmadığı belirtilmiş olsa da buradaki “*delil*” ifadesi ikrarı da içine alacak biçimde geniş yorumlanmalıdır. Nitekim ikrar, vakıaları çekişmeli olmaktan çıkarır ancak delil değildir. Uzlaşma sağlandıktan sonra kural olarak tazminat davası açılmasa da uzlaşma konusu olaya ilişkin olarak başka davaların açılması mümkündür. Örneğin “*Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması*” suçundan kaynaklı uzlaşma sağlanmış ve uzlaşma çerçevesinde bir miktar tazminat ödenmiş olabilir. Bu durum işverenin iş akdini haklı nedenle feshine mâni değildir. Şayet işveren iş akdini haklı nedenle feshetmiş ve işçi de işe iade davası açmışsa işveren, işçinin ticari sırrını açıkladığını ispat ederken uzlaşma tutanağına dayanamaz. Bunun iki nedeni vardır. Bunlardan ilki CMK m.253/XX’nin açık hükmüdür. Diğer neden ise, uzlaşma kararının verilmesiyle mahkeme söz konusu fiilin sübut yahut bulmadığına dair bir tespitle bulunmamaktadır. Ortada maddi vakıayı tespit eden bir mahkeme kararı olmadığından uzlaşma tutanağı işe iade davasında işveren lehine delil olamaz. Uzlaşma tutanağının eylemin sübutuna ilişkin bir tespit içermediği yönünde bkz. Aras, *Kitap*, 293.

¹⁶³ Özgenç, s.827; Veli Özer Özbek vd., *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 827.

¹⁶⁴ Aras, *Kitap*, 274; Özgenç, s.838.

¹⁶⁵ Dülger, s. 957; Özgenç, s.837.

tarafından işlenmiş olduğu hüküm altına alınmaz¹⁶⁶. Yine aynı şekilde sanığın önödeme kabul etmiş olması söz konusu fiili işlediğini ikrar etmesi anlamına gelmez. Kişi mahkeme işleriyle uğraşmamak ve yargılama sürecinin neden olduğu gergin durumdan kaçınmak için önödeme kabul etmiş olabilir. Tüm bu nedenlerle önödeme ne bir mahkûmiyet ne de suçu ikrar manasına gelir¹⁶⁷. Önödeme kapsamında yapılan ödemelerin alacaklısı devlet olduğundan önödemeye tâbi bir fiil nedeniyle zararın meydana gelmesi durumunda mağdur yahut suçtan zarar gören kişi ayrıca tazminat davası açmalıdır (CMK m.75/V). Ancak yukarıda belirtilen nedenlerle önödeme kararı bu tazminat davasında delil niteliği taşımaz¹⁶⁸.

Ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde görülmekte olan yargılamaya zarar unsuru açısından etki etmesi muhtemel bir diğer kurum da güvencedir (CMK m. 113 vd.). Güvencenin amacına kanunda yer verilmiştir (CMK m.113). Buna göre “Şüpheli veya sanık tarafından gösterilecek güvence, aşağıda yazılı hususların yerine getirilmesini sağlar: a) Şüpheli veya sanığın bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında veya altına alınabileceği diğer yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunması. b) Aşağıda gösterilen sıraya göre ödemelerin yapılması: 1. Katılanın yaptığı masraflar, suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hâle getirme; şüpheli veya sanık nafaka borçlarını ödememeleri nedeniyle kovuşturuluyorlarsa nafaka borçları. 2. Kamusal giderler. 3. Para cezaları”. Güvence esasen şüpheli ya da sanığın muhakeme işlemleri devam ederken hazır bulunmasını sağlamak için alınmaktayken modern gelişmeler çerçevesinde güvence, suçtan zarar görenin zararını karşılamak, nafaka borçlarının ya da kamusal giderlerin ödenmesi için alınmaya başlanmıştır¹⁶⁹. Bu gelişmeler hukukumuzda da etkisini doğurmuş ve güvencenin suçtan doğan zararın, nafaka borçlarının ve para cezalarının güvenceden karşılanmasının mümkün hâle gelmesiyle intaç etmiştir. Gerçekten de CMK m. 114/I’e göre “hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanığın rızasıyla güvencenin mağdurun haklarını karşılayan veya nafaka borcuna ilişkin bulunan kısımlarının, istedikleri takdirde, mağdura veya nafaka alacaklılarına verilmesini emredebilir”.

Güvencenin mahkeme kararıyla mağdura ödenmesine hükmedilmesinin hukuk mahkemesinde açılacak nafakaya yahut sair alacağa ilişkin davalarda kesin hüküm etkisi gösterip göstermediği sorusu akla gelebilir. Ancak bu soruyu olumsuz yanıtlamak gerekir. Zira yukarıda da belirtildiği gibi ceza mahkemesi kararı, hukuk mahkemesinde görülmekte olan yargılamada kesin hüküm etkisi göstermez. Bununla birlikte şayet güvence, zarar görenin tüm zararını karşılamışsa artık ortada bir zararın varlığından bahsedilemez. İşte bu şekilde güvencenin zarar görene verilmesinin zarardan kaynaklı tazminat borcunu ifa yoluyla sona erdirmesi hukuk mahkemesinde esasa ilişkin bir itiraz (borcun ifa ile sona erdiği itirazı) teşkil eder¹⁷⁰.

Ceza mahkemesi, yapılan yargılama sonunda kısa süreli hapis cezası yerine seçenek yaptırımlara hükmedebilir. Şayet sanık hakkında hükmolunan hapis cezası bir yıl ya da daha az süreli ise kısa süreli hapis cezasından bahsedilir. Bir hapis cezasının kısa süreli olup olmadığı tespit

¹⁶⁶ Aras, *Kitap*, 276; Dülger, s. 958.

¹⁶⁷ Aras, *Kitap*, 277; Belgin Güneş, s.145. Yine bu yönde bkz. Yargıtay HGK., E. 2008/823 K. 2009/50 T. 4.2.2009 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 02/03/2025)

¹⁶⁸ Belgin Güneş, s.144.

¹⁶⁹ Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 292; Dülger/ Taşkın, s. 417.

¹⁷⁰ Belgin Güneş, s.147.

edilirken sanık hakkında hükmolunan somut cezaya bakılır. Şayet somut ceza bir yıl ya da daha kısa süreli ise hapis cezasının para cezasına yahut seçenек yaptırımlara inkılabı mümkündür¹⁷¹. Kısa süreli hapis cezasına alternatif olarak öngörülen yaptırımlardan biri de tazmin yükümlülüğüdür. Gerçekten de TCK m. 50/I-b hükmüne göre seçenек yaptırım¹⁷² olarak “*mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine*”¹⁷³ hükmedilebilir. Madde kapsamında tazmin edilmesi mümkün olan zarar türü yalnızca maddi zarardır¹⁷⁴ ve zararın tazmininde medeni hukuk ilkeleri uygulanır. Seçenек yaptırım olarak zararın tazmininin öngörüldüğü durumlarda zararın tamamen tazmin edilmesi gerekir¹⁷⁵.

Seçenек yaptırım olarak zararın tazminine karar verilmesi durumunda mağdurun ayrıca tazminat davası açmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Zira seçenек yaptırım olarak zararın tazminine ilişkin hükme havi ceza mahkemesi kararı, tarafı, dava sebebi ve konusu farklı olduğundan hukuk mahkemesi nezdinde “*maddi anlamda kesin hükmün olumsuz etkisini*” doğurmaz. Ayrıca ceza mahkemesinin zararın miktarına ilişkin tespiti hukuk mahkemesini de bağlamaz (TBK m. 74/II). Bu nedenle zararın tazminine ilişkin olarak hukuk mahkemesinde ayrıca dava açılması mümkündür¹⁷⁶.

Zarar başlığı altında son olarak değinilmesi gereken husus, HAGB kararı verildiği hâldir. Sanık hakkında HAGB kararı verilmesi için “*mağdurun veya kamunun uğradığı zararın; aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi gerekir*” (CMK m.231/VI-c). Şayet sanık hakkında HAGB’ye hükmedilmişse sanığın hukuk mahkemesinde tazminat davası açmasının mümkün olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Her şeyden önce HAGB kararı, davayı sona erdiren nitelikte bir karar olmadığından ortada derdest olan bir dava ve kesinleşmemiş bir hüküm vardır¹⁷⁷. Bu nedenle hukuk mahkemesi nezdinde bir dava açılması durumunda kesin hüküm itirazıyla

¹⁷¹ Özgenç, s.845; Özbek vd., *Ceza Genel*, 625.

¹⁷² Tazminat yükümünün bir tedbir yahut sair yaptırım olmadığı, ceza mahkemesince tespit edilen tazminat miktarının cebri icra yoluyla yerine getirilmesinin mümkün olmadığı yönünde bkz. Özgenç, s.846. Tazmin yükümlülüğünün “suç politikası ilkelerinin hayata geçirilmesi konusunda bir araç” olduğu yönünde bkz. Özbek vd., *Ceza Genel*, 633; Dülger, s. 952.

¹⁷³ Maddede geçen seçenек yaptırım türlerinin ne anlama geldiği Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik m. 38’de açıklanmıştır. Bu hükme göre; “(2) 5237 sayılı Kanunun 50 nci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde düzenlenen, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi yaptırımının infazı: a) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi, suç nedeniyle uğranılan zararın aynen iade edilmesi, suçtan önceki hâle getirilmesi veya tazmin edilmesi suretiyle tamamen giderilmesi şeklinde yerine getirilir. 1) Zararın aynen iade edilmesi; hükümlünün işlediği suç nedeniyle haksız olarak ele geçirdiği şeyi aynen ya da satın almak suretiyle suçtan zarar görene iade etmesidir. 2) Suçtan önceki hâle getirme; suç nedeniyle verilen zararın, hükümlü tarafından ya da başkası aracılığıyla çalışmak, çalıştırılmak, tamir etmek veya buna benzer faaliyetlerle giderilmesidir. 3) Zararın tazmin edilmesi; suç nedeniyle verilen zararın bedelinin suçtan zarar görene ödenerek tazmin edilmesidir.”

¹⁷⁴ Özgenç, s.846.

¹⁷⁵ Özbek vd., *Ceza Genel*, 634; Dülger, s. 952.

¹⁷⁶ Ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi nezdinde kesin hükmün olumsuz etkisini doğurmayacağı söylenmesine rağmen ceza mahkemesince zararın giderilmesine hükmedildikten sonra hukuk mahkemesinde yeniden dava açılmasının mümkün olmadığı yönünde bizce isabetsiz bir görüş için bkz. Belgin Güneş, s.147. Seçenек yaptırım olarak zararın tamamının giderilmesi öngörüldüğü için mağdurun giderilmesi gerekli bir zararı kalmadığı düşünülebilir. Ancak ceza mahkemesinin zarara ilişkin tespiti hukuk mahkemesini bağlamadığından ceza mahkemesince tespit edilen zararın gerçek zarardan daha az olduğu iddiasıyla bakiye zararın tazmini için tazminat davasının açılmasının önünde bir engel yoktur. Ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesi nezdinde kesin hükmün olumsuz etkisini doğurmaz bu nedenle tazminat davası usulden reddedilmemelidir. Şayet hukuk mahkemesi, olayın esasına girerek yapmış olduğu zarar tespitinde mağdurun tüm zararının seçenек yaptırım olarak giderildiğini belirlerse ödeme nedeniyle tazminat borcunun sona erdiğine ve davanın esastan reddine karar vermelidir.

¹⁷⁷ Özgenç, s.815.

karşı karşıya gelinmez. Ayrıca HAGB kararı verilmesi için mağdurun yalnızca maddi zararlarının giderilmesi gerekir. Manevi zararın giderilmesi, HAGB kararının verilmesinin ön koşutu değildir¹⁷⁸. Tüm bu nedenlerle mağdur, zararlarının giderilmesi hususunda hukuk mahkemesinde dava açabilir¹⁷⁹.

5. İlliyet Bağı

Zarar verici eylemin sonuçlarının faile yüklenmesi için failin ika etmiş olduğu fiille meydana gelen netice arasında mantık kuralları çerçevesine bir nedensellik ilişkisinin bulunması gerekir. İşte meydana gelen zararlar failin eyleminin arasındaki bu sebep- sonuç ilişkisine illiyet bağı adı verilir. Zararlı sonucun faile yüklenmesi için basit bir neden- sonuç ilişkisi yeterli değildir. Sorumluluğun doğması için fiil ve zarar arasında uygun bir illiyet bağı bulunmalı, failin ika ettiği fiil zararın meydana gelme olasılığını hayatın olağan akışına göre artırmalıdır¹⁸⁰. Ceza hukuku anlamında nedensellik bağı ise “fail ve icra ettiği fiil ile gerçekleşen netice arasındaki objektif ilişki”¹⁸¹ olarak tanımlanabilir. Ancak ceza hukuku bağlamında kişinin ika etmiş olduğu fiilinden kaynaklı olarak sorumlu tutulması için fiil ve netice arasında objektif ilişkinin varlığına ek olarak meydana gelen neticenin faile objektif olarak isnat edilebilir olup olmadığının tartışılması gerekir¹⁸².

Ceza mahkemesince verilen mahkûmiyet kararının hukuk mahkemesinde görülmekte olan yargılamada illiyet bağının tespiti noktasında bağlayıcı olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Bir görüşe göre kusur ve ayırt etme gücünün bağlayıcı olmadığına ilişkin düzenlemede (TBK m. 74/II) haksız fiilin unsurları örnekseyici biçimde tadat edilmiştir. Bu nedenle haksız fiilin diğer unsurları bakımından da bağımsızlık ilkesinin kabulü gerekir¹⁸³. İlliyet bağına ilişkin tespitin hukuk hâkimini bağlamadığına ilişkin başka bir görüş de her iki alanda illiyet bağının tanımının farklılaştığına işaret etmektedir. Bu görüşe göre borçlar hukuku anlamında illiyet bağı fiil ve zarar arasında kurulurken ceza hukukunda illiyet bağı fiil ve meydana gelen netice arasında kurulur. Ceza hâkimi verdiği kararda zarara ilişkin bir tespit yapmadığından ceza mahkemesince verilen karar da hukuk hâkimini bağlamamalıdır¹⁸⁴.

İlliyet bağına ilişkin tespitlerin bağlayıcı olduğunu savunan bir görüşe göre ceza mahkemesince illiyet bağının varlığının ortaya konması maddi vakıa tespitidir. Bu nedenle ceza mahkemesi hâkimi, illiyet bağının varlığına ilişkin tespitle bağlı olmalıdır¹⁸⁵. Yine illiyet bağına ilişkin tespitlerin bağlayıcı olduğuna dair başka bir görüşe göre suçun objektif olarak sanığa isnat edilebilir olması, borçlar hukuku bağlamında illiyet bağının kurulduğu anlamına gelir¹⁸⁶. Ceza

¹⁷⁸ Özgenç, s. 819; Aras, *Kitap*, 309; Yalçın, s. 210; Güngör/ Okuyucu Ergün, s. 1956. Aksi yönde bkz. Kafes, s. 139-41.

¹⁷⁹ 11. CD., E. 2021/42306 K. 2022/2009 T. 10.2.2022 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 02/03/2025)

¹⁸⁰ Kapancı, s. 532; Oğuzman/ Öz, s. 45; Dişel, s. 204; Aras, *Kitap*, 129.

¹⁸¹ Özgenç, s.195; Özbek vd., *Ceza Genel*, s. 241.

¹⁸² Özgenç, s.199; Özbek vd., *Ceza Genel*, s. 251; Dülger, s. 382.

¹⁸³ Antalya, s. 628; Eren, *Borçlar Genel*, 2023, s. 945; Willi/ Fabian “OFK Art. 53”, par. 7; Müller, “CHK Art. 53”, par. 17.

¹⁸⁴ Kapancı, s. 532; Dişel, s. 206-7; Kuru, C. V, s. 5129; Tok, s. 444; Atalı, s. 2075. Doktrinde bir görüş delil yetersizliği nedeniyle kişinin beraatine karar verilmesi durumunda bu beraat kararının illiyet bağı açısından bağlayıcı olmadığını ancak mahkûmiyet kararı verilmesi durumunda kusur ve zarar unsurları hariç tüm unsurlar bakımından bağlayıcı etkinin doğduğunu ifade etmektedir Kılıçoğlu, *Borçlar Genel*, s. 605-7.

¹⁸⁵ Aras, *Kitap*, 131.

¹⁸⁶ Belgin Güneş, s.165.

hukukunda aranan illiyet rabıtası, hukuk mahkemesinde aranan illiyet rabıtasına göre daha sıkıdır. Failin cezaî sorumluluğunun doğması için netice ve fiil arasında nedensellik bağının bulunmasının yanı sıra bu neticenin faile objektif olarak isnat edilmesinin mümkün olması gerekir. Bizce de bu nedenlerle ceza mahkemesince illiyet bağının bulunması sebebiyle kişinin cezaya mahkûm edilmesine dair karar verilmesi durumunda bu karar hukuk hâkimini bağlar¹⁸⁷.

B. Beraat Kararı

Beraat, uyumsuzluğu esastan ve doğrudan çözen bir karardır¹⁸⁸. Hangi durumlarda beraat kararı verilebileceği CMK m. 223/II'de beş bent hâlinde sıralanmıştır. Bunlar; “a) *Yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması*, b) *Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması*, c) *Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması*, d) *Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması*, e) *Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması*” durumlarıdır. Beraat kararıyla işlenen fiilin suç olmadığı, fiilin sanık tarafından işlenmediğinin sabit olduğu, suçun işlenmesinde manevi unsur yokluğu, olayda bir hukuka uygunluk nedeni olduğu yahut suçun sanık tarafından işlendiğinin net bir biçimde tespit edilemediği sonucuna varılmış olur. Son duruma uygulamada “*delil yetersizliği nedeniyle beraat*”¹⁸⁹ adı verilir ve bu durum ceza yargılamasına hâkim olan “*şüpheden sanık yararlanır (in dubio pro reo)*” ilkesinin bir tezahürüdür¹⁹⁰. CMK m. 230/II hükmüne göre “*beraat hükmünün gerekçesinde, 223'üncü maddenin ikinci fıkrasında belirtilen hallerden hangisine dayanıldığıнын gösterilmesi gerekir*”. Ayrıca belirtmek gerekir ki CMK m.223/IX uyarınca “*derhâl beraat kararı verilebilecek hâllerde durma, düşme veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilemez*”.

Ceza mahkemesince sanık hakkında beraat kararı verilmesi durumunda bu kararın hukuk mahkemesini bağlamadığı TBK m. 74/I'de “*hâkim (...) ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir*” ifadesiyle hüküm altına alınmıştır¹⁹¹. Ancak bu hükmün nasıl anlaşılması gerektiği noktasında doktrinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Doktrindeki bir görüşe göre hukuk mahkemesinin ceza mahkemesince verilen beraat kararından bağımsızlığı mutlak¹⁹². Ancak doktrindeki diğer bir görüşe göre beraat kararının gerekçesi bağlayıcılığın tespitinde önem taşır. Şayet CMK m.223/II-b hükmüne istinaden beraat kararı verilmişse artık bu karar bağlayıcı nitelik taşır. Gerçekten de ceza mahkemesi hâkimi karar verirken daha geniş araştırma olanaklarına sahiptir. Ceza mahkemesi hâkimi yaptığı araştırma neticesinde fiilin işlenmediği yahut sanık tarafından işlenmediğini tespit ederek beraat hükmü vermişse ortada bir maddi vakıa tespiti bulunduğu için bu tespit hukuk mahkemesi hakimini bağlamalıdır¹⁹³. Beraat kararı işlenen fiilin hukuka uygun olduğundan bahisle CMK m.233/II-d hükmü çerçevesinde de verilmiş olabilir. Bu durumda ceza

¹⁸⁷ Bu yönde bkz. Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 716.

¹⁸⁸ Yalçın, s. 32; Şahin/ Göktürk, s. 544.

¹⁸⁹ Dülger/ Taşkın, s. 751; Evirgen, s. 55.

¹⁹⁰ Yalçın, s. 32; Evirgen, s. 54; Şahin/ Göktürk, s. 545 dn. 924.

¹⁹¹ Ceza mahkemesince verilen beraat kararının hukuk mahkemesini bağlamadığı yönünde bkz. BGE 123 III 306 S. 313

¹⁹² Eren, *Borçlar Genel*, 2023, 943; Müller, “CHK Art. 53”, par. 5.

¹⁹³ Kılıçoğlu, *Borçlar Genel*, s. 605; Kapancı, s. 534; Antalya, s. 630; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 715; Aras, *Kitap*, 201; Belgin Güneş, s.177; Kuru, C. V, s. 5134. Bu yönde bkz. 22. HD., E. 2017/27045 K. 2020/2875 T. 19.2.2020; 3. HD., E. 2019/629 K. 2020/340 T. 20.1.2020 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 05/03/2025)

mahkemesi kararıyla hukuk mahkemesi hâkiminin bağlı olup olmadığı tartışmalıdır. Bir görüşe göre hukuk mahkemesi hâkimi önüne gelen olayda gerçekten hukuka uygunluk nedeninin var olup olmadığını tekrardan tartışmalıdır. Yapılan tartışma sonucunda hukuk hâkimi olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunmadığına kanaat getirerek tazminata hükmedebilir¹⁹⁴. Yine başka bir görüşe göre borçlar hukuku anlamında hukuka aykırılık, ceza hukuku kurallarının ihlâl edilmesinden ibaret olmadığı için ceza mahkemesince fiilin hukuka uygun olduğundan bahisle verilen beraat kararları hukuk hâkimini bağlamaz¹⁹⁵. Ancak diğer görüşe göre hukuk birliği bir bütündür. Bir fiilin ceza hukuku anlamında hukuka uygun olduğu kabul edildikten sonra o fiilin borçlar hukuku anlamında hukuka aykırı olduğu kabul edilemez. Bu nedenle fiilin hukuka uygun olduğunun tespiti hâlinde verilen beraat kararı hukuk hâkimini bağlamalıdır¹⁹⁶.

Kanımızca doktrindeki tartışmalar yalnızca fiilin işlenmesinde bir hukuka uygunluk nedeninin bulunduğu durum dikkate alınarak yapılmaktadır. Bunun nedeni CMK m. 223/II-d hükmünün lafzıdır. Ancak belirtmek gerekir ki bir fiilin hukuka uygun olması için o fiilin kanunda suç sayılmasına rağmen olayda hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması gerekmez. Gerçekten de CMK m.223/II-a hükmüne istinaden beraat kararı verilmiş olması durumunda da fiilin ceza hukuku normlarına uygun olduğu hüküm altına alınmış olur. Bir fiil ceza hukuku normlarında suç olarak tanımlanmaması, o fiilin ceza hukuku bağlamında hukuka uygun olduğu anlamına gelir. Ancak ilgili fiil nedeniyle bir kimse zarara uğramış olabilir. Borçlar hukuku anlamında fiil ile zarar arasında hukuka aykırılık bağı özel olarak kurulmuşsa fiil nedeniyle tazminat istenmesi pek âlâ mümkündür. Bu nedenle fiilin hukuka uygun olmasından bahisle verilen beraat kararının hukuk mahkemesi hâkimini bağlamaması gerektiği kanaatindeyiz.

Şayet sanık hakkında CMK m.223/II-e fıkrasına dayanarak (delil yetersizliği nedeniyle) beraat kararı verilmişse bu beraat kararının hukuk hâkimini bağlamaması gerektiği genel olarak kabul edilmektedir. Sanık hakkında cezaya hükmedilmesi için gerekli ispat derecesi ile tazminata hükmedilmesi için aranan ispat derecesi aynı değildir. Bu nedenle ceza mahkemesi hâkimi eldeki verilerle şahıs hakkında cezaya hükmedemese bile hukuk hâkimi daha düşük bir ispat derecesiyle kişiyi tazminata mahkûm edebilir¹⁹⁷. Ancak yeterli delil toplanamaması nedeniyle beraat kararı verilmesi durumunda bu kararın hukuk mahkemesini bağlaması gerektiğini söyleyen bir görüş de mevcuttur. Bu görüşe göre ceza mahkemesi elindeki tüm araştırma imkânlarına rağmen sanığın ilgili fiilin işlendiğinin sabit olmadığına hükmetmişse hukuk mahkemesinin bu fiilin işlendiğinden bahisle tazminata hükmetmesi çelişki doğurur. Açıklanan bu gerekçeyle verilen beraat kararının hukuk hâkimini bağlaması gerekir¹⁹⁸.

Kanımızca uygulama “delil yetersizliği nedeniyle beraat” olarak da bilinen bu durumda ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesini bağlamamalıdır. Ceza mahkemesi vermiş olduğu kararda fiilin

¹⁹⁴ Kılıçoğlu, Borçlar Genel, s. 603; Kılıçoğlu, “İlişki”, 197.

¹⁹⁵ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 714.

¹⁹⁶ Belgin Güneş, s.178; Aras, *Kitap*, 214-15; Antalya, s. 632; Kapancı, s. 536; Kuru, C. V, s. 5141. Bu yönde bkz. “Yargıtay 6. HD., E. 2023/2530 K. 2024/3281 T. 8.10.2024; 3. HD., E. 2023/4112 K. 2024/2589 T. 26.9.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 05/03/2025)

¹⁹⁷ Antalya, s. 629; Aras, *Kitap*, 217-18; Kapancı, s. 535-36; Kuru, C. V, s. 5142. Bu yönde bkz. 4. HD., E. 2023/2817 K. 2024/4671 T. 14.5.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 05/03/2025).

¹⁹⁸ Belgin Güneş, s.181; Willi/ Fabian “OFK Art. 53”, par. 5.

sanık tarafından işlenmiş olup olmadığı noktasında bir maddi vakıa tespitinde bulunmamaktadır. Eldeki veriler kişinin ceza almasını yetecek ispat kuvvetine ulaşmadığından sanık hakkında beraat kararı verilmektedir. Ceza yargılaması nihayetinde sanık hakkında verilen ceza sanığın hürriyetini bağlayıcı etki doğurur. Bu nedenle ceza mahkemesince mahkûmiyet kararı verilmesi için “*in dubio pro reo*” ilkesi gereğince tüm şüphelerin giderilmesi gerekir. Ancak aynı ispat derecesi tazminata hükmedilmesi için aranmamaktadır. Kaldı ki ceza mahkemesinin bu durumda verdiği beraat kararının temelinde fiilin sanık tarafından işlenmediği hüküm altına alınmamaktadır. Ceza mahkemesince elde edilen deliller çerçevesinde sanığın mahkûmiyetine hükmedilemiyor olması sanığın suçu işlemediğini göstermez, bu karar bir maddi vakıa tespiti de içermez. Ayrıca suçun mağdurunun ya da suçtan zarar görenin davaya katılma talebinde bulunmaması ve bu nedenle yargılamaya delil sunmaması nedeniyle CMK m.223/II-e fıkrasına dayanarak beraat kararı verilmiş olabilir. Mağdur ya da suçtan zarar görenin açtığı tazminat davasında sunduğu deliller pek tabii kişinin tazminata mahkûm edilmesine yol açabilir. Şayet CMK m.223/II-e fıkrasına dayanarak beraat kararı verilmesi durumunda bu kararın hukuk mahkemesini bağladığı kabul edilirse mağdurun açtığı tazminat davasında, ceza mahkemesi kararının gösterdiği kesin delil etkisi nedeniyle, iddiasını ispatlamak için kesin delil sunması gerekir. Bu durum da ceza mahkemesince ispatlanmış bir maddi vakıa tespiti olmamasına karşın hukuk mahkemesinde görülmekte olan davada mağdur ya da suçtan zarar görene ciddi bir ispat yükünün hamledilmesine neden olur. Tüm bu nedenlerle kanımızca da “*delil yetersizliği nedeniyle beraat*” olarak bilinen bu durumda ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesini bağlamaması gerekir.

Ceza mahkemesinin CMK m. 223/II- a ve c hükümlerine dayalı olarak beraat kararı vermesi durumunda bu karar hukuk mahkemesi hâkimini bağlamamalıdır. Bir ceza kanununda suç olarak tanımlanmamış olabilir. Bu durumda suç ve cezaların kanuniliği ilkesi gereğince kişiye ceza verilmesi mümkün olmaz. Ancak aynı eylem bir zarar doğurmuşsa ve diğer şartlar da olayda mevcutsa kişinin bu eylemi neticesinde tazminata çarptırılması mümkündür. Keza ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesi önünde kusur kavramı birbirinden farklı nitelik taşır. Ayrıca TBK m. 74/II’de “*ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine (...) ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz*” ifadesine yer verilmiştir. Bu nedenle kusurun bulunmadığı ya da eylemin suç olarak tanımlanmadığına ilişkin beraat kararları hukuk hâkimini bağlamaz¹⁹⁹. Ancak kusurun bulunmaması nedeniyle beraat kararı verilmiş olsa bile bu durumda ceza mahkemesinin yapmış olduğu maddi vakıa tespitleri hukuk hâkimini bağlamalıdır.²⁰⁰

C. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı

Sanığa isnat edilen fiilin sanık tarafından işlendiği ve fiilin suç teşkil ettiği bazı durumlarda mahkûmiyet kararı yerine ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir²⁰¹. Başka bir anlatımla ceza

¹⁹⁹ Aras, *Kitap*, 199, 206; Eren, *Borçlar Genel*, 2023, s. 944; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 712; Kapancı, s. 518, 537. Bu yönde bkz. 10. HD., E. 2012/8155 K. 2012/13253 T. 03.07.2012; HGK., E. 2020/447 K. 2022/1351 T. 20.10.2022 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 06/03/2025).

²⁰⁰ Aras, *Kitap*, 206. Bu yönde bkz. Yargıtay 4. HD., E. 2021/9923 K. 2023/71 T. 9.1.2023 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 06/03/2025).

²⁰¹ Ceza verilmesine yer olmadığı kararı, CMUK döneminde bulunmaktaydı. Bu dönemde mahkemeler ceza verilmesine yer olmadığına ilişkin gerekçe sunarak beraat kararı vermekteydi. Kanun koyucu uygulamadaki bu farklılığı

verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi, esasen fiilin sanık tarafından işlendiğinin ve suç teşkil ettiğinin ifadesidir²⁰². Hangi hâllerde ceza verilmesine yer olmadığı CMK m. 223'te şu şekilde sıralanmıştır; “(3) Sanık hakkında; a) Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması, b) (Değişik: 25/5/2005 - 5353/30 md.) Yüklenen suçun hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle veya zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi, c) Meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması, d) Kusurluluğu ortadan kaldıran hataya düşülmesi, Hallerinde, kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. (4) İşlenen fiilin suç olma özelliğini devam ettirmesine rağmen; a) Etkin pişmanlık, b) Şahsî cezasızlık sebebinin varlığı, c) Karşılıklı hakaret, d) İşlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı, Dolayısıyla, faile ceza verilmemesi hallerinde, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir”.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesine etkisi genel anlamıyla mahkûmiyet kararlarının etkisiyle paralellik göstermektedir. Bunun nedeni, ceza verilmesine yer olmadığı kararının verildiği durumlarda esasen fail hakkında mahkûmiyet kararı verilmesini gerektirecek biçimde maddi vakıanın onun tarafından işlenmiş olduğunun, bu fiilin bir suç teşkil ettiğinin tespit edilmesidir. Ancak çeşitli nedenlerle sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmasından sarfınazar edilerek ceza verilmesine yer olmadığı yönünde hüküm kurulmaktadır²⁰³.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren hâller kanunda iki ana başlıkta toplanmıştır. Bunlardan ilki esasen failin “kusur yeteneğinin etkilenmesi nedeniyle” ceza verilmesine yer olmadığına hükmedilen hâlleri oluştururken diğer hâllerde “suçun tüm unsurları gerçekleşmiş olmasına rağmen” failin cezalandırılmasına engel teşkil eden başka durumlar mevcuttur²⁰⁴.

Failin kusur yeteneğinin etkilenmesi nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı durumlar CMK m. 223/III'te düzenlenmiştir. Bu durumlarda mahkeme, fiilin sanık tarafından işlendiğini tespit etmekle beraber sanığın kusur yeteneğinin etkilendiğine hükmetmektedir. Sanığın kusur yeteneğine ilişkin bu tespitin hukuk mahkemesini bağlayıp bağlamadığı TBK m. 74 çerçevesine ele alınmalıdır. İlgili hükme göre “hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı (...) hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle (...) bağlı değildir”. Bu hüküm karşısında hukuk mahkemesi hâkiminin ceza mahkemesince kusura ilişkin olarak yapılan tespitler açısından bağlı olmadığı söylenmelidir. Ancak ceza verilmesine yer olmadığı kararı aynı zamanda fiilin sanık tarafından işlendiğini de ortaya koyduğundan ceza mahkemesince yapılan maddi vakıalar hukuk mahkemesi hâkimin bağlamalıdır²⁰⁵.

dikkate alarak ceza verilmesine yer olmadığı kararını bir hüküm çeşidi olarak CMK'de düzenlemiştir. Bu yönde bkz. Evirgen, s. 58; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 715; Yıldırım, s. 67.

²⁰² Yalçın, s. 33. Bu yönde bkz: Yargıtay 2. CD., E. 2023/28792 K. 2024/862 T. 17.1.2024. (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 01.11.2024)

²⁰³ Belgin Güneş, s.186; Aras, *Kitap*, 226; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 716.

²⁰⁴ Evirgen, s. 59; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 716; Yıldırım, s. 68.

²⁰⁵ Aras, *Kitap*, s. 227; Ayrıntılı bilgi için bkz. Belgin Güneş, s.187-94. Yargıtay bir kararında (4. HD., E. 2015/16371 K. 2016/5409 T. 21.4.2016 <https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 05/03/2025) sanık hakkında meşru müdafaada sınırın korkuyla aşılması nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verildiği, bu nedenle sanığın hareketlerini yönlendirme yeteneğinden yoksun olduğu gerekçesiyle kusursuz sayılmasına ve manevi tazminat davasının reddine hükmetmiştir. Ancak kararın karşı oy yazısında meşru müdafaada sınırın korkuyla aşılması durumunda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunmadığını, fiilin hâlen hukuka aykırı olduğunu ve failin eylemden doğan manevi zarardan sorumlu olduğunu

Bazı durumlarda sanığın fiili işlediği tespit edilmiş olmasına rağmen sanığı cezalandırmanın önünde engellerin bulunması nedeniyle sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığına hükmedilir. Şayet olayda “*etkin pişmanlık, şahsî cezasızlık sebebinin varlığı, karşılıklı hakaret, işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı*” (CMK m.223/IV) durumları söz konusu ise fiilin sanık tarafından işlenmiş olduğu mahkemece kabul edilmesine rağmen sanığa ceza verilmez. Bu durumlarda hukuk mahkemesi hâkimi suçun fail tarafından işlenmiş olduğu, maddi vakıaların tespiti ve fiilin hukuka aykırı olduğu yönlerinden verilen kararlar bağlı olmalıdır. Gerçekten de “*ceza verilmesine yer olmadığı kararına*” hükmedilen eylem suç olma vasfını korumaya devam etmektedir. Ancak burada ceza politikası nedeniyle sanık hakkında cezalandırılmaya gidilmemektedir. Tüm bu nedenlerle “*ceza verilmesine yer olmadığı kararı*” söz konusu olduğu durumlarda hukuk mahkemesi hâkimi maddi vakıaların tespiti ile fiilin hukuka aykırı olduğu²⁰⁶ noktalarında ceza mahkemesi kararıyla bağlıdır²⁰⁷.

D. Güvenlik Tedbirlerine Hükmedilmesi

Güvenlik tedbirleri, “toplumsal savunma aracı” mahiyetindedir²⁰⁸. Bu tedbirlerin amacı toplumun korunması, suç işleyen kişilerin rehabilitasyonu ve kişilerin topluma kazandırılmasıdır²⁰⁹. Güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi için bir suçun işlendiğinin sabit olması gerektiği²¹⁰ CMK m.223/VI’da “*yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde, belli bir cezaya mahkûmiyet yerine veya mahkûmiyetin yanı sıra güvenlik tedbirine hükmolunur*” cümlesiyle ifade edilmiştir. Güvenlik tedbirlerinin uygulanması, bir suçun işlenmesini meşrut olduğundan, kanunda suç olarak sayılmayan bir eylem için güvenlik tedbirine hükmedilmesi mümkün değildir. Bir kişinin suç işlediği sübut bulunduğu kişinin cezaya mahkûm edilmesi yerine yahut cezaya mahkûmiyete refikan güvenlik tedbirinin uygulanmasına karar verilebilir²¹¹. Kişi hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmesi için kişinin kanunca suç sayılan bir fiili işlemesi gerektiği TCK m. 2’de zikredilen “*kanunun açıkça suç*

belirtilmiştir. Bizce de meşru müdafaada sınırın heyecanla aşılması durumunda sanığın kusur yeteneği etkilenirse de bu durum eylemi hukuka uygun hâle getirmez. Şayet eylem fiile uygun hâle gelmiş olsaydı meşru müdafaada sınırı korkuyla aşan kişi hakkında CMK m. 223/II-d hükmü gereği beraat kararı verilmesi gerekirdi. Ne var ki bu durumda beraat kararı değil ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır (CMK m. 223/III-c). Tüm bu nedenlerle biz de karşı oy yazısının isabetli olduğunu düşünmekteyiz.

²⁰⁶ Zorunluluk hâline ilişkin olarak yapılan ayrıntılı açıklamalar için bkz. yuk. III/A/2.

²⁰⁷ Belgin Güneş, s.195-97; Aras, *Kitap*, s. 227-28. Bu yönde bkz. 4. HD., E. 2016/4038 K. 2016/5706 T. 27.4.2016, karar için Belgin Güneş, s.196 dn. 340.; Yargıtay 4. HD., E. 2014/4382 K. 2015/629 T. 21.1.2015 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 05/03/2025). Hukuk Genel Kurulu bir kararında karşılıklı hakaret nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı kararına hükmedilmesi durumunda bu kararın hukuk mahkemesi hâkimini bağladığına hükmetmiştir; Yargıtay 2. HD., E. 2023/8982 K. 2024/5869 T. 12.09.2024 (<https://legalbank.net/> E.T. 05/03/2025).

²⁰⁸ Yalçın, s. 35; Mehmet Emin Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, S. 1-2, 2008, s. 466. Başka bir tanım için bkz: “*Güvenlik tedbirleri işlenen suç ile bağlantılı olarak söz konusu fiili işleyen kişinin göstermiş olduğu tehlikelilik göz önünde bulundurularak suçun konusu ile ilgili veya suçun işlenişinde kullanılan araçla bağlantılı olarak uygulanan, eğitime, koruma altına alma, iyileştirme, tedavi etme, tehlikeliliği önleme amacı güden bir ceza hukuku yaptırımıdır*” Bekar, s. 43.

²⁰⁹ Bekar, s. 43; Yıldırım, s. 93; Evirgen, s. 61.

²¹⁰ Özbek vd., *CMK*, 721; Evirgen, s. 62.

²¹¹ Bekar, s. 43. Bununla birlikte güvenlik tedbirlerine hükmedilmesinin yalnızca mahkûmiyet yerine yahut mahkûmiyete refikan verilebildiği düşüncesine ulaşılmamalıdır. Gerçekten de CMK m. 223/III-a’da “*yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması*” durumlarında kişi hakkında ceza verilmesine yer olmadığına hükmedilmesi gerektiği belirtilmiştir. Mamafih TCK m. 56 itiradıyla 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda ve TCK m. 57’de akıl hastalarına yönelik güvenlik tedbirlerinden bahsedilmiştir. Şu hâlde CMK m. 223/III-a kapsamına giren bir durumda mahkeme önce ceza verilmesine yer olmadığına sonra kişi hakkında güvenlik tedbirine hükmedecektir. Bu yönde bkz. Yalçın, s. 35-36.

saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz” ifadesinden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kişi hakkında güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi için suçun tamamlanmış olması gerekmez²¹².

Sanık hakkında güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi için fiilin sanık tarafından işlendiğinin sabit olması gerekir. Bu nedenle güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi durumunda mahkemenin kararı mahkûmiyet kararının hukuk mahkemesi üzerindeki etki ve sonuçları doğurur. Güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi fiilin sanık tarafından işlendiğinin tespitini meşrut olduğundan hukuk mahkemesinin fiilin sübut bulmuş olup olmadığını tekraren incelemesi mümkün değildir nitekim ceza mahkemesinin maddi vakıa tespitleri hukuk mahkemesini bağlar. Aynı şekilde güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi fiilin hukuka aykırı olduğunu ve failin kusurlu olduğunu da tespit ettiği için hukuk mahkemesi bu tespitlerle de bağlıdır. Ancak Hukuk mahkemesi hâkimi kusur oranı ve zarar miktarının belirlenmesi noktasında serbestçe hareket eder²¹³.

E. Davanın Düşmesi Kararı

Düşme, uyuşmazlığı dolaylı şekilde sona erdiren bir karardır. Başka bir anlatımla düşme kararının verilmesi durumunda uyuşmazlık çözülmüş olmaz. Mahkeme bu kararla, uyuşmazlığın çözülemez nitelikte olduğunu belirtir²¹⁴. Hangi durumlarda düşme kararının verilmesi gerektiği CMK m. 223/VIII’de “*Türk Ceza Kanununda öngörülen düşme sebeplerinin varlığı ya da soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde, davanın düşmesine karar verilir*” ifadesiyle hüküm altına alınmıştır²¹⁵. Düşme karardan sonra uyuşmazlık hakkında başka bir karar verilmediği²¹⁶ ve düşme, kanunda hüküm çeşitleri arasında sayıldığı için bir son karar (hüküm) niteliği taşır.

“Sanığın veya hükümlünün ölümü (TCK m. 64)”, “Af (TCK m. 65)”, “Dava zamanaşımı (TCK m. 66- 72)”, “Şikâyet (TCK m. 73)”, “Ön ödeme (TCK m. 75)” TCK’de sayılan düşme nedenleridir. Her ne kadar CMK m. 223/VIII’de “*Türk Ceza Kanunu’nda öngörülen*” düşme nedenlerinden bahsedilmişse de düşme nedenlerinin yalnızca TCK’de sayılanlardan ibaret olmadığını söylemek zayıftır. Gerçekten de CMK m. 254/II uyarınca uzlaşmanın sağlanması ve ifa edilmesi kararlaştırılan edimin sanık tarafından def’aten yerine getirilmesi durumunda düşme kararı verilmelidir²¹⁷.

Düşme kararının verildiği bir başka durum ise mahkeme tarafından HAGB kararı verildikten sonra sanığın beş yıllık denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işlememesi durumudur²¹⁸. CMK m. 231/X’a göre “*denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlenmediği ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülöklere uygun davranıldığı takdirde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak, davanın düşmesi kararı verilir.*”

²¹² Artuk, s. 469.

²¹³ Aras, *Kitap*, 253-54.

²¹⁴ Yalçın, s. 36.

²¹⁵ Evirgen, s. 63; Yıldırım, s. 97; Dölger, s. 754.

²¹⁶ Yalçın, s. 37.

²¹⁷ Yalçın, 37.

²¹⁸ Dölger/ Taşkın, s. 755.

Soruşturma ya da kovuşturmanın yapılması şayet şarta bağlanmış olmasına rağmen şartın gerçekleşmesi mümkün değilse yine düşme kararı verilmelidir (CMK m. 223/VIII). Bu şartlara *muhakeme şartları*²¹⁹ adı verilir. Muhakeme şartları, suç teşkil eden fiilin işlenmesinden sonra gündeme gelen ve fiil hakkında muhakeme yapılmasını sağlayan kurumlardır. Şartın henüz gerçekleşmediği durumlarda gerçekleşmesini beklemek için durma kararı; şartın gerçekleşmesinin mümkün olmadığı durumlarında da düşme kararı verilmelidir²²⁰.

Düşme kararının hukuk mahkemesine nasıl bir etkide bulunduğu düşme nedenleri bağlamında ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Düşme kararı verildiği durumlardan ilki şikâyetten vazgeçme hâlidir. Bir soruşturma şartı olan şikâyet TCK m. 73'te "*soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyetinde bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz*" ifadesiyle düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeden de anlaşıldığı üzere şikâyet, belli suçlar bakımından soruşturma aşamasının başlaması için yetkili kişinin yazılı yahut tutanağa geçirilmeyi meşrut sözlü olarak yaptığı istemdir²²¹. Şikâyetinde bulunarak soruşturma aşamasının başlamasından sonra bu şikâyetin geri alınması mümkündür. Suçtan zarar gören hâlihazırda usulüne uygun bir biçimde yapılmış olan şikâyetin etkisizleşmesini, geçersiz sayılmasını isterse şikâyet geri alınmış olur. Geri alma işlemi, varsa suçtan zarar görenin yasal temsilcisi aracılığıyla da yapılabilir. Şikâyetin geri alınmasına ilişkin açıklama da mutlaka tıpkı şikâyet gibi CMK m. 158'de sayılan mercilere yapılmalıdır²²². Usulüne uygun bir şikâyetin bulunmadığı yahut henüz soruşturma aşamasındayken şikâyetten vazgeçildiği durumlarda "*kovuşturmaya yer olmadığı kararı*" verilir. Şayet dosya kovuşturma aşamasındayken suçtan zarar gören şikâyetinden vazgeçerse davanın düşmesine hükmedilmesi gerekir²²³.

Şikâyetten vazgeçmenin tazminat yargısına etkisini iki başlıkta incelemekte yarar vardır. Bunlardan ilki şikâyetten vazgeçmenin doğrudan tazminat hakkı üzerinde bir etkisinin olup olmadığıdır. Vazgeçmenin tazminat istemine etkisi TCK m. 73/VII'de düzenlenmiştir. Bu hükme göre "*kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören kişinin şikâyetten vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada şahsi haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış ise artık hukuk mahkemesinde de dava açamaz*". Hükümün açık ifadesinden de anlaşıldığı üzere şikâyetten vazgeçmenin tazminat hakkından feragat sonucunu doğurması için vazgeçenin bunu vazgeçme beyanında açıkça bildirmesi gerekir²²⁴. Tartışılması gereken ikinci konu, vazgeçmenin hukuk mahkemesi önünde yapılan yargılamada maddi vakıa tespitleri açısından bağlayıcı etki doğurup doğurmadığıdır. Şikâyetten vazgeçilmesi durumunda ister KYOK ister düşme kararı verilmiş olsun bu kararlar maddi vakıaları tespit eder nitelikte olmadığından kararların maddi vakıalar yönünden hukuk mahkemesini bağlamaması gerekir. Ancak fiilin takibi şikâyete bağlı bir suç olduğu yönündeki

²¹⁹ Yalçın, s. 38.

²²⁰ Dülger/ Taşkın, s. 755; Yıldırım, s. 106; Yalçın, s. 38.

²²¹ Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi*, s. 44; Şahin/ Göktürk, s. 58; Dülger/ Taşkın, s. 322; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 114.

²²² Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi*, s. 48-49; Şahin/ Göktürk, s. 62; Dülger/ Taşkın, s. 323; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 116.

²²³ Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi*, s. 50; Şahin/ Göktürk, s. 62; Dülger/ Taşkın, s. 323; Aras, *Kitap*, 260.

²²⁴ Şahin/ Göktürk, s. 63; Dülger/ Taşkın, s. 323; Özbek/ Doğan/ Bacaksız, s. 117. Bu yönde bkz. 4. HD., E. 2022/3282 K. 2023/7863 T. 13.6.2023 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 07/03/2025).

vasıflandırma hukuk mahkemesi hâkimini bağlamalıdır²²⁵.

Kanunda belirlenmiş sürelerin geçmesiyle sanık hakkında dava açılmasını yahut açılmış olan davanın devam etmesini engelleyen sürelerle zamanaşımı süresi denir²²⁶. Zamanaşımı fiili suç olmaktan çıkarmaz ve fakat sanığın cezalandırılmasını önler. Bu nedenle zamanaşımı durumunda beraat kararı yerine düşme kararı verilir²²⁷. Dava zamanaşımı nedeniyle düşmeye hükmedilmesi durumunda mahkemenin eylemin sübutuna ilişkin bir tespiti bulunmadığından verilen düşme kararı da hukuk hâkimini bağlamaz²²⁸. Ancak mahkemece somut olaya ilişkin tespitler net bir biçimde yapılmış olmasına rağmen dosyanın kanun yoluna taşınmış olması nedeniyle mahkûmiyet hükmü onaylanmadan zamanaşımı nedeniyle davanın düşmesine hükmedilmiş olabilir. Böyle bir durumda maddi vakıya ilişkin net tespitler yapılmışsa kanımızca bu tespitler hukuk mahkemesi hâkimini bağlamalıdır. Örneğin bir kimsenin hakaret fiilini işlediği usulüne uygun bir biçimde alınmış ses kaydıyla ispatlanmasına rağmen cezanın bireyselleştirilmesine ilişkin olarak karar kanun yoluna taşınmış ve burada zamanaşımına uğramış olabilir. Bu durumda düşme kararının gerekçesinde hakaret fiilinin vaki olduğuna dair tespitler hukuk mahkemesi hâkimini bağlamalıdır.

Sanığın ölmesi durumunda da davanın düşmesine karar verilir. Kural olarak sanığın ölmesi nedeniyle verilen düşme kararı da maddi vakıa tespiti noktasında etki göstermez. Ancak sanığın ölmesi durumunda mağdur ya da suçtan zarar gören, sanığın mirasçılarına karşı tazminat davası açabilir. Bu durum TCK m. 74/III'te "*cezanın düşmesi şahsi haklar, tazminat ve yargılama giderlerine ilişkin hükümleri etkilemez*" cümlesi ile düzenleme altına alınmıştır²²⁹. Kanımızca burada da ceza mahkemesince şayet fiilin sanık tarafından işlendiği net bir biçimde ortaya konmuş, maddi vakıa tespiti usulüne uygun biçimde yapılmışsa düşme kararındaki maddi vakıalara ilişkin tespitler hukuk mahkemesi hâkimini bağlamalıdır. Örneğin kasten öldürme fiiline ilişkin olarak yapılan ceza yargılamasında yapılan parmak izi, maktulün cesedinden alınan örneklerin incelenmesi çerçevesinde fiilin sanık tarafından işlendiği net bir biçimde ortaya konmuşsa yargılama sürecinde sanığın ölmesi nedeniyle düşme kararı verilmesi ceza yargılamasında yapılan maddi vakıa tespitlerinin hukuk mahkemesini bağlamaması sonucunu doğurmamalıdır. Ancak sanığın ölmesi üzerine düşme kararı verilmeye kadar geçen süreçte bir maddi vakıa tespitinde bulunulmamışsa artık düşme kararı hukuk mahkemesi hâkimini bağlamamalıdır.

F. Davanın Reddi Kararı

Davanın reddi kararı, mahkemenin önüne gelen uyuşmazlığa bakmayacağını, ilgili

²²⁵ Aras, *Kitap*, 264.

²²⁶ Aras, *Kitap*, 267.

²²⁷ Şahin/ Göktürk, s. 56.

²²⁸ Aras, *Kitap*, 270. Bu yönde bkz. 4. HD., E. 2023/10722 K. 2024/5782 T. 5.6.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 07/03/2025). Yargıtay hakaret suçu nedeniyle yargılanan sanık hakkında fiili işlediğinin sabit olmaması nedeniyle beraat kararı verildiği, kararın temyiz edildiği ve temyiz aşamasında davanın zamanaşımına uğraması nedeniyle düşme yönünde hüküm kurulduğu olayda düşme kararı verilmeden önce sanığın suçu işlemiş olduğunun tespit edilememesi nedeniyle beraat kararı verilmesinden bahisle manevi tazminat istemini reddetmiştir. Kararı için bkz. 4. HD., E. 2023/2408 K. 2023/6090 T. 8.5.2023. Ancak Yargıtay'ın bu kararı bizce hatalıdır. Şayet dava zamanaşımı dolmamış olsaydı dahi sanık hakkında fiili işlemediği nedeniyle değil işleyip işlemediğinin kesin bir biçimde tespit edilememesi nedeniyle beraat kararı verilecekti. Yukarıda belirttiğimiz gibi beraat kararının, fiilin sanık tarafından işlenmediğinin tespit edilmesi nedeniyle verildiği durum hâric beraat kararları hukuk hâkimini bağlayıcı değildir.

²²⁹ Aras, *Kitap*, 273.

uyuşmazlığın en azından kararı veren yargılama merciince çözülür cinsten olmadığını gösteren karardır²³⁰. Hangi durumlarda davanın reddine karar verilmesi gerektiği CMK m. 223/VII’de düzenlenmiştir. Hükme göre; “*aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir*”. Hükümden anlaşıldığı üzere davanın reddine karar verilmesi için ya sanık hakkında kesinleşmiş bir hüküm ya da hâlen derdest bir dava olmalıdır. Bir fiile ilişkin kesin hüküm yahut görülmekte olan bir dava bulunuyorsa davanın reddine karar verilmesi, *non bis in idem* ilkesinin bir tezahürüdür²³¹. Fiilin hukuki vasıflandırmasının değişiminin de bu noktada bir önemi yoktur. Bunun nedeni, hüküm verilirken olası tüm vasıflandırmaların mahkemece göz önünde tutulmuş olmasıdır²³².

Davanın reddi kararı, maddi vakıalara ilişkin herhangi bir tespit içermemektedir. Mahkeme bu kararı vermekle aynı fiil ve fail açısından ya kesinleşmiş ya da devam etmekte olan bir davanın varlığına işaret etmektedir. Davanın reddine hükmedilmesine neden olan duruma göre ya kesinleşen ya da derdest olan davada verilen hüküm hukuk mahkemesinde etki doğurur. Şayet derdest bir davanın varlığı nedeniyle davanın reddine karar verilmişse hukuk mahkemesi bu davayı bekletici mesele yapabilir²³³.

G. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı

Son olarak tartışılması gereken mesele HAGB kararlarının hukuk mahkemesinde nasıl bir etki doğurması gerektiğidir. Doktrinde HAGB kararlarının hukuk yargılamasına nasıl etki etmesi gerektiği hususunda farklı görüşler serdedilmiştir. Bu görüşler ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde etki göstermesinin temelinde yatan neden ve güncel değişiklikler çerçevesinde ele alınmalıdır.

Doktrinde bir görüşe göre HAGB kararı niteliği gereği kesin hüküm değildir. Bu kararın verilmesinin sanık hakkında herhangi bir sonuç doğurmadığı CMK m. 231/V’te açıkça belirtilmiştir. Kararın verilmesi durumunda dava hâlen derdest olup sanık hakkında cezaya mahkûmiyet yahut beraat gibi herhangi bir hüküm verilmemiştir. Ceza mahkemesince HAGB kararının verilmesi durumunda TBK m. 74 anlamında bağlayıcı bir karar da bulunmamaktadır. Tüm bu nedenlerle HAGB kararı hukuk mahkemesi hâkimini bağlamaz²³⁴. Giderek, ceza mahkemesince HAGB kararı verilmesi durumunda hitama eren bir yargı bulunmamaktadır. Verilen bu kararda maddi vaka tespitleri ve bu tespitlere mebni hukuki değerlendirmeyi içeren, açıklanarak hukuk alanında varlık kazanan hüküm de söz konusu değildir. Hâkim kovuşturma aşamasının sonucunda sanık hakkında belirli bir yargıya ulaşmış, bunu hüküm şekline büründürmüş ancak hükmü açıklamayarak ona sonuçları açısından varlık kazandırmamıştır. Bu nedenle ortada hukuken bulunmayan bir hükmün havi olduğu maddi

²³⁰ Yalçın, s. 39.

²³¹ Dülger/ Taşkın, s. 758; Yalçın, s. 38; Yıldırım, s. 95. *Non bis in idem* ilkesinin uygulanması için ortada mutlak surette bir hüküm bulunması gerekmez. Ceza ilişkisini sona erdiren tüm durumlarda ilke uygulama alanı bulur. Ön ödeme veya uzlaştırma birer hüküm olmamakla birlikte bunlara konu edilmiş bir fiil hakkında da *non bis in idem* ilkesi uygulanır Yalçın, s. 39.

²³² Yalçın, s. 39.

²³³ Aras, *Kitap*, 258.

²³⁴ Yılmaz, s. 2142-43; Aras, *Kitap*, 191; Atalı, s. 2077-79; Nomer, Halûk Nami. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2021, s. 170; Belgin Güneş, s.95-96.

vakıaların tespitine dair nitelendirmeler, hukuk hâkimini bağlamaz²³⁵. Özellikle 7499 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikten önceki durumda HAGB kararlarının etkin bir kanun yolu incelemesinden geçmeksizin onaylanması göz önünde tutulduğunda HAGB kararlarının hukuk mahkemesi hâkimini bağlaması, hukukî dinlenme ve adil yargılanma gibi hakların ihlâli sonucunu doğurabilmekteydi²³⁶.

Doktrindeki daha orta yolcu bir görüşe göre HAGB kararının verilmesi için öncelikle mahkûmiyet kararının verilmesi ancak bu hükmün açıklanmaması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda ortada hukuken sonuç doğurmayan bir mahkeme kararı vardır. Şayet bu hüküm doğurmayan karara istinaden tazminata hükmedilirse HAGB kararı verildikten sonra denetim şartlarına uyulmaması nedeniyle hükmün açıklanması ve açıklanan hükmün kanun yollarına taşınması sonucunda beraat kararı verilmesi durumunda tazminat davasının temelini oluşturan mahkeme kararı da ortadan kalkmış olur. Öte yandan HAGB kararı verilmesi için sanığın üzerine atılı fiili işlediğine kanaat getirilmesi gerekir. Bu nedenle HAGB kararı hukuk mahkemesinin önüne delil olarak getirilirse hâkim ilgili kararı serbestçe değerlendirerek bir sonuca varmalıdır. Hâkim bu değerlendirmede ceza mahkemesi hâkimiyiyle aynı ya da farklı bir sonuca varabilir. Önemli olan bu kararın dikkate alınmasıdır²³⁷.

Doktrindeki diğer bir görüş ise HAGB kararlarının hukuk mahkemesi hâkimini bağladığını ileri sürmektedir. Bu görüşe göre ceza mahkemesi esasen sanık hakkında bir mahkûmiyet kararı vermeye yeter delil elde etmiştir. Mahkeme, maddi vakıalar açısından fiilin sanık tarafından işlendiğine kani olmuştur. Mahkemece HAGB kararı verilmesi ile mahkûmiyet kararı verilmesi arasındaki tek fark, çeşitli nedenlerle verilen kararın sanık hakkında ceza hukuku bakımından etki doğurmasının önüne geçilmek istenmesidir. Bu nedenlerle sanık hakkında HAGB kararı verilerek sabit görülen eylemler hukuk mahkemesi hâkimini bağlamalıdır²³⁸.

Yargıtay’ın da bu konuda farklı yönde kararları varittir. Yargıtay kimi kararlarında HAGB kararlarının maddi anlamda kesin hüküm niteliği taşımadığından bahisle bu kararların hukuk mahkemesi hâkimini bağlamadığına hükmetmiştir²³⁹. Ancak Yargıtay başka bazı kararlarında HAGB kararlarında maddi olguya ilişkin olarak yapılan tespitlerin hukuk mahkemesi hâkimini bağladığı yönünde karar vermektedir²⁴⁰.

²³⁵ Atalı, s. 2076.

²³⁶ Atalı, s. 2079; Yine benzer bir gerekçe için bkz. Budak/ Karaaslan, s. 344.

²³⁷ Erdönmez, s. 200-201.

²³⁸ Kılıçoğlu, *Borçlar Genel*, s. 609-10.

²³⁹ HGK., E. 2017/1353 K. 2018/1552 T. 23.10.2018 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 09/03/2025). 11. HD., E. 2023/3441 K. 2024/6597 T. 19.9.2024 Yine bu yönde bkz. 11. HD., E. 2023/5529 K. 2024/3022 T. 18.4.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 09/03/2025). “(...) maddi olgunun belirlenmesi yönünden hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının, kesinleşmiş bir ceza hükmü olmadığından, hukuk hâkimini bağlamayacağının kabulü gerekir” HGK., E. 2017/681 K. 2019/46 T. 31.1.2019 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 09/03/2025).

²⁴⁰ Yargıtay, bir yatılı okulda kalan öğrencinin ranzasından düşüp hayatını kaybettiği olaya ilişkin davada sanıklardan yatılı okul müdür vekilinin, hayatını kaybeden çocuğun daha önceden de ranzadan düşmesi nedeniyle yaralanmasına rağmen herhangi bir tedbir almadığı, ilkokul çağındaki çocukların olaydaki gibi ranzalarda uyumasının güvenli olmadığı hususunda kendisinin uyarılmasına ve boş yatak bulunmasına rağmen müteveffaya uygun bir yatak vermemesi nedenleriyle kusurlu bulunduğu ve hakkında taksirle ölüme sebebiyet verme nedenine dayalı HAGB kararı verildiği olayda şu şekilde karar vermiştir; “Davalı hakkında ceza mahkemesi tarafından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş olup, yukarıda yapılan açıklamalar uyarınca hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı maddi olgu yönüyle kesin bir mahkûmiyet kararı değildir. Ancak, Yargıtay 12. Ceza Dairesinin 29.01.2014 tarihli ve 2013/29879 E.,

Kanımızca HAGB kararının hukuk mahkemesini bağlayıp bağlamadığının tespitinde ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde etki göstermesinin nedeninin ne olduğundan hareket etmek gerekir. Yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi, mahkemelerin verdiği ilamlar HMK m. 204/I hükmü çerçevesinde kesin delil sayılır. İlamın hangi mahkemece verildiği yahut kesinleşip kesinleşmediği bağlayıcı niteliğin doğmasında etki göstermez²⁴¹. İlamların bağlayıcı olması için kararın kesinleşmesini beklemek, HMK m. 204'ün mantığıyla da çelişiktir. Mahkeme haricindeki bir resmi kurumca verilen belgenin kesin delil teşkil etmesi için belgenin *kesinleşmesi* gibi bir süreçten bahsedilemez. Ancak bu tür belgeler kesin delil niteliği taşır. Bir resmî kurum olduğundan şüphe duyulmayan mahkemelerce verilen ilamların bağlayıcı olması için bunların kesinleşmesini beklemek kamu kurumları arasında bir güven hiyerarşisi oluşmasına sebebiyet verir. Ceza mahkemeleri, HAGB kararı vermek için dosyada yapılması gerekli tüm tahkikat işlemlerini yapıp fiilin sanık tarafından işlendiğinin kesin bir biçimde sübut bulduğuna kanaat getirdikten sonra sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurmakta ancak bu hükmün açıklanmasını belirli şartlarla ertelemektedir. Başka bir anlatımla sanık hakkında HAGB kararı verilmesi, fiilin sanık tarafından işlendiğinin kesin bir biçimde ortaya konduğu manası taşır. Verilen karar HAGB yönünde bile olsa *in dubio pro reo* ilkesi mutlak surette ceza yargısında geçerli bir prensiptir. Ne var ki uygulamada, HAGB kararlarının sanık hakkında bir sonuç doğurmamasından bahisle mahkemelerin ayrıntılı bir inceleme yapmaksızın HAGB kararı verdiği görülmektedir²⁴². Ancak bu durum gerek *in dubio pro reo* ilkesine gerek adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmektedir. Bununla birlikte 7499 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle HAGB kararlarına karşı etkin bir kanun yolu denetiminin önü açılmıştır. Yapılan değişiklik sonrasında istinaf mercii, HAGB kararlarını gerek usul gerek esas bağlamında ayrıntılı bir biçimde inceleyecektir. İstinaf mahkemesinin HAGB kararlarını esastan incelemeye başlamasıyla üstünkörü bir tahkikata mebnî olarak HAGB kararı verilmesi yönündeki itiyattan sarfınazar edilecektir. Sanık hakkında beraat kararı verilmesi mümkün olmasına rağmen HAGB kararı verilmesi durumunda bölge adliye mahkemesinin kararı bozarak beraat hükmü vermesinin önünün açılması, HAGB kararlarının güvenilirliğini de artırmıştır. Değişiklik sonrasında ilk derece mahkemesi hâkimlerinin, kararlarının bozulması endişesiyle olaya ilişkin daha detaylı bir araştırma yapması olasıdır. Değişiklik öncesinde doktrinde haklı olarak HAGB kararlarının etkin bir denetim mekanizmasına tâbi tutulmaması nedeniyle hukukî dinlenilme hakkının zedelendiği dile getirilmekteydi. Özellikle HAGB kararına

2014/2013 K. sayılı kararı ile; (...) ...'ün kusurlu bulunduğu, kusurun Yargıtay aşamasında verildiği ve mahkemece bozmaya uyulmakla kusurun varlığına ilişkin maddi olgunun kesinleştiği anlaşıldığından bu husus hukuk hâkimi yönünden yukarıda açıklanan nedenlerle bağlayıcı olacaktır. HGK., E. 2017/1437 K. 2022/15 T. 18.1.2022 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 09/03/2025). Yargıtay bazı kararlarında her ne kadar HAGB kararı kesin hüküm olmadığı için bağlayıcı değilse de bu kararın verilmesine ilişkin olan maddi vakıa tespitlerinin delil olarak değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmektedir. Bu yönde bkz. 10. HD., E. 2022/2051 K. 2023/3637 T. 4.4.2023 yine aynı yönde bkz. 10. HD., E. 2023/8518 K. 2024/7905 T. 9.7.2024, 10. HD., E. 2022/1560 K. 2023/1665 T. 23.2.2023 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 09/03/2025).

²⁴¹ Akkan, s. 15-16; Belgin Güneş, s.156.

²⁴² Nitekim bu yönde "Uygulamada, HAGB müessesesinin tatbikine karşı önyargı olduğu, sanığın bu müessesesinin tatbikini kabul edip, diğer şartların da varlığı halinde, mahkeme tarafından yargılamanın esasına girilmeyip, davanın hemen bitirilmeye çalışıldığı, sanığın masumiyet/suçsuzluk karinesinin gözardı edilip, mahkûmiyet ilanı olmayan ve suç sabıkası olarak adli sicil kaydına geçmeyen HAGB'nin usul ekonomisi açısından tercih edildiği, bu müessesesinin amaç ve fonksiyonuna uygun şekilde kullanılmadığı düşünülmektedir. Bu müessesesinin tatbikini kabul eden sanık ve avukatının, HAGB'ye muvafakat verdiği takdirde peşinen mahkûmiyeti kabul ettiği şeklinde algıya kapıldığı ve bu algıda düzelme olmadığı görülmektedir. HAGB'nin şartları olsun veya olmasın, mahkemece yargılamanın esasına her durumda girilmeli ve bu müessese de sanık lehine olan diğerleri gibi uygulanmalıdır" Şen/ Maviş, s. 118.

karşı yalnızca itiraz kanun yolunun öngörüldüğü dönemde sanık HAGB kararından yararlanabilmek adına itiraz kanun yoluna başvurmadan sarfınazar edebilmektedir²⁴³. Nitekim Yargıtay, HAGB kararlarına karşı aleyhe bozma yasağını uygulamamaktaydı. Kimi zaman sanık, beraat etme ihtimalini düşünüyorsa da HAGB kararına itiraz edip daha ağır bir ceza ile karşılaşma riski ile karşı karşıya kaldığında HAGB'nin adli sicile işlenmemesi gibi nispeten olumlu yönleri nedeniyle itiraz kanun yoluna başvurmadan kaçınabilmektedir. Zira değişiklik öncesinde Yargıtay'ın HAGB kararlarına karşı aleyhe bozma yasağını uygulamamasının temelinde bu yasağın istisnai bir durum olması ve bu istisnaya da itiraz kanun yoluna ilişkin düzenlemelerde yer verilmemiş olması yatmaktaydı. Ancak yapılan son değişiklik sonrasında HAGB kararlarının istinaf kanun yoluna tâbi olması nedeniyle bu kararlar hakkında da aleyhe bozma yasağının uygulanması gerekmektedir.

Hukuk mahkemesinin HAGB kararıyla bağlı olduğunun kabulü durumunda CMK m. 231/V'teki *"hükmün açıklanmasının geri bırakılması, (...) kurulan hükmün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder"* hükmünün nasıl anlaşılması gerektiği sorusu akla gelebilir. Hükümde HAGB kararının sanık hakkında bir sonuç doğurmadığı söylenmiş olsa da bu ifade verilen kararın ceza hukuku bağlamında bir sonuç doğurmaması, kararın adli sicile işlenmemesi ve istisnai hâller dışında bu hükmün memuriyete engel teşkil etmemesi anlamına gelmektedir²⁴⁴. Örneğin hakkında HAGB kararı verilen kişi tekrar bir suç işler ve bu suçu nedeniyle bir cezaya mahkûm edilirse ikinci ceza için tekerrür hükümleri uygulanmaz. Ancak CMK m. 231/V hükmü, verilen kararın hukuk mahkemesinde delil olarak kullanılmasını engellemez. Kaldı ki HAGB kararının hukuk mahkemesinde delil niteliği göstermesi tek başına bu kararın sanık hakkında hüküm doğurduğu anlamına gelmez. Gerçekten de hukuk mahkemesinde görülmekte olan bir davada mahkemenin HAGB kararı çerçevesinde tespit edilen maddi olguların sübut bulduğunu kabul etmesi gerekse bile dava konusu hakkında karar verirken genel usul kuralları çerçevesinde hareket etmesi gerekir. Örneğin eşlerden birinin diğerine hakaret etmesi sonucunda HAGB kararı verilmiş olması durumunda bu kararın bir boşanma sebebi teşkil edip etmediğinin tespiti noktasında hukuk mahkemesi hâkimi tamamen serbesttir. Buradan da anlaşıldığı üzere sanık hakkında HAGB kararı verilmiş olması doğrudan bir etki doğurmamakta, sanık üzerinde doğan etkinin temel sebebini ise hukuk mahkemesince verilen karar oluşturmaktadır. Tüm bu gerekçelerle HAGB kararının hukuk mahkemesinde dikkate alınması CMK m. 231/V hükmüne aykırılık teşkil etmemektedir.

Hukuk mahkemesince HAGB kararının dikkate alınarak karar verilmesi durumunda bunu masumiyet karinesini ihlâl edip etmediği sorusu akla gelebilir. Masumiyet karinesi, ceza yargılaması süresince ve ceza yargılaması mahkûmiyet dışında bir nedenle sona erdiğinde sanığın masum olduğundan şüphe edilmemesi gerektiği anlamını taşır²⁴⁵. Burada öncelikli olarak belirtmek gerekir ki her ne kadar masumiyet karinesi tabiri ceza yargılamasıyla özdeşleşmiş olsa da ceza yargılaması

²⁴³ Yargıtay CGK., E. 2019/148 K. 2023/361 T. 21.6.2023 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 09/03/2025).

²⁴⁴ Dülger, s. 763.

²⁴⁵ "AIHM içtihatlarında, masumiyet karinesi ile sağlanan güvencenin iki yönünün bulunduğu ifade edilmiştir. (...) Sözleşme'nin 6. maddesinin ikinci fıkrası kapsamındaki güvencenin ilk yönü, kişi hakkındaki ceza yargılaması sonuçlanıncaya kadar ceza gerektiren bir suçla suçlandığı süreye ilişkin iken masumiyet karinesi güvencesinin ikinci yönü, ceza yargılaması sonucunda mahkûmiyet dışında bir hüküm kurulduğunda devreye girer ve daha sonraki yargılamalarda ceza gerektiren suç karşısında kişinin masumiyetinden şüphe duyulmamasını gerektirir" (Seven/Türkiye, B. No: 60392/08, 23/1/2018, § 43)" AYM- Abdülaziz Gökalp [1.B.], B. No: 2018/23214, 25/2/2021, § 24.

haricindeki herhangi bir yargılamada da masumiyet karinesinin gereklerine riayet etmek gerekir²⁴⁶. Ancak mahkûmiyet ile sonuçlanmamış bir ceza yargılaması bulunmasına rağmen aynı olaya istinaden tazminata hükmedilmesi²⁴⁷ yahut ceza yargısında cari *in dubio pro reo* ilkesinin geçerli olmaması nedeniyle daha hafif bir ispat külfetinin bulunduğu yargılama kollarında kişinin sorumluluğuna gidilmesi de masumiyet karinesini zedelemeyiz²⁴⁸. Burada önemli olan mahkemenin kararlarında kullanmış olduğu ifadelerdir. Şayet mahkeme kararlarında kullanılan dil, kişinin hâlihazırda yükümlü ya da suçlu olduğunu ima ediyor ise bu durum masumiyet karinesini zedeler²⁴⁹. Hukuk mahkemesince verilen kararın gerekçesinde kişinin üzerine atılı fiili işlediği kesin ifadelerle belirtilmişse bu durum masumiyet karinesini zedeler²⁵⁰.

Danıştay HAGB kararı verilmesi durumunda bu kararı suçun sübutuna dair bir delil olarak görmemekle birlikte sanığın mahkemede ikrarda bulunması durumunda bu ikrarın bağlayıcı olduğuna hükmetmektedir. Sanığın, terör örgütüne üye olma suçunu işlediği ancak etkin pişmanlıktan yararlandığı ve hakkında HAGB kararı verildiği olayda Danıştay, masumiyet karinesi gereği verilen hükümün hiçbir sonuç doğurmaması gerektiğini ancak etkin pişmanlıktan yararlanan sanığın ikrarının bağlayıcı olduğuna karar vermiştir²⁵¹. Başka bir dosyada ise Danıştay, terör propagandası yapma suçundan hakkında HAGB kararı verilen şahsın işyeri hekimliği sınavını başarıyla geçmesine rağmen HAGB kararının gerekçe gösterilerek başvurusunun reddedilmesini hukuka aykırı bulmuştur²⁵². Sanık hakkında zimmet suçundan kaynaklı HAGB kararı verildiği başka bir olayda ise Danıştay HAGB kararının disiplin kovuşturması bağlamında leh ya da aleyhte bir sonuç doğurmaması gerektiğini ancak ceza yargısında dosyaya intikal eden delil, ifade, bilgi ve belgelerin birlikte değerlendirilmesi sonucunda idari yaptırıma hükmetmenin mümkün olduğu yönünde karar

²⁴⁶ “Masumiyet karinesi, ceza yargılaması kapsamında bir usul güvencesi olmasına rağmen buna ilişkin korumanın uygulanabilir olması ve etkili şekilde sağlanabilmesi için beraat eden veya bir şekilde hakkındaki ceza yargılaması devam etmeyen kişilere kamu görevlileri veya otoritelerince suçlu muamelesinde bulunulmasını önlemelidir. Bu kapsamda ceza davasını takip eden ve ceza yargılaması niteliğinde olmayan herhangi bir yargılamada da (hukuk, disiplin gibi) masumiyet karinesine özen gösterilmelidir” AYM- S.M. [GK], B. No: 2016/6038, 20/6/2019, § 22.

²⁴⁷ “Bununla birlikte ceza yargılamasında mahkûmiyetle sonuçlanmamış aynı olaylara dayanılarak bir kişinin disiplin suçundan suçlu bulunması veya hakkında tazminata karar verilmesi masumiyet karinesini otomatik olarak ihlal etmez” AYM- S.M. [GK], B. No: 2016/6038, 20/6/2019, § 22.

²⁴⁸ “AİHM ayrıca, cezai sorumluluğun kaldırılması hâlinde bile daha hafif bir ispat külfeti temelinde aynı olaylardan doğan hukuki veya diğer sorumlulukların tesis edilmesine hâlel getirilmediğine işaret etmektedir” AYM- Abdülaziz Gökalp [1.B.], B. No: 2018/23214, 25/2/2021, § 25.

²⁴⁹ “AİHM, ayrıca cezai sorumluluğun kaldırılması hâlinde bile daha hafif bir ispat külfeti temelinde aynı olaylardan doğan hukuki veya diğer sorumlulukların tesis edilmesine hâlel getirilmediğine işaret etmektedir. Ancak nihai bir cezai hüküm olmaksızın disiplin yargılaması kapsamında başvurana iddia konusu eylemi nedeniyle cezai sorumluluk yükleyen bir ifadenin bulunması hâlinde 6. maddenin (2) numaralı fıkrası kapsamına giren bir mesele söz konusu olacaktır (Seven/Türkiye, § 51)” AYM- Abdülaziz Gökalp [1.B.], B. No: 2018/23214, 25/2/2021, § 25; AYM- Şenol Türkyılmaz [1.B.], B. No: 2018/16070, 6/10/2022, § 24; “Bununla birlikte ceza yargılamasında mahkûmiyetle sonuçlanmamış aynı olaylara dayanılarak bir kişinin disiplin suçundan suçlu bulunması veya hakkında tazminata karar verilmesi masumiyet karinesini otomatik olarak ihlal etmez. Bu kapsamda karar vericilerin kullandıkları dil kritik önem taşır (*Allen/Birleşik Krallık* [BD], B. No: 25424/09, 12/7/2013, §§ 92-105, 120-126)” AYM- S.M. [GK], B. No: 2016/6038, 20/6/2019, § 22

²⁵⁰ “Bölge İdare Mahkemesi kararının gerekçesinde kullanılan ifadeler ve ceza mahkemesinin açıklanması ertelenen hükmüne dayanılması nedeniyle başvurunun ceza yargılanmasına konu eylemi işlediği ve suçlu olduğu inancının yansıtıldığı anlaşıldığından Anayasa’nın 36. ve 38. maddelerinde güvence altına alınan masumiyet karinesinin ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir” AYM- Enez Ersöz [1.B.], B. No: 2018/19673, 31/3/2022, § 45.

²⁵¹ Danıştay 5. D., E. 2023/23512 K. 2024/829 T. 9.2.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 11/03/2025).

²⁵² Danıştay 4. D., E. 2023/12693 K. 2024/4418 T. 4.7.2024 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 11/03/2025).

vermiştir²⁵³.

Kanımızca burada ikili bir ayırım yapılması gerekmektedir. Belirli suçlardan yahut belirli bir sürenin üzerinde hapis cezasına mahkûm olmak kanunlarda hak yoksunluğu yahut memuriyetten çıkarma gibi sonuçlara bağlanmış ise sanık hakkında HAGB kararı verilmesi bu mahrumiyetlerin doğmasına neden olmaz. Zira ortada kanunlarda sayıldığı şekilde bir mahkûmiyet kararı yoktur. Bu durumda kişi, belirli suçtan mahkûm olmamasına rağmen hakkından yoksun bırakılırsa masumiyet karinesi de ihlal edilmiş olur. Ancak HAGB kararına konu olay nedeniyle sanık hakkında bir de disiplin kovuşturması başlatılmışsa bu kovuşturmada karara konu olayın sübutuna dair deliller disiplin kovuşturmasında pekâlâ kullanılabilir. Giderek, sanık hakkında HAGB verilmişse disiplin kovuşturması çerçevesinde bu fiilin işlenmediğine karar verilemez. Bununla birlikte idare, yaptığı disiplin kovuşturmasında fiilin disiplin cezasını gerektirir nitelikte olup olmadığını tâbi olduğu usul çerçevesinde ayrıca değerlendirebilir.

SONUÇ

Bir hayat olayının hem ceza hem hukuk mahkemesini ilgilendirmesi durumunda farklı yargı kollarınca verilen kararlar birbirini çeşitli şekillerde etkilemektedir. Çalışma kapsamında ceza mahkemesinde verilen kararların hukuk mahkemesinde nasıl etki gösterdiği, bu etkinin hukukî sebebi ve sınırlılıkları ortaya konmuştur. Çalışma bağlamında varlığımız sonuçların aşağıdaki gibi özetlenmesi mümkündür:

- Ceza mahkemesince verilen kararların hukuk mahkemesinde etki etmesinin nedeni, HMK m. 204/I hükmüdür. Bu hükme göre ilamlar resmî belge olmaları sıfatıyla kesin delil etkisi gösterirler. İlamların kesin delil olarak kabul edilmesi için kesinleşmesi şart değildir.
- Ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesinde görülen davaların tarafı ve konusu aynı değildir. Kesin hükmün olumsuz etkisi doğması için aranan davanın taraf- konu- dava sebebi aynılığı kural olarak ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesinde görülmekte olan yargılamalarda oluşmaz. Ancak istisnai olarak yaş düzeltme davaları ile senedin sahteliğine ilişkin davalarda kesin hükmün olumsuz etkisinin doğması mümkündür.
- Ceza mahkemesince verilen kararlarda bir maddi vakıa tespiti kuşkuya yer bırakmaz biçimde yapılmışsa bu tespit hukuk mahkemesini bağlar. Tespit, bir fiilin işlenip işlenmediği yahut failin kişiliği gibi hususlara ilişkin olabilir.
- Hukuka aykırılık kavramı ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesinde farklılık gösterir. Gerçekten de bir fiilin suç olması doğrudan onu hukuk mahkemesi önünde de hukuka aykırı hâle getirmez. Suç teşkil eden fiilin hukuk mahkemesi önünde de hukuka aykırı sayılması için hukuka aykırılık bağının kurulması gerekir. Keza bir fiil hukuk mahkemesi önünde hukuka aykırı olmasına rağmen suç teşkil etmeyebilir. Bu nedenle ceza mahkemesinin hukuka aykırılığa ilişkin tespitleri hukuk mahkemesini bağlamaz.
- Şayet zarar, suçun unsurlarından biri olarak öngörülmüşse ve kişinin suçu işlediği mahkemece tespit olunmuşsa hukuk mahkemesi bir zarar doğmadığını ileri süremez. Ancak zararın miktarının belirlenmesi noktasında hukuk mahkemesi serbestçe hareket eder.

²⁵³ Danıştay 12. D., E. 2021/7735 K. 2024/2902 T. 5.6.2024; Yine aynı yönde bkz. Danıştay 12. D., E. 2019/3482 K. 2022/6439 T. 14.12.2022 (<https://www.lexpera.com.tr/> E.T. 11/03/2025).

- Ceza yargısında kusurluluğa ilişkin şartlar hukuk mahkemesine nazaran daha sıkıdır. Ceza mahkemesi nezdinde kusurlu olarak kabul edilen birinin hukuk mahkemesinde kusursuz kabul edilmesi hukuk mantığı ile çelişir. Ancak ceza mahkemesince kusursuz bulunan biri, hukuk mahkemesi önünde kusurlu olabilir.
- Ceza hukuku bağlamında fiilin sonucundan kaynaklı olarak kişinin sorumlu tutulabilmesi için bu fiilin faile objektif olarak isnat edilebilmesi gerekir. Objektif isnadiyetin sağlanması için öncelikle uygun illiyet bağı kurulmalı daha sonrasında bu fiilden kaynaklı olarak kişinin muaheze edilebilir olup olmadığına karar verilmelidir. Görüldüğü üzere ceza sorumluluğunun doğması açısından aranan sebep- sonuç ilişkisi, hukuk mahkemesine nazaran daha sıkı şartlar taşır. Bir fiilin ceza hukuku bağlamında faile isnat edilebilir olması durumunda bu fiil borçlar hukuku anlamında da evleviyetle kişiye isnat edilebilir.
- Ceza mahkemesince verilen kararlar şayet bir maddi vakıaya ilişkin olarak şüpheye yer vermeyecek biçimde tespitler içeriyorsa bu kararın türünün ne olduğuna bakılmaksızın maddi vakıa tespitlerinin hukuk mahkemesi hâkimini bağlaması gerekir.
- Ceza mahkemesince verilen HAGB kararları, hüküm niteliği taşımaz. Ancak ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde bağlayıcı etki doğurması HMK m. 204/I hükmünden ileri gelir. Bu bağlamda mahkemelerce verilen ilamlar kesin delil niteliği taşır. Madde metninde yalnızca ilamdan bahsedilmiş olması, bunların kesin delil teşkil etmesi için kesinleşmesi gerekmediğini gösterir. Maddede ilamların resmî belge olması yönü dikkate alınarak bunlara kesin delil niteliği hamledilmiştir. Sair resmî belgelerin kesin delil teşkil etmesi için bunların *kesinleşmesi* gibi bir izlek öngörülmemiştir. Diğer resmî makamlarca verilen belgeler kesin delil olarak kabul edilirken mahkemelerce verilen ilamların kesin delil teşkil etmesi için bunların kesinleşmesini beklemek resmî makamlar arasında bir güven hiyerarşisi oluşmasına neden olur. Tüm bu nedenlerle HAGB kararları HMK m. 204/I hükmü çerçevesinde ilam olduğu için kesin delil teşkil etmeli ve hukuk mahkemesi hâkimini bağlamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkan, Mine. “Medenî Usûl Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükümün Delil Niteliği”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11/ Özel Sayı, 2010, s. 3-61.
- Akkaya, Çetin. “Suçların İçtimai Bağlamında Fiil Tekliği”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 13, 2019, s. 1-38.
- Akyürek, Güçlü. *Yargılamanın Yenilenmesi*. 3. Basım, Seçkin Yayınevi Ankara, 2018.
- Alangoya, Yavuz. “Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradî Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler”. *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 5, 1969, s. 125-194.
- Antalya, Gökhan. *Marmara Hukuku Yorumu Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 2. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Aras, Aslı. “Çekişmesiz Yargı İşlerinde Görev ve Yetki”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 7, S. 1, 2016, s. 65-86.
- Aras, Bahattin. *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*. Yetkin Yayınevi, Ankara, 2014.
- Aras, Bahattin. “Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 5, 2015, s. 83-113.
- Aras, Bahattin. “Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kurumu ve Uygulamadaki Sorunlar”. *Terazi Hukuk Dergisi*, C3, S. 22, 2008, 71-88.
- Artuk, Mehmet Emin. “Güvenlik Tedbirleri”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, S. 1-2, 2008, s. 461-492.
- Atakan, Arda. “Kamu Düzeni Kavramı”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.13, S. 1-2, 2007, s. 59-136.
- Atalı, Murat. *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*. 15. Baskı, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2017.
- Baytaç, Batuhan. “Onarıcı Adalet’e Genel Bir Bakış”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXXI, S.1, 2013, s. 117-130.
- Bekar, Elif. “Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri (CMK m. 223)”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXXV, S.1, 2017, s. 15-60.
- Belgesay, Mustafa Reşit. “Ehli Vukuf Mütalaasının İlmi Değeri ve Kanuni İsbat Kuvveti”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 10, 1945, s. 543-548.
- Belgin Güneş, Derya. *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

- Bildir, Murat. “Hukuk Mahkemesinin Bekletici Sorun Kararı Üzerine Ceza Mahkemesinde Verilen Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararının Etkisi”. *TBB Dergisi*, C. 177, 2025, s. 79-126.
- Budak, Ali Cem/ Karaaslan, Varol. *Medeni Usul Hukuku*. 6. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2022.
- Cebeci, Şeyma. *Türk Ceza Hukuku Bağlamında Ne Bis In Idem İlkesi*. On İki Levha Yayıncılık, Ankara, 2021.
- Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 19. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024.
- Dişel, Buse. “Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11/ Özel Sayı, 2009, s. 183-224.
- Dönmezer, Sulhi/ Erman, Sahir. *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. IV Cilt. 14. basıdan 15. tıpkı baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2021.
- Dülger, Murat Volkan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 2. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.
- Dülger, Murat Volkan/ Taşkın, Şaban Cankat. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024.
- Ekşi, Nuray. “Yargıtay Kararları Işığında Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Kamu Düzeni”. *Public and Private International Law Bulletin*, C. 40, S. 1, 2020, s. 143-201.
- Epözdemir, Rezan. *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. 3. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Erdönmez, Güray. *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl hukuku*, 15. Baskı, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2017.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 24. Basım, Yetkin Yayınevi, Ankara 2019.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 28. Basım, Legem Yayınevi, Ankara, 2023.
- Eren, Fikret/ Dönmez, Ünsal. *Eren Borçlar Hukuku Şerhi*. 2. Baskı. Yetkin Yayınları, Ankara, 2023.
- Evirgen, Selen. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Kesin Hüküm*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2024.
- Günay, Erhan. *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010.
- Güner, Uğur. “Türk Ceza Hukukunda Mahkûmiyet Hükmünün Açıklanmasının Ertelenmesi”. *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 9, S. 25, 2014, s. 181-200.
- Günergök, Özcan/ Kayıhan, Şaban. *Borçlar Hukuku Dersleri Genel Hükümler*. 2. Basım, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2024.
- Güngör, Devrim/ Okuyucu Ergün, Güneş. “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4, 2016, s. 1951-1965.

- İçel, Kayıhan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 7. Basım, BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul, 2023.
- İpek, Ali İhsan. “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarının Hukuk Muhakemesine Etkisi”. *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 7, S. 67, 2012, s. 83-88.
- Kafes, Veli. “Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 60, S. 1, 2011, s. 83-156.
- Kangal, Zeynel. *Ceza Hukukunda Zorunluluk Durumu*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010.
- Kapancı, Kadir Berk. “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi (TBK m. 74)”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, 2016, s. 511-552.
- Kara Kılıçarslan, Seda. “Fedakârlığın Denkleştirilmesi İlkesine Dayanan Sorumluluğun Medeni Hukuk Çerçevesindeki Görünümü”. *Medeni Hukuk Dergisi*, C. 1, S. 1, 2024, s. 96-122.
- Karakehya, Hakan/ Arabacı, Murat. “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4, 2016, s. 2059-2081.
- Karkurt, Ahu. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Muhakemenin Yenilenmesi*. Seçkin Yayınevi, Ankara 2009.
- Karslı, Abdurrahim. *Medeni Muhakeme Hukuku*. 5. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020.
- Katayıfçı, Derya Ece. *Yargı Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda İstinaf*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.
- Kelep Pekmez, Tuba. *Ceza Muhakemesinde Fiil*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019.
- Kelep Pekmez, Tuba. “Ceza Muhakemesinde Objektif Bir Taraf Olarak Savcılık Makamı”. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 2, 2021, s. 275-291.
- Kılıçoğlu, Ahmet. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 27. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara, 2024.
- Kılıçoğlu, Ahmet. “Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medenî Hukuk İlişkisi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 29, S. 3, 1973, s. 185-225.
- Koca, Mahmut - Üzülmüş, İlhan. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 17. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024.
- Kumbasar, Enver. *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Seçkin Yayınevi, Ankara 2012.
- Kurşun, Günel. *Ceza Muhakemesinde Hüküm*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016.
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. 6. Baskı, Demir Demir Müşavirlik ve Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. 6. Baskı. Demir Demir Müşavirlik ve Yayıncılık, İstanbul, 2001.

- Meraklı, Deniz. “Özel Hukuka İlişkin Uyuşmazlıklarda Resmi Bir Bilirkişi Kurumu Olarak Adli Tıp Kurumu”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11/Özel Sayı, 2010, s. 325-376.
- Meraklı, Serkan. “Parada Sahtecilik Suçu (TCK m. 197)”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S. 2, 2020, s. 726-776.
- Müller, Christoph. *CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht*. Schulthess Juristische Medien AG, 4. Basım, 2023.
- Nomer, Halûk Nami. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Beta Yayıncılık A.Ş. İstanbul, 2021.
- Oğuzman, Kemal/ Öz, M. Turgut. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 12. Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016.
- Öktem Çevik, Seda. “Çocuğun Anne ve /veya Babası Haricindeki Kişilerin Nüfus Siciline Kaydedilmesinden Doğan Sorunların Değerlendirilmesi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 22, S. 3, 2016, s. 2105-2130.
- Özbek, Veli Özer vd. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 15. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024.
- Özbek, Veli Özer vd. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024.
- Özdemir, Emrah - Sarsıkoğlu, Şenel. “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanun Yolu Kavramı ve Türleri”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sempozyum Dergisi*, C. 1, S. II, 2019, s. 3-43.
- Özekes, Muhammet. “Medeni Usul Hukukunda Yok Hüküm ve Etkisiz Hüküm”. *Yargıtay Dergisi*, C. 26, S. 4, 2000, s. 661-699.
- Özekes, Muhammet. Sorularla Medeni Usûl Hukukunda Yeni Kanun Yolu Sistemi (İstinaf ve Temyiz). Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2008.
- Özen, Mustafa. “Non Bis In Idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 14, S.1, 2010, s. 389-417.
- Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 20. Baskı., 2024.
- Özkaya Ferendeci, Hamide Özden. *Kesin Hükümün Objektif Sınırları*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- Öztürk, Bahri vd. *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. ed. Bahri Öztürk. 18. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024.
- Rüetschi, Sven. ZPO, Band I: Art. 1-149 Schweizerische Zivilprozessordnung. Stämpfli Verlag AG, 2012.
- Sadikhzada, Abulfaz. *Kesin Hükümün Olumlu Etkisi*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2024.
- Sutter-Somm, Thomas - Seiler, Benedikt. *Handkommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung Art. 1-408 ZPO*. Schulthess Juristische Medien AG, 2021.

- Şahin, Cumhur/ Göktürk, Neslihan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 14. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.
- Şahin, Cumhur/ Göktürk, Neslihan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 15. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024.
- Şen, Ersan/ Maviş, Mert. *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014.
- Taner, Fahri Gökçen. “Hükmün Açıklanmasının Ertelenmesinin (Geri Bırakılmasının) Hukuki Niteliği ve Ertelemeyi Kabul Edip Etmediğinin Sanığa Duruşma Devresinin Sona Ermesinden Önce Sorulmasının Hukuka Aykırılığı Üzerine”. *Ankara Barosu Dergisi*, C. 4, 2011, s. 287-298.
- Tanrıver, Süha. *Medenî Usûl Hukuku*. 2. Basım, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- Tekinay, Selahattin Sulhi vd. *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 7. Basım, Filiz Kitabevi, Ankara, 1993.
- Tok, Ozan. “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 22, S. 2, 2016, s. 437-464.
- Türk Hukuk Kurumu. *Türk Hukuk Lügatı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 3. Baskı., 1991.
- Uygur, Turgut. *Açıklamalı- İchtihatlı Borçlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku*. 3. Baskı. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010.
- Ünsal, Cengiz. *Ceza Muhakemesinde İstinaf*. 2. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara 2016.
- Weibel, Thomas. *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO)*. Schulthess Juristische Medien AG, 3. Auflage., 2016.
- Willi, Fischer vd. *OR Kommentar Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht*. Orell Füssli Verlag, 4. Basım, 2023.
- Yabanoğlu, Mustafa. *Ceza Muhakemesinde Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2023.
- Yalçın, Can. *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Yavuz, Özge Ceren. “Ceza Mahkemesi Kararlarında Meşru Savunma ve Zorunluluk Halinin Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. I, S. 2, 2018, s. 121–138.
- Yenisey, Feridun - Nuhoğlu, Ayşe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 11. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.
- Yıldırım, Akif. *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017.
- Yurtcan, Erdener. *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*. 9. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.

Yurtcan, Erdener. *Ceza Yargılaması Hukuku*. 16. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara 2019.

Zafer, Hamide. *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1- 75*. 8. Basım,: BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul, 2021.